

MC
111.809

MAGYAR GAZDASÁGI KAMARA
ORSZÁGOS KERESKEDELMI SZÖVETSÉG

KERESKEDELEM '91

MAGYAR
Gazdasági
KAMARA

MÁGYAR GAZDASÁGI KAMARA
ORSZÁGOS KERESKEDELMi SZÖVETSÉG

KERESKEDELEM' 91

Budapest, 1991. április

Készült

a Magyar Gazdasági Kamara Belkereskedelmi Tagozatának
megbízása alapján

Lektorálta:

DOBOS FERENC ISTVÁN

+ 1 db mell.

KCM 17809

1991

A kötetet kiadja:

Szervezési és Vezetési Tudományos Társaság

ISBN 963 8423 82 X
Készült: 1.000 példányban
Felelős vezető: Boncza Gábor
91/388 MTESZ Házinyomda Bp.

TARTALOM

	Oldal
<u>Dobos Ferenc István:</u>	
Kereskedelempolitika, új feladatok	5
<u>Vissi Ferenc:</u>	
A verseny- és árszabályozás	14
<u>Csobánczy Péter:</u>	
Változások az általános forgalmi adózás rendszerében	22
<u>Kovácsné Egedi Éva:</u>	
A személyi jövedelemadó-rendszer 1991. évi változásai	33
<u>Simóka Kálmánné:</u>	
A nyereségadózás változása	43
<u>Elmont Gizella:</u>	
Az adózás rendjéről	51
<u>Domokos József:</u>	
Tulajdonreform és struktúraváltás a fogyasztási szövetkezeteknél	61
<u>Drábik László:</u>	
Az előprivatizációs törvény a gyakorlat- ban	72
<u>Herner Ernő:</u>	
Az előprivatizáció technikai lebonyolítása..	82
<u>Molnár Györgyné:</u>	
Néhány gondolat a foglalkoztatáspolitiká- ról és a munkaerőpiaci folyamatokról	97

Csehné Kántor Margit:

Fogyasztásicikk-import 1991. évben.	
Várható hatása az árullátásra	101

Doros Béláné:

Az 1991. évi hitelpolitikai irányelvek	111
--	-----

Nagy Căbor:

Gondolatok a számvitel törvényi szabályozásáról	125
---	-----

Dobos Ferenc István

KERESKEDELEMPOLITIKA, ÚJ FELADATOK

A nemzeti megújulás programja a következő három évre foglalja keretbe a kormány szándékait. A programból kirajzolódik, milyenek a magyar gazdaság kilátásai a közeli évekre, a kormány milyen arculatú gazdasági rendszer kiépítésén munkálkodik. Átfogó jellegéből adódik, hogy a program egyben alapot képez számos szakterület számára nemcsak az irányítási koncepció kialakításához, hanem a közvetlen teendők meghatározásához is. Nyilvánvaló, hogy e kapcsolat jegyében a gazdaság egyes részterületein a szakkérdések sokaságát kell még kidolgozni és döntésre előkészíteni. A következő összefoglalás a belkereskedelmi tevékenységhez kapcsolódó fontosabb gazdaságpolitikai elveket és célokat, irányítási feladatokat próbálja rendszerezni és konkretizálni.

Helyzetkép

A kereskedelem a múltban még a kötöttebb irányítási feltételek mellett is a gazdaság viszonylag mozgékonyabb, rugalmasabb szektorát jelentette. Fejlődésére az áru- és pénzviszonyok fokozatos aktivizálása a tervgazdálkodás viszonyai között is jótékonyan hatott. A piaci viszonyok fejlesztése irányába tett, sokszor nem következetes és nem összehangolt lépések azonban - a bővülő vállalati mozgástér ellenére - végül is nem tették lehetővé, hogy a kereskedelem egyszer s mindenkorra kilépjen a hiánygazdálkodás, a központi elosztás, a politikai követelmények és a centralizáció alapján deformált szervezeti-működési keretekből. Erre utal, hogy

- a tulajdonosi motiváció hiánya, az ezzel együtt járó eltorzult érdekelttség és rugalmatlanság következtében mind az állami, mind a szövetkezeti szektorban az erőforrások elégtelensége és azok pazarló felhasználása egyidejűleg jellemző;

- a kereskedelem tagozódásában, szervezeti rendszerében mindmáig a központosított áruelosztás követelményeihez igazodó megoldások és formák érvényesülnek, a tevékenység alágazatokra és közigazgatási területekre szűkített korábbi keretei alig változtak;

- a hálózatműködtetés szerződéses formája - számottevő átmeneti előnye ellenére - hosszabb távon az irracionális vállalati keretek és terhek miatt nem jelentett kibonatkozást, ugyanakkor alig alkultak ki korszerű, a termelés és a piac befolyásolására képes fiókhálózatos rendszerek;

- nem sikerült radikálisan csökkenteni a monopolhelyzetek számát, a magánkereskedelem a legutóbbi időkig marginális szerepet játszott.

Az 1980-as évek végén felgyorsult társadalmi-gazdasági változások, amelyekkel együtt járt néhány, a kereskedelmi vállalkozások fejlődése számára is kedvező gazdaságpolitikai fordulat, új helyzetet eredményeztek. A végrehajtott deregulációra, a megalkotott új törvényekre /társasági törvény, külföldiek befektetésére vonatkozó törvény, magánvállalkozásra vonatkozó törvény, átalakulási törvény/ a kereskedelem élénken reagált:

- gyors növekedésnek indult a kereskedelmi vállalkozások száma, ide értve a magánvállalkozásokat is;
- megkezdődött az állami vállalatok átalakulása;
- megnőtt a külföldi működő tőke érdeklődése a kereskedelmi befektetések iránt.

A fejlemények azonban nem egyértelműen kedvezőek. A kereskedelem állami szektorában az ún. spontán privatizáció gyakran az állam számára hátrányos helyzetek kialakulásához vezetett. Megoldatlan a társasággá alakult állami vállalatokban az állam érdemi tulajdonosi képviselete. Az egyes szakmákban pedig továbbra is dominálnak az örökölt struktúrák és monopolhelyzetek.

A kiskereskedelmi, vendéglátóipari és fogyasztási szolgáltatást végző állami vállalatok vagyonának privatizálását elrendelő törvény és várhatóan az új szövetkezeti törvény azonban

minden eddiginél jobban ösztönzi majd a kereskedelmet a valós piaci struktúrák kialakítása irányába. A kereskedelem állami és szövetkezeti szektora olyan lépéskényszerbe került, amelyben az átalakulást az állami irányítás eszközeivel is segíteni kell.

A cél: a piaccgazdaság kialakítása

A kormány gazdaságpolitikájának lényege a gazdasági rendszerváltás megvalósítása. A megelőző negyven évben érvényesült - döntően állami irányításra épülő - gazdálkodás helyett új, életképes piaccgazdasági rendszer alapjainak megteremtése a cél.

A kereskedelemmel kapcsolatos hosszabb távú kormányzati stratégiának abból az alapvető összefüggésből kell kiindulnia, hogy a jól működő, fejlett belső piac, a korszerű kereskedelmi infrastruktúra előfeltétele annak, hogy a gazdaságban a verseny és a piaci feltételekhez történő alkalmazkodás kényszere érdemi szelektáló tényezőkké váljanak. A külpiachoz hasonlóan igényes belső piac kialakítására van szükség, enélkül aligha van esély nemzetközi versenyképességünk helyreállítására és megőrzésére. A jól működő piac erős kereskedelmi szektort feltételez, amely mind a keresleti, mind a kínálati oldalt befolyásolni képes. Olyan fejlett kereskedelem kialakítása a cél, amely nem elosztó, passzív közvetítő szerepet játszik, hanem követelményeket támaszt, esetenként szervezi a termelést, a gazdasági racionalitás alapján aktívan összekapcsolja és közben alakítja mind a termelés, mind a fogyasztás szerkezetét.

A kereskedelem kétségtelenül megindult ezen a fejlődési pályán, de a folyamatot gyorsítani indokolt. A piaci viszonyok fejlesztését az átmenet időszakában nem célszerű kizárólag magukra a piaci tényezőkre alapozni. De nem is lehetséges, mert az állami szektor nyomasztó túlsúlya mellett még nem érvényesül az a kritikus tömeg, amely a gazdasági rendszerváltás motorjaként működhet. A kereskedelempolitika feladatai között ezért többségében vannak azok az elemek, amelyek az új struktúrák ki-

alakítását célozzák, miközben elő kell készíteni és fokozatosan be kell vezetni a fejlett piacgazdaságra jellemző "játékszabályokat" is. Az állami irányításnak fontos szerepe lehet abban, hogy mind a kereskedelem egészében, mind egy-egy szakmában döntően indirekt eszközökkel építkező jelleggel erősítse a korszerű struktúrák kialakulását. Nem a régi értelemben vett állami beavatkozásról van szó, hanem arról, hogy az állami irányítás feladata lebontani az elavult szabályokat és kialakítani azokat a feltételeket, amelyek mellett a piacgazdaság irányába történő előrehaladás és ennek a gazdaság egészére történő pozitív visszahatása érdemben kibontakozhat. Az állam azonban még tulajdonos is, ezért az állami tulajdon körén belül szükség esetén direkt eszközöket is igénybe vehet, ha ezt a körülmények indokolják.

Mindebből következik, hogy a kereskedelempolitika karaktere még nem lehet azonos azzal, ami általában a fejlett piacgazdaságokban érvényesül. Rövid távon, átmeneti jelleggel még a rendszerváltás követelményéből adódó feladatok dominálnak. Fokozatosan megjelennek azonban azok a tartós elemek is, amelyek a fejlett szociális piacgazdaság alapelveiből fakadnak. A kereskedelempolitika már rövid távon feltételezi, hogy

- érvényesül a vállalkozás szabadsága, a korábbi kötöttségek megszüntetésével lehetővé válik, hogy a kereskedelmi vállalkozások indulását, hatékony működtetését adminisztratív korlátok ne akadályozzák;

- a gazdasági verseny erősítése céljából valamennyi piaci tényezővel összefüggésben széles körű liberalizmus érvényesül, a termelési tényezők allokációja, az erőforrások közötti választás és a vállalkozások más fontos döntései alapvetően a szabad és ésszerű gazdasági megfontolásokon alapulnak;

- a gazdálkodás valamennyi fontosabb feltételét tekintve /szűk körben indokolt tudatos preferenciákat leszámítva/ tevékenységtől, gazdálkodási formától, tulajdoni viszonyoktól lényegében független versenysemleges szabályok érvényesülnek.

Átmeneti időszak fontosabb kereskedelempolitikai célja,
feladatai

1. A gazdaságpolitika központi eleme a magánkezdeményezés fejlesztése, a magántulajdon súlyának folyamatos és erőteljes növelése, az állam tulajdonosi szerepének radikális csökkentése. A kereskedelemben a privatizáció és a tulajdonreform megvalósítása - a gazdaság többi szektorához hasonlóan - összetett feladatot jelent:

- A magánvállalkozások keretében újra kisüzemivé kell tenni azokat a tevékenységeket, amelyek vállalatokba szervezve nem lehetnek elég hatékonyak és rugalmasak. Az 1990. évi LXXIV. tv. nemcsak a magánvállalkozásokat juttatja működésük egyik alapvető feltételéhez, az üzlethez, hanem hozzájárul egy olyan kereskedelmi szerkezet kialakulásához, amelyben a kisüzem mint sajátos funkciókat ellátó gazdasági egység a rendszer szerves részét alkotja. Mintegy két éven belül az állami tulajdon értékesítése révén további 10 ezer kereskedelmi kisvállalkozás kezdeti meg működését. A társaságokba került állami tulajdoni hányad privatizálása további fontos struktúraalakító tényező.

- Dönteni szükséges azoknak az állami vállalatoknak a sorsáról, amelyek vagyonuk nagyobb hányadát különböző társaságokba fektették be. A tényleges gazdasági funkcióval nem rendelkező vállalati központok többsége felszámolható, holding jellegű működtetésük általában célszerű. A befektetett állami eszközöket a vagyonpolitikai irányelvekben meghatározott módon kell hasznosítani, illetve értékesíteni.

- Szorgalmazni kell az állami vállalatok társasággá alakulását, ami a későbbi valódi privatizáció egyik előfeltétele. A kereskedelemben csak igen szűk körben lehet indokolt többségi állami részvételű vállalkozások fenntartása, fokozatosan csökkenő, de mégis jelentős állami tulajdonhányaddal azonban hosszabb távon is számolni kell. A társasággá alakítás és a privatizáció folyamán a vagyonpolitikai szempontok mellett érvényesíteni kell a kereskedelempolitikai, szakmai szempontokat is.

2. A piaci viszonyok fejlesztése, a verseny élénkítése a termékelosztás korábban kialakult rendjéhez igazodó kereskedelem átstrukturálását is igényli. Az állami vállalatok lényegében változatlan összetételű átalakulása aligha enyhíti a kialakult területi és szakmai monopolhelyzeteket. Indokolt ezért arra törekedni, hogy az állami vállalatok átalakulása járjon együtt tökeerős, fejlődőképes, egymással tényleges versenyben álló vállalkozások kialakulásával. E folyamatot az is motiválja, hogy az üzlethálózat egy részének privatizálása csökkenti a vállalati méreteket, rontja a változatlan keretek között történő megújulás esélyét. A reorganizáció eredményeként el kell érni, hogy oldódjon a kereskedelem területi szervezettsége, a piacon kis-, közepes és nagyméretű vállalkozások egyaránt működjenek.

A vállalatok egy része nyilván felismeri e fejlődési irány szükségzerűségét, de számolni kell azzal is, hogy a vezetési motivációi e fejlődési iránnyal esetenként ellentétesek. Mégis arra kell törekedni, hogy az átstrukturálás ne erőltetett központi témák vagy modellek alapján történjen. A kereskedelmi irányítás többféle változat kidolgozásával, az érintett vállalatokkal történő szakmai együttműködéssel segítheti a folyamatot. Már kirajzolódott néhány olyan kereskedelmi szakma, ahol az átfogó reorganizáció szükségessége aligha vitatható /személygépkocsi- és alkatrészkereskedelem, tüzelő- és építőanyag-kereskedelem, zöldség-gyümölcs felvásárlás és kereskedelem, élelmiszer-kereskedelem/. A szervezetfejlesztési koncepciók kidolgozása azonban nem szükhethők le az előzőekre. A funkciók átalakulásával kapcsolatban újra kell értékelni a termelőszköz- és a fogyasztásicikk-kereskedelem szerepét. További elemzést igényel a megyei kereskedelmi vállalatok megújulásának kérdése. A kereskedelempolitika egyik kiemelt feladata, hogy a privatizációval és a tulajdonreformmal összekapcsolva segítse és koordinálja e szervezeti átalakulást, előmozdítva a leghatékonyabb disztribúciós megoldásokat.

3. A piaci viszonyok fejlesztése, a piac szabályozó szerepének erősítése a teljesen szabad, minden közvetlen vagy közvetett kötöttségtől mentes forgalmi rend érvényesülését

igényli. E követelmény jegyében tovább kell folytatni a megkezdett deregulációt, fokozatosan meg kell szüntetni a termékforgalmi előírásokat. Legkésőbb 1993-ra be kell fejezni a fogyasztásicikk-import liberalizálását. A piaci egyensúly erősítése, a meglévő egyensúlyhiányok, aránytalanságok mérséklése és megszüntetése nem alapozható deklarált követelményekre, jogszabályi előírásokra. Ezek a piaci mechanizmusoktól idegen eszközök.

Fel kell számolni azokat az előírásokat, amelyek korlátozzák a piacra lépés lehetőségét, amelyek kizárólag az állam vagy az állami vállalatok számára biztosítanak előnyös megkülönböztetést. A monopolizáltság elleni következetes fellépés jegyében fel kell számolni a piaci versenyt gátló kizárólagosságokat, privilégiumokat. A különböző engedélyezési eljárásokat olyan normatív követelményrendszerrel kell felváltani, ami bármely piaci szereplő számára esélyegyenlőséget jelent, de ugyanakkor biztosítja azoknak a szakmai követelményeknek, kereskedelempolitikai szempontoknak az érvényesülését is, amelyek nélkül nincs korszerű, minőségi kereskedelem.

Redukálni indokolt a különféle hatósági előírásokat, javítani kell összhangjukat. Általában korszerűsíteni kell a kereskedelmi tevékenységet szabályozó joganyagot. Ki kell alakítani a magántulajdonra és a piaci mechanizmusra épülő jogi infrastruktúrát. Meg kell vizsgálni, szükség van-e egy új típusú belkereskedelmi törvény kidolgozására.

A piaci liberalizmus, a dereguláció azonban nem jelent anarchiát. A vállalkozások lehetőségének és mozgásterének kiszélesítésével párhuzamosan - nem utolsósorban a fogyasztók érdekében - emelni kell a széles értelemben vett szakmai-technikai követelmények színvonalát. Ezek kialakítása, közelítésük a korszerű európai normákhoz a kereskedelmi irányítás és a szakmai érdekképviseletek közös feladata.

4. A kereskedelmi infrastruktúra bővítésének, színvonalának emelésének - elegendő belső megtakarítás hiányában - rövid távon egyetlen érdemi forrása lehet: a külföldi működő tőke. A kereskedelem, mint a versenyszektor része, nyitott a külföldi

befektetők előtt, ugyanakkor az állami vállalatok többsége is tőkebevonással kívánja tevékenysége színvonalát emelni, piaci pozícióját erősíteni. A külföldiek magyarországi befektetésére vonatkozó szabályozás igen liberális, a kereskedelemfejlesztés szempontjából előnyös. E téren a kereskedelempolitikai célok és feladatok két csoportba sorolhatók.

Az új vállalkozások létrehozása céljából megvalósuló befektetésekkel összefüggésben legfeljebb az ún. "promotion" tevékenység igénye vetődhet fel. A nem nagy számú, de jól áttekinthető hatósági, jogszabályi előírás betartása mellett e vállalkozásoknak szabad utat kell adni. Esetenként szükség lehet azonban egyes nagyobb szabású fejlesztésekkel kapcsolatban központi kezdeményezésre /tenderkiírásra/, koordinációra is.

Az állami vállalatok privatizációja, átalakulása kapcsán a külföldi működő tőke bevonásával összefüggésben azonban strukturapolitikai, szakmai szempontok érvényesítése is indokolt. E folyamatban, az átalakulási, vagyoni döntések kialakításához kapcsolódóan ügyelni kell arra, hogy

- a tőkebevonás révén ne alakulhassanak ki piaci erőfölénybe kerülő vállalkozások;
- célszerű-e megengedni a külföldi tulajdonosi többség kialakulását;
- a külföldi működő tőke bevonása döntően a kereskedelmi infrastruktúra fejlesztését, bővítését célozza, kereskedelmi know-how apportként történő elismerése, egyoldalú forgótőkenövelés általában nem célszerű;
- általában azokat a befektetési szándékokat indokolt előnyben részesíteni, amelyek mögött nem kockázati tőke áll, ahol a külföldi befektető a hosszú távú fejlesztésben, a profit magyarországi befektetésében, a jövedelem magyarországi felhasználásában, a kereskedelmi vállalkozásokon túl a termelés fejlesztésében is érdekelt.

5. Tulajdonképpen a kereskedelem sem mentes egyfajta strukturális válságtól, bár ennek jellege, tünetei eltérnek

a termelésben tapasztalhatóktól. A piacgazdaságba történő átmenet azonban sokkal nyiltabbá fogja tenni a kereskedelembe lapangó feszültségeket. Az átmenet nem lesz konfliktusmentes és különösen rövid távon hozhat felszínre számottevő érdekelentéteket a munkavállalók, a vállalati menedzsment, a tulajdonosok és az állam között. Ezért minden korábbinál fokozottabb a jelentősége annak, hogy kialakuljanak és működjenek azok a szakmai, ágazati érdekegyeztetési fórumok, amelyek képesek a konfliktusok hatékony kezelésére. Egyfelől ehhez a követelményhez igazodóan kell kialakítani az ágazati irányítás, a kereskedelempolitika új stílusát, módszerét, másfelől támaszkodni kell azokra a szerveződésekre, amelyek a gazdaságpolitikai prioritásokat elismerve folytatnak érdekképviseleti tevékenységet. Nyilvánvaló, hogy az új viszonyok között növekedni fog a különféle szakmai, fogyasztói típusú szerveződések jelentősége, ami egyben lehetőséget ad arra is, hogy fokozatosan átvállalják az állami feladatok egy részét.

Vissi Ferenc

VERSENY- ES ÁRSZABÁLYOZÁS

A címben jelzett témakört két megközelítésben lehet célszerűen tárgyalni. Az egyik - a szélesebb értelmű - megközelítés a versenyre és az árakra ható kormányzati politikák elemzését jelenti, a másik a szigorú értelemben vett versenyszabályozás és árszabályozás ismertetését foglalja magában. Lényegében ez utóbbival foglalkozom most.

A piacoz, a versenyhez sokféle szabályozás kötődik a modern világban. A szabályok jelentős részét törvényekben megfogalmazott előírások jelentik, más részüket a mindenkori gazdaságpolitika döntései határozzák meg. E folyamat egyik állomását jelentette a versenytörvény és az ártörvény elfogadása. Ugyanakkor hátra van még többek között a jegybanki és a kereskedelmi törvény megalkotása, előttünk áll azon törvények revíziója, amelyek néhány sajátosan monopolizált tevékenységet érintenek /a vasúti törvény, az utakról, a légi-vízi közlekedésről, a postáról, a távközlésről stb. szülő törvény/ és még nincs koncessziós törvényünk. Vannak a gazdaságnak olyan sajátos területei, ahol az üzletvitelt jelenleg a minisztertanácsi rendeletek vagy alacsonyabb szintű jogszabályok irányítják, és fontos lenne a magasabb szintű normarendszer kialakítása. Ilyennek tekintem az agrár-intervenciós rendszer kereteinek meghatározását, vagy az export- és importengedélyezés normáinak rögzítését. Sajátos módon érinti a gazdaságot a fogyasztói érdekvédelem és úgy vélem, hogy ezen a területen is alapvetően új jogot kell majd alkotnia a parlamentnek.

Ez a három rétegű törvénykezési munka: a piaccgazdaság intézményrendjéhez tartozó törvények megalkotása; létező, de a piaccgazdasági működést nem segítő, vagy éppen akadályozó törvények korszerűsítése; a nem törvényi szintű szabályozások szükség szerinti tartalommal törvényi szintre emelése - együttesen biztosítja az elkövetkező évek folyamán a piaccgazdaság jogrendszerének kialakulását.

A versenyszabályozás

A parlament elfogadta az új versenytörvényt, amely 1991. január 1-jén lépett életbe. Ennek jelentősebb versenypolitikai újításai az alábbiak:

a/ A kartellek szabályozása

A versenytörvény - a fejlett piacgazdaságokhoz hasonlóan - tiltja a gazdasági versenyt korlátozó megállapodásokat, melyek gyűjtőfogalma a kartell elnevezés.

Aki valaha vállalkozásba kezdett, az tudja és érzi, hogy a verseny a résztvevőknek kellemetlen. A gazdasági verseny is az, amit nem kell elhallgatni. Természetes tehát, hogy a gazdasági versenyben részt vevők megtesznek mindent annak érdekében, hogy a verseny korlátozásával is előnyhöz jussanak. Ezért kötnek különféle megállapodásokat. Ugyanakkor az is természetes, hogy a törvényalkotó és a megfelelő intézmény fellép e versenykorlátozások ellen, hiszen a tisztességes verseny léte, mivel az növekedési és gazdagodási erő, közérdek. Új versenytörvényünk konkrét szakaszai hallgatólagosan is feltételeznek néhány versenypolitikai alapelvet:

- Minthogy a versenykorlátozó megállapodások rendszerint a megállapodáson kívülálló feleknek okoznak kárt, a tilalom az egyezményen kívül maradó versenytársak védelmét is jelenti. Az azonos piac eladóinak vagy vevőinek megállapodásai, az ún. horizontális kartellek, rendszerint nagyobb kárt tesznek a versenyben, mint a piacok szereplőinek vertikális megállapodásai. Ezért a törvény is többségében a horizontális megállapodások versenykorlátozó tilalmával foglalkozik. A vertikális megállapodások sorából csak a viszonteladási ár megkötését tiltjuk, mivel azzal már egy másik piacon levő verseny korlátozása érhető el.

- A gazdaság, az üzlet természetes módon teremt a versenytársak együttműködéséhez is kereteket. Közös vállalatokat hoznak létre kutatásra, gyártási kooperációra, összehangolják a forgalmazási tevékenységet, melynek eredményeit a fogyasztó is élvezzi, esetleg közösen lépnek fel a külpiacon stb. Az ilyen,

együttműködést célzó egyezményeknek azonban lehet olyan versenykorlátozó hatásuk, amelyet a törvény tilt. Ez esetben mérlegelni kell. Ha az egyezmény pozitív hatásai, előnyei meghaladják a hátrányokat, akkor a tilalom alól mentességet kell adni. A mentesítésre alapot adó körülményeket a törvény jórészt felsorolja. A versenyvédelem tehát tiszteli a hatékonyság növekedését, miközben a verseny fennmaradását helyezi középpontba.

- Sajátos versenypolitikai szempontnak kisérelünk meg érvényt szerezni akkor, amikor azt vélelmezzük, hogy adott területen inkább legyen adott erőfölényes helyzet ellen irányuló kartellmegállapodás, mintsem a gazdasági erőfölénnyel való visszaélés. A hazai piacon a szereplők száma ugyanis esetenként kevés, a kis- és középvállalatok még nem elterjedtek, ezért adott szituációban a kartelltilalom nem terjed ki olyan versenykorlátozó megállapodások megkötésére, amelyekkel a gazdasági erőfölény kihasználása megakadályozható.

- Az előttünk álló privatizációs folyamatban remélhetőleg egyre jelentősebb szerepet kapnak a kis- és középvállalkozások. A törvény-előkészítő viták során többször felmerült olyan versenypolitikai követelmény esetleges törvényi megfogalmazásának igénye is, hogy - hasonlóan egyes nyugati országok versenyjogához - a kis- és középvállalatok közötti megállapodások /kartellek/ eleve mentességet kapjanak. A jelenlegi szakaszban ilyen fajta "csoportmentesség" törvényi megfogalmazást még korainak tartottunk, hiszen a vélhetően kialakuló esetjog fogja megteremteni azt a fajta iránytűt, amely szakmailag eligazít bennünket a kartellmegállapodások között általában is. Másrészt a mai piaci szituációban még nincs jó mércénk arra, hogy adott termékkörben valójában milyen is lehet a kicsi vagy középvállalat korlátozó szerepe. A törvénytervezet azt vélelmezi, hogy 10 % alatti piaci részesedés közepette megkötött kartellmegállapodás olyan jelentéktelen kárt okozhat a versenynek, hogy a tilalom rá nem vonatkozik.

b/ A monopóliumokról

A versenytörvény a monopolhelyzetekkel kapcsolatban két tárgykört kezel. Egyrészt gazdasági erőfölénnyel való visszaélési tilalmat deklaráál. Másrészt a vállalati fúzióknál, egyik vállalkozónak a másik vállalkozó feletti meghatározó befolyás-szerzésekor előzetes engedélyezésen keresztül kívánja megakadályozni a gazdasági erőfölényes helyzetek /és ennek keretében monopóliumok/ ésszerűtlen kialakulását.

Legalább ilyen fontos azonban az, hogy röviden áttekint-sük, mitől vannak a monopóliumok, és mit kell tenni, ha azt akarjuk, hogy ne legyenek:

- A mai monopóliumok egy része felesleges protekcioniz-musból ered, és ilyen esetekben az első szükségszerű lépés e protekcionizmus felülvizsgálata, illetve megszüntetése.

- Vannak monopolhelyzetek, amelyeket egy régi mestersé-ges vállalati szervezeti összevonás teremtett és éltet mind a mai napig. Ilyen esetekben a decentralizáció lehet a megoldás.

- Vannak gazdálkodók, akik valamikor kizárólagosságot, hatósági hatáskört kaptak, amely hatáskörök a gazdálkodással összefonódva jelentenek sajátos monopolhelyzetet. Ezekben az esetekben szintén egyértelmű a felülvizsgálat tárgya.

- A privatizáció megvalósulása során ügyelni kell arra, hogy a károsnak ítélt monopolhelyzeteket ne privatizáljuk, mert ezzel biztos, hogy nem javul a rendszer határfoka.

- A gazdasági versenyben részt vevők tudják, hogy olyan piacra nagyon nehéz betörni, amelyen monopolhelyzet van, vagy ahol néhány vállalat gazdasági erőfölénye a meghatározó /oligo-pol struktúra/. A kormánynak ésszerű versenypolitikai célkitű-zése lehet az, hogy a piacra történő új belépők átmeneti segít-séget kapjanak.

- Miután kis ország vagyunk, nem szabad elfelejtenünk, hogy a magyar méretekhez képest nagy és monopolhelyzetben levő vállalataink nemzetközi összehasonlításban esetleg kicsinek számítanak, és attól, hogy a belföldi piacon erőfölényben vannak,

még a külpiacon lehetnek nagyon erőtlének. Csupán azt hangsúlyoznám, hogy a nemzetközi versenyben való részvétel - vagy pusztán az optimális üzemméret - belföldön indokolhat gazdasági erőfölényes állapotokat. Más kérdés természetesen, hogy a törvénynek az ezzel való visszaélést társadalmi érdekből tiltania kell.

- Azon közszolgáltatásoknál, ahol az alternatív kínálat biztosítása értelmetlen /villamos energia, víz- és csatornaszolgáltatás stb./, ott a szolgáltató mindig bizonyos természetes monopolhelyzetben van. E téren nem a monopolhelyzet felszámolása a célszerű program, hanem olyan körülmények kialakítása, amelynél a tisztességes üzletvitel és hatékony gazdálkodás ellenőrizhető.

Az előbb felsoroltak csupán jelezni szándékozták az általánosítás veszélyét, és felhívják a figyelmet arra, hogy meg kell tanulnunk együttélni a monopolhelyzetekkel és a gazdasági erőfölényes szituációkkal.

Az ártörvény

Az új ártörvénynek kettős jelentősége van. Egyrészt általános érvénnyel deklarálja, hogy az árak kialakítása az üzletfelekre tartozik, másrészt egyértelműen meghatározza azokat a területeket, ahol és amilyen módon a kormányzat beleszólhat a konkrét árak alakulásába.

Akkor, amikor a törvény az áralkalítást az üzletfelekre bizza, egyben nyilvánvalóvá teszi az üzletfelek számára, hogy ha felelőtlenségéből, tájékozatlanságából vagy egyéb oknál fogva rossz üzletet kötnek és veszítenek - ami az árakban valószínűleg érződik -, akkor ezt a fajta veszteséget az állam /a kormány/ sem hajlandó kiegyenlíteni.

A lehetőség - a keresletkielégítésből történő gazdagodás és a felelősség -, vagyis hogy csak egymás terhére nyerhetnek és veszíthetnek, együttesen jelenik meg a törvényalkotó szándékában akkor, amikor az említett elvet kimondja.

A gazdaságnak - a múlt hatásaiból adódóan - vannak olyan területei, amelyeken sajátos piaci- és árviszonyok érvényesülnek. Támogatások léteznek, a gazdaság szervezeti viszonyai nem teszik lehetővé a piacgazdasági működést, vagy esetleg társadalompolitikai megfontolásokból úgy ítéli meg a politika, hogy az árak kialakítását nem az üzletfelekre, hanem a központi vagy a helyi önkormányzatra bizza. A törvény melléklete felsorolja e tevékenységeket. Ezáltal azt is deklarálja, hogy aki az adott piacra belép, annak tudnia kell, hogy az árak kialakítása terén szabadsága korlátozott. A törvény ugyanakkor érvényt kíván szerezni annak az elvnek, hogy ezeken a területeken is úgy kell megállapítani az árakat, hogy az ár a hatékonyan gazdálkodó vállalatok ráfordításaira és a működéshez szükséges nyereségre fedezetet nyújtson. Tehát az ármegállapító hatósági úton veszteséges gazdálkodásra senkit nem kényszeríthet. De egyben az is felelőssége, hogy a megállapított árakat olyan gondossággal alakítsa ki, amelyből kitűnik, hogy a gazdálkodó minden tőle telhetőt megtesz a versenyképes és hatékony gazdálkodás megszervezésére.

Az ártörvény a kormányt felhatalmazza arra, hogy gazdasági erőfölény léte esetén, illetve ahol az azzal történő visszaélés veszélye fennáll, előírhatja az áremelés előzetes bejelentési kötelezettségét. A törvényjavaslat kidolgozása során gyakran felmerült, hogy vajon ez a felhatalmazás nem teremt-e széles körű beavatkozásra lehetőséget a kormány számára? Múltunkból adódóan a kérdés nyilván jogos, mégis fel szeretném hívni a figyelmet arra, hogy a törvény éppen a túlzott beavatkozás elkerülése érdekében korlátozza a beavatkozás lehetőségét. Teszi ezt azzal, hogy a Gazdasági Versenyhivatalt bizza meg annak vizsgálatával, hogy a kezdeményezett áremelés sérti-e a versenytörvény előírásait. Ha ilyen helyzet nem áll fenn, akkor a gazdálkodót semmiféle korlátozás nem éri. Ha viszont a tervezett áremeléssel a törvény szerint tiltott magatartás következne be, akkor a Hivatalban működő Versenytanács döntése alapján a gazdálkodó vagy eláll a tervezett áremeléstől, vagy módosítja azt olyan formában, ami már nem törvénytisztító. Miután a Versenytanács határozata bíróság előtt megtámadható, nyil-

vánvaló, hogy megalapozott érvelés és indok nélkül nem születik beavatkozó jellegű határozat, hiszen nem szolgálja sem a Versenyhivatal, sem az illető gazdálkodók érdekét. Amikor tehát a kormány közzéteszi az áremelés előzetes bejelentési kötelezettségére vonatkozó terméklistát, akkor ezzel egyben felhívja a gazdálkodók figyelmét arra, hogy a piacon levő gazdasági erőfölény miatt az illetékes intézmény oda fog figyelni az áremelés körülményeire. Megjegyzem, hogy ez a fajta jogintézmény több fejlett piacgazdaságú országban is él, nálunk is régóta eleme az árszabályozásnak. Az újdonság most az, hogy a megítélés, az elbírálás kritériumrendje előírásra kerül a verseny-törvényben. Itt hívnám fel a figyelmet arra, hogy a törvény nem ad lehetőséget törvénybe nem ütköző magatartással elért ár-emeléseket megtiltani. A szabályrendszer tehát ebben az értelemben is védi a gazdálkodókat a beavatkozás eróziójától.

Az árak megállapításáról szóló törvény felhatalmazza a kormányt arra, hogy jelentős szabályozóváltozás esetén ideiglenes jelleggel a szabad árakra vonatkozóan is adjon ki szabályozást. Ebben a felhatalmazásban egyrészt a törvényhozó elvárja a kormánytól, hogy tegyen meg mindent annak érdekében, hogy a saját intézkedéseiből adódó árhatások a makro szintű egyensúlyt ne veszélyeztessék. Másrészt korlátozza is a kormányzatot, hiszen a törvényhozó előtt kell bizonyítania felhatalmazással való élés indokoltságát. Csupán példaként említem azt az esetet, ha mondjuk egy újabb adóreformra vagy vámreformra kerül sor, akkor a szabályok, irányelvek jelezhetik azt a mértéket, amelyen mértékben az adó- vagy a vámrendszeri változások érhetik az árakat. Ez a fajta orientáció nem csak információs, hanem gazdaságszervező értékkel is rendelkezik, és más országok példája is mutatja, hogy esetenként a felelős kormány egy ilyen szabályozással közérdeket szolgál.

Sokféle érvet lehetne felhozni amellest, hogy az új törvényi szabályozás miért kapcsolódik egy liberalizált világképéhez. Ennek talán formai bizonyítékát jelenti az, hogy a törvény megszünteti az összes érvényben levő árszabályt, így a törvényt elolvasók is érzékelhetik, hogy jelenlegi szabályozá-

sunk részleteiben is és elveiben is miként fog megváltozni.

A törvény-előkészítő viták során gyakran kerültünk olyan helyzetbe, amikor arra kellett rávilágítani, hogy ez a törvény nem arra való, hogy a kormányzat vele állítsa meg az inflációt. Az inflációról egyre sűrűbben megjelenő cikkek és tanulmányok remélhetőleg lehetőséget adnak arra, hogy mind a politikusok, mind a szakemberek világosan lássák az árak megállapításáról szóló törvény tartalma és az infláció kezelhetősége közötti különbséget. Az ártörvény alapvetően azt szabályozza, hogy kié az ármegállapítás joga. Hogy e joggal miként kell és lehet élni, arra nemcsak az ártörvény, hanem a versenytörvény és a gazdaságra ható más törvények is irányadók. Kétségtelen, hogy inflációs világban nagyon nehéz dolga van a szakértőnek, amikor pl. egy kartell vagy egy vállalati fúzió jövőbeli előnyeit - hátrányait kell összevetnie. Előfordulhat, hogy az infláció miatti többletjövedelmek - többletráfordítások bizonytalanná teszik a választást és a döntést. Ezt a helyzetet is vállalnunk kell, hiszen az infláció miatti bizonytalanság nem teszi halaszthatóvá a törvények által közvetített normarend kialakítását szolgáló kísérleteinket.

Csobánczy Péter

VÁLTOZÁSOK AZ ÁLTALÁNOS FORGALMI ADÓZTATÁS
RENDSZERÉBEN

A forgalmi adóztatási rendszer 1992-93-ra előirányzott reformját megelőzően 1991 - az eredeti szándékok szerint - változásoktól mentes év lett volna. Hogy ez mégsem így alakult, az az Alkotmánybíróság 15/1990. /VII.11./ AB határozatának tudható be, amely az általános forgalmi adóról szóló 1989. évi XL. törvény /Áfatv./ számos, közülük nem egy kulcsfontosságú rendelkezését nyilvánította alkotmányellenesnek és semmisítette meg 1990. december 31-ei hatállyal. Szintén egyfajta "kivülről jövő" módosítási kényszerként hatott - a KGST összeomlása eredményeként - a transferábilis rubelben bonyolított külkereskedelem megszűnése, valamint az adózás rendjéről szóló törvény beiktatása.

Fentiekén túl az Áfatv. 1989. novemberi elfogadása óta felgyülemlett tapasztalatok is fényt derítettek olyan feszültségekre, amelyek az általános forgalmi adó /ÁFA/ működését úgy nem veszélyeztették, de feloldásukra egyrészt alkalom nyílt, másrészt a jelenlegi jogszabályi keretek kisebb mérvű változtatása is elégségesnek bizonyult. Mielőtt azonban az 1991. évi korrekciók tematikus ismertetésére térnénk, röviden essék szó az 1992-93-ra tervezett reform főbb csomópontjairól.

Jóllehet az ÁFA 1988. január 1-jei bevezetésével létrejött egy, az alapelveket tekintve korszerű, "hozzáadottérték-adó" típusú forgalmiadó-rendszer, mindazonáltal a még az 50-es évek elején kialakult fogyasztóiár-rendszer kiemelt jövedelempolitikai szerepe /a létszükségleti cikkek áraiban lényegében nem realizálódik központosítható tiszta jövedelem, az iparcikkek széles körében viszont az árak tiszta jövedelem tartalma az átlagot lényegesen meghaladja/ visszatükröződik az ÁFA közgazdasági paramétereiben. Ez a nulla és a 25 %-os adókulcs közötti jelentős mértékbeli különbségben, valamint a nulla adókulcs alá sorolt termékeknek és szolgáltatásoknak a vásárolt

fogyasztáson belüli rendkívül magas, tendenciájában pedig növekvő arányú részesedésében nyilvánul meg.

Az árarányoknak az árutermelő piacgazdaság követelményeivel összhangban álló változása szükségszerűen felveti a nulla és a 25 %-os adókulcs egymáshoz való közelítését, továbbá a kedvezményes adókulcs alá sorolt fogyasztási javak körének szűkítését, végső soron tehát egy arányosabb, eloszlásában ki-egyenlítettebb forgalmiadó-terhelést.

Ezt a folyamatot kívülről, kvázi igazodási kényszerként ösztönzi az a kihívás is, amely az Európai Közösség részéről a tagállamok közötti "adóhatárok" lebontásában ölt testet. A közös adóügyi terület legkésőbb 1993. január 1-jei megteremtése ugyanis csak összehangolt mérték- és kulcsbesorolási rend mellett valósulhat meg.

Ezen túlmenően a reformnak ki kell terjednie az olyan szerepvállalások fokozatos megszüntetésére, amelyekben az ÁFA kivételes visszatérítése kényszerűen, a tegyük hozzá diszfunkcionálisan helyettesíti az állami hozzájárulást manifeszt módon kifejező közvetlen költségvetési támogatást. Természetesen az adóztatás technikáját illetően is maradnak elvégzendő feladatok, amelyek összességükben a nemzetközi gyakorlathoz történő jobb igazodást célozzák.

Az 1991. évi változások tematikus ismertetése

A bizományi szerződés keretében bonyolított adásvétel

A Polgári Törvénykönyv szerint a bizományi szerződést az különbözteti meg az egyszerű megbízási szerződéstől, hogy amíg az egyszerű megbízási szerződésnél az adásvételi ügyletet a megbízott nem a saját, hanem megbízója nevében köti, addig bizományi szerződés esetén az adásvételi ügyletet a megbízott - vagyis a bizományos - a saját nevében köti. További lényeges sajátossága a bizományi szerződésnek, hogy a harmadik személlyel kötött adásvételi ügyletből fakadó jogok és kötelezettségek nem a megbízót, hanem a bizományost illetik.

Sajnálatos módon ezek a különbözőségek nem tükröződtek vissza a bizományi szerződés alapján bonyolított adásvételi ügyletek forgalmi adóztatásában. 1990-ig az ÁFA-kapcsolatokra nem volt hatással az a körülmény, hogy az adásvételi ügylet teljesítése egyszerű megbizási vagy bizományi szerződésen alapult.

Az Áfatv. módosítása nyomán a bizományi szerződés keretében bonyolított adásvétel ezentúl két önálló termékértékesítésből tevődik össze: egyrészt a bizományos és a vele szerződő harmadik személy között, másrészt a bizományos és a megbízó között. Ezzel érvényét veszti a bizományost "megkerülő", közvetlen adózásbeli jogviszony a megbízó és a bizományossal szerződő harmadik személy között. A bizományos - hasonlóan azokhoz az esetekhez, amikor a megbízás tárgyát szolgáltatás nyújtása képezi - kettős szerepkört tölt be; egyidejűleg a termék eladója és vevője.

A két önálló termékértékesítés közül a módosított Áfatv. csak a megbízó és a bizományos közöttire állít speciális szabályokat. /A termék felett tulajdonosként rendelkező bizományos és a vele szerződő harmadik személy közötti kapcsolat megítélésére az általános szabályok az irányadók./ A megbízó és a bizományos viszonylatában az adófizetési kötelezettség eladási bizománynál azon a napon keletkezik a megbízónál, amikor a bizományos saját nevében teljesíti a termékértékesítést a vele szerződő harmadik személlyel szemben, vételi bizománynál pedig akkor keletkezik a bizományosnál, amikor az a saját nevében rendelkezik a termék felett.

A bizományi díj elveszti önálló adóalap mivoltát, közvetett módon adózik olyképpen, hogy

- eladási bizománynál a bizományos és a vele szerződő harmadik személy,
- vételi bizománynál pedig a bizományos és a megbízó közötti termékértékesítés adóalapjába épül be.

Külön kell szólni a termékexportot is megvalósító eladási bizományról. A szabályok változása miatt, abból következően,

1991-től a bizományos értékesítése minősül fő szabály szerint termékexportnak. A likviditási feszültségek tompítása céljából azonban a módosított Áfatv. a megbízó és a bizományos közötti termékértékesítést is exportnak tekinti, hozzákötve a termék-export fő szabály szerinti megvalósulásához.

A hatályba léptetés általános rendjétől eltérően a fenti-ekben ismertetett előírásokat azokra az esetekre kell kötelezően alkalmazni, amelyeknél a teljesítésre vonatkozó szerződést 1990. december 31. napját követően kötötték.

Lizing, részletvétel

A gazdasági tartalom elsődlegességére helyezve a hangsúlyt, a módosított Áfatv. a részletvétel mellett termékértékesítésnek minősíti az olyan határozott időre szóló bérletet is, amely a bére adott termék tulajdonjogának átengedését vonja maga után vagy a szerződés lejártakor, vagy az utoljára esedékes bérleti díj kifizetésekor. Bár a jogszabály szándékosan kerüli a "lizing" kifejezés használatát, itt tulajdonképpen annak egyik, Magyarországon szinte kizárólagos formájáról van szó. Az ÁFA alkalmazásában tehát az így értelmezett lizing a jövőben nem szolgáltatásnyújtás, hanem termékértékesítés.

Az adófizetési kötelezettség keletkezésére külön szabályt állít a módosított Áfatv. E szerint az adófizetési kötelezettség mind a részletvételnél, mind a "lizingnél" a részkifizetés esedékességének napján keletkezik, amely egyidejűleg részletelési időpontnak minősül.

A hatályba léptetés itt is a bizománnyal megegyező módon tér el az általánostól.

Személygépkocsi

A "lizing" előzőekben ismertetett újraszabályozásával összefüggésben változik a személygépkocsi beszerzését terhelő, előzetesen felszámított adó elszámolásának rendje. Minthogy a lizingbeadásra történő vásárlás továbbértékesítési célú be-

szerzésnek számít, ezért a személygépkocsi beszerzésével kapcsolatban kimondott kivételes ÁFA-levonási tilalom a lizingbeadási célú beszerzésre már nem vonatkozik, továbbá a nem ÁFA-alanytól történő felvásárlás kapcsán a felvásárló előzetesen felszámított adót számolhatja el, azaz alkalmazhatja a használt-cikk-felvásárlásra megállapított speciális szabályokat. Ugyanakkor a lizingbevevő a rá áthárított ÁFA-t továbbra sem vonhatja le, igényelheti vissza.

A gazdasági társaság alapításához nem pénzbeli hozzájárulásként /betétként/ külföldről behozott áru 1991-től importált terméknek minősül. Tekintettel azonban arra, hogy a külföldiek magyarországi befektetéseiről szóló - szintén módosított - 1988. évi XXIV. törvény 18. §-a alapján az apport feltételes vámmentességben részesül, ezért a külföldi részvétellel működő gazdasági társaság - a személygépkocsi kivételével - a feltételek teljesüléséig az ÁFA-mentességet is élvezi. Arra a személygépkocsira viszont, amelyet 1990. december 31. napját követően apport céljára hoznak be, továbbá a gazdasági társaság alapításakor a külföldi fél által befizetett pénzbeli betétből vásárolnak külföldről /1988: XXIV. tv. 31. §-ának /3/ bekezdése/, a vámmentességtől függetlenül ÁFA-t vet ki a vámhatóság.

A rubelelszámolású külkereskedelem megszűnéséből adódó konzekvenciák a termékimport adóztatásában

A vámmentesség megszűnésével egyetemben az érintett országokból származó behozatal is kivételes módon adózik. Mindazonáltal az 1991-re áthúzódó, de a korábbi kondíciók szerint bonyolódó ún. rubelelszámolású termékimport továbbra is önbevallásos módon adózik. A módosított Áfatv. átmeneti rendelkezései közé - határnap megjelölése nélkül - változatlan tartalommal beiktatott szabályok azonban a Kínai Népköztársaságból származó és kliring svájci frankban elszámolt árubehozatalra már nem vonatkoznak. Az ilyen konstrukcióban - 1990. december 31-ét követően - beérkező termék után az ÁFA-t kivétellel állapítják meg.

Behajthatatlan követelések utáni ÁFA-korrekció

Az ÁFA közvetett adójellegéből fakadóan a legális adófizető /eladó, szolgáltatást nyújtó/ ilyen irányú kötelezettségét a reális adóviselőtől /vevő, szolgáltatást igénybe vevő/, az ár, díj részeként beszedett fedezetből teljesíti. A fizetőképesség, -készség sajnos jellemzően elégtelen volta miatt azonban gyakorta a legális adófizető kénytelen nemcsak átmenetileg, de véglegesen "átvállalni" az ÁFA finanszírozásával kapcsolatos terheket. Ezt a visszás helyzetet számolja fel az a módosítás, amely az ÁFA elszámolásában lehetővé teszi az eredeti, vagyis az értékesítéssel teljesítése előtti állapot helyreállítását, ha az értékesítő követelését "behajthatatlan követelés" jogcímen leírja.

További feltétel, hogy az értékesítő az ÁFA-korrekciót számlahelyesbitéssel végezze el. Erre azért van szükség, hogy a vevő költségvetéssel szembeni tartozásai között kimutatható és követelhető legyen a jogosulatlanul levont, visszaigényelt előzetesen felszámított adó. Ilyenformán az értékesítő a "nulla adóalappal" elvégzett ÁFA-korrekciót a helyesbitő számla kiállításának időpontjához kapcsolódva teheti meg. Részben ezért is a módosított Áfatv, a korábbiánál részletesebb előírásokat fogalmaz meg a számlahelyesbités módjára.

Privatizáció

A privatizációt az ÁFA a maga eszközeivel is elősegíti. A belföldi apporthoz hasonlóan nem tekinti adófizetési kötelezettséget keletkeztető értékesítésnek az Állami Vagyonügynökségről és a hozzá tartozó vagyon kezeléséről és hasznosításáról szóló 1990. évi VII. törvény, valamint a kiskereskedelmi, a vendéglátóipari és a fogvaesztési szolgáltató tevékenységet végző állami vállalatok vagyonának privatizálásáról /értékesítéséről, hasznosításáról/ szóló 1990. évi LXXIV. törvény alapján végbemenő vagyonmozgásokat. Ugyanakkor - ehhez kapcsolódóan - egyértelműsíti azt a tényt, miszerint az ilyen elbírálás alá eső műveletek körében /apport, alapítvány javára

tett ingyenes természetbeni felajánlás stb./ az ÁFA-levonási jog nincs kizárva.

A külföldi székhelyű vállalkozók ÁFA-beli jogállásának változása

A korábban hatályos szabályozás szerint az adóhatóság akkor vette ÁFA-alanyként nyilvántartásba a külföldi székhelyű vállalkozót, ha az belföldön telephelyet létesített, és értékesítésre irányuló tevékenysége egy naptári éven belül - folyamatosan vagy megszakításokkal összesen - meghaladta a 3 hónapot. E két előfeltételből következően a külföldi székhelyű vállalkozó akkor integrálódhatott az ÁFA-láncolatba, ha az ÁFA-alannyá válás tartalmi jegyei nem általában, a vállalkozás egészére, hanem a belföldön kifejtett tevékenység konkrét körülményeire teljesültek.

A jövőben ez a kezelési mód akként változik, hogy ha a külföldi székhelyű vállalkozó gazdasági tevékenység céljából telephelyet létesít belföldön, akkor ez a tény önmagában maga után vonja az ÁFA-alanyként való bejelentkezést. Választási lehetőségként kínálkozik továbbá az ÁFA-alanyiság abban az esetben is, ha a külföldi székhelyű vállalkozó belföldön teljesített termékértékesítéséhez és szolgáltatásnyújtásához még telephely létesítése sem szükséges. Például rövid ideig tartó szerelésvezetésnél előfordulhat, hogy a fővállalkozóként közreműködő külföldi székhelyű cég - telephely létesítése nélkül - jelentős magyar alvállalkozói szállításokat vesz igénybe. Az opció biztosításával a külföldi székhelyű cég ÁFA-alanyként levonhatja, visszaigényelheti az alvállalkozók által kiszámlázott ÁFA-t, így az nem válik költséggé, ezen keresztül burkolt árképző tényezővé.

Az előzőekben kifejtettekkel okozati összefüggésben hatályát veszti az Áfatv. azon rendelkezése, amely a külföldi által adóalany részére belföldön teljesített termékértékesítést a termékimporttal, a külföldi részére belföldön teljesített termékértékesítést pedig - ha az a külföldi erre vonatkozó írásos

nyilatkozata alapján saját belföldi termékértékesítése teljesítéséhez kapcsolódott - a termékelexporttal vonta egy tekintet alá.

A külföldi székhelyű vállalkozó ÁFA-beli jogállásának imént ismertetett módosulása kapcsán különösen fontossá vált a belföldön, illetőleg a külföldön teljesített termékértékesítés elhatárolása. Ezért a módosított Áfatv. termékértékesítés esetén is rendelkezik a teljesítés helyéről.

Beruházási ÁFA

Az eredeti menetrendnek megfelelően beruházási célú beszerzés esetén az előzetesen felszámított adó fő szabály szerinti levonható, visszaigényelhető hányada 60-ról 80 százalékpontra emelkedik. A fő szabály alóli kivételek körében, ahol a levonható hányad 100 százalék, a kiemelésre méltó változtatások a következők.

A külföldi részvétellel működő gazdasági társasághoz hasonlóan, tehát mindennemű korlátozás nélkül és alanyi jogon kedvezményezett a vállalkozási nyereségadó hatálya alá tartozó természetes személy, az 1990. évi V. törvény szerinti egyéni vállalkozó, a legalább 50 %-os belföldi magántulajdonrészesedéssel rendelkező gazdasági társaság, a kisszövetkezet, valamint a jogi személy részlegét szerződéses rendszerben üzemeltető természetes személy által végrehajtott beruházás. A korábban is kedvezményezett mezőgazdasági beruházásoknál a módosítás célja az összhangbahozatal egyfelől a mezőgazdasági tevékenység egyes adózási és támogatási kérdéseiről szóló 39/1987. /X.12./ MT rendeletben, másfelől a vállalkozási nyereségadóról szóló, módosított 1988. évi IX. törvényben biztosított preferenciákkal.

A statisztikai nomenklatúrákkal való kapcsolat

Az Alkotmánybíróság korábban hivatkozott határozata az Áfatv. azon rendelkezéseit semmisítette meg részben vagy egész-

ben, amelyek valamilyen formában a KSH termék- és szolgáltatás-jegyzékeire támaszkodnak. Minthogy a határozatnak és a hozzá fűzött indokolásnak többféle olvasata, értelmezése lehetséges, ennek megfelelően a probléma áthidalására is többféle megoldás kínálkozott. Végül is az a megoldás nyert elfogadást, amely arra a feltételezésre épül, mely szerint nem önmagában a statisztikai jegyzékekre való támaszkodás az alkotmányellenes, hanem az, hogy a nomenklatúráknak az Országgyűlés hatáskörén kívül eső módosításával közvetett módon az ÁFA-kötelezettség is változhat. Ilyenformán az Áfatv. egy "állapotrögzítő" rendelkezéssel egészült ki, amely egy meghatározott időpontban /1990. november 1. napja/ fennálló statisztikai besorolási rendet rendel az ÁFA-kötelezettség megállapításához. Így tehát a KSH által saját hatáskörben végrehajtott utólagos, időközi módosítás az ÁFA-kötelezettségre nem lehet befolyással. Eme jogi garanciák kiépítésével az ÁFA és a statisztikai nomenklatúrák közötti kapcsolat lényegében változatlan tartalommal és formában maradt fenn.

Ide kapcsolódik, igaz csak közvetett formában, az a szerkezeti változtatás, amely a kulcsbesorolást érinti olyképpen, hogy 1991. január 1-jével megszűnt a tételes felsorolás azoknál a termékeknél és szolgáltatásoknál, amelyek az általános, vagyis a 25 %-os adómérték alá tartoznak, továbbá a bel- és külkereskedelemlél /a vendéglátás kivételével az SZTJ 507 és 508 kódszámmal jelzett szolgáltatásokról van szó/, ahol az alkalmazandó ÁFA-mérték meghatározása szempontjából eddig sem a kereskedői közreműködés ténye birt relevanciával, hanem az, hogy konkrétan milyen terméket és szolgáltatást értékesítenek.

Egyéb változások

Minthogy az Országgyűlés az üzemanyagok ÁFA-mértékére be-terjesztett két alternatíva közül azt a változatot fogadta el, amelynek értelmében a motorbenzin, a gáz- és tüzelőolaj marad "0" kulcsos, ezért a kulcsbesorolási rendben csak marginális változások történtek. Említést talán csak az érdemel, hogy az

ún. kulturális értékű hanglemez, CD-lemez és a felvételes kazettás magnetofonszalag kiemelése megszűnik, s a jövőben ezek is a 25 %-os ÁFA-mérték alá tartoznak.

Törvényi rendelkezés formájában kapott nyomatékot az a joggyakorlat, mely szerint a Magyarországon állomásozó szovjet csapatok alakulataitól, szervezeteitől történő beszerzésre nem alkalmazhatók a használcikk-felvásárlásra vonatkozó szabályok.

A számlában /egyszerűsített számlában/ a termék, szolgáltatás statisztikai besorolási számát kizárólag akkor kell feltüntetni, ha azt a vevő kéri, illetve az ÁFA százalékos mértéke vagy tárgyi adómentessége a statisztikai besorolási számról való hivatkozással került megállapításra.

1991-től az alanyi adómentességben részesülő ÁFA-alany is jogot kapott arra, hogy az adóigazgatási azonosításra alkalmas nyugta adását biztosító pénztárgép vételárát előzetesen felszámított adóként visszaigényelje. További kedvezmény, hogy az előzetesen felszámított adóként figyelembe vehető forintösszeg már a pénztárgép hivatalos megrendelése visszaigazolásának kézbesítési napjától kezdődően vonható le, igényelhető vissza. A megrendelés visszavonása azonban maga után vonja a levont, visszaigényelt összeg visszafizetési kötelezettségét.

Az egyes adónemekre vonatkozó eljárási szabályokat 1991-től az adózás rendjéről szóló törvény rögzíti. A felesleges párhuzamosságok kiküszöbölése érdekében ezért a módosított Áfatv.-ből kikerültek az ilyen típusú rendelkezések. Megszűnt továbbá a termékimportnak kivétel útján történő általános forgalmi adóztatásával kapcsolatos eljárási szabályokról szóló 41/1989. /XII.1./ PM rendelet is, amelynek kifejezetten eljárásjogi előírásai az adózás rendjéről szóló törvénybe, az inkább anyagi jogi természetűek pedig a módosított Áfatv.-be épültek be.

Garanciális okokból kifolyólag szintén a módosított Áfatv. vette át - változatlan tartalommal - az adóigazgatási eljárás végrehajtására kiadott, időközben hatályát veszített 44/1989. /XII.20./ PM rendelet azon előírásait, amelyek a ma-

gánerős házilagos lakáskivitelezéssel összefüggő speciális ÁFA-visszaigénylési lehetőségről /ti. a jogosult helyett a neki értékesítő igényli vissza az ÁFA-t/, illetve az adóigazgatási azonosításra alkalmas nyugta adását biztosító pénztárgép vételárának előzetesen felszámított adóként való elszámolásáról intézkedtek.

Az egyedi kérelemre történő ÁFA-visszatérítés, illetőleg ÁFA-kivetés alóli mentesség engedélyezésére vonatkozó törvényi felhatalmazás feltételeinek eddiginél pontosabb körülírása és részbeni tágítása mellett változást jelent az is, hogy 1991-től - az általános jogorvoslati rend érvényesítése okán - nem a pénzügyminiszter, hanem az adóhatóság, illetőleg a vámhatóság bírálja el első- és másodfokon a kérelmeket.

Kovácsné Egedi Éva

A SZEMÉLYI JÖVEDELEMADÓ-RENDSZER 1991. ÉVI
VÁLTOZÁSAI

A személyi jövedelemadó rendszerében - az adótábla korrekciójával, az adóterhek differenciált csökkentése mellett - említésre méltó változásokra került sor

- az ún. ingyenes értékpapírok formájában szerzett jövedelmek adózásában /még hozzá 1988. január 1-jei visszamenőleges hatállyal/;
- a magántőke-befektetéseket ösztönző adóalap-csökkentési lehetőségnél;
- a jóléti juttatások adókötelezettség szempontjából való kezelésében és
- a különböző jogcímű átalányösszegben kapott költség-térítések terén.

Ezenkívül még több, a gyakorlati végrehajtást segítő, a törvényi előírásokat pontosabbá, egyértelműbbé tevő, kisebb jelentőségű változtatásra is sor került, illetve néhány pragrafus az adózás rendjéről szóló törvény megalkotásával összefüggésben módosult, vagy hatályát veszítette.

Az adóterhek változása

A jövedelemadó-teher megítélését sokan hajlamosak az adótábla szerinti mértékekre szűkíteni, holott igen fontosak az adóalapot, illetve a fizetendő adó összegét mérséklő kedvezmények is. Ezek változásától ugyancsak nagymértékben függ, mennyi marad adózás után a megszerzett jövedelemből; az 1991. évi adótáblához is szorosan hozzátartozik pl. az ún. alkalmazotti adóalapcsökkentő kedvezmény konstrukcionális és mértékbeni változása.

Az adótábla változásai

Az 1991. évre érvényes adótáblában a kis- és közepes jövedelműeknél az adóprogresszió és az adóteher mérséklését egy új jövedelemsáv beiktatásával és - 300 ezer Ft-ig - az egyes sávokhoz rendelt adókulcsok százalékos mértékének a csökkentésével biztosítják. Változatlan összegben megmaradt a 0-kulcsos adósáv, de a két utolsó - a 40, illetve 50 %-os - adókulcs is, illetve az elkülönülten adózott jövedelmekre /pl. osztalék, árfolyamnyereség/ továbbra is 20 % a lineáris adó mértéke. A nyugdíjuk mellett további adóköteles jövedelmet szerzőknél is változatlan maradt a 106 ezer Ft-os adómentes összeghatár.

Alkalmazotti kedvezmény

1991-től megszűnt az adóalapot csökkentő havi 1000 Ft-os alkalmazotti kedvezmény, helyette havi 250 Ft-os, adóból /év közben adóelőlegből/ levonható kedvezmény lépett. Az igénybevételére jogosultak köre bővült az átképzési támogatásban, munkanélküli segélyben, valamint az átmeneti munkanélküli járadékban részesülőkkel. Nem jár viszont a kedvezmény a továbbiakban a tartósan külföldön foglalkoztatottaknak külszolgálatuk időtartama alatt.

Adóalapot csökkentő tételek

Az adóalapot csökkentő tételek köre bővült, illetve tartalmi módosulás is van.

1991-től a belföldi székhelyű alapítványra befizetett összeg vonható le /a közérdekű célú kötelezettségvállalásnál nincs változás/. Fontos és kedvező új szabály az, hogy ha valaki alapítványra, közérdekű felajánlásra szánt jövedelmét nem veszi fel, hanem közvetlenül a jelzett célra utaltatja át, a kifizetőnek ezen összegből nem kell adóelőleget levonnia.

A szakszervezeti tagdíj mellett minden más egyéb munka-

vállalói érdekképviselői szervezet részére kifizetett tagdíj is levonható, de ennek összeghatárát havi 300 Ft-ban maximálták /az ezen felüli összeget már az adózott jövedelemből kell fizetni/.

Adóalapot csökkent a Munkavállalói Részvételi Program keretében hitelből tőkerészesedést /részvényt, üzletrészt/ szerzőket terhelő kamat összege. Az új kötelezettségként bevezetett munkavállalói járulék, valamint a helyi adó összege szintén levonható az adóalapból. Az egyéni vállalkozók az e tevékenységükkel összefüggésben fizetett helyi adót vállalkozásuk költségei között számolhatják el.

A súlyosan fogyatékos felnőttek adóalapot csökkentő kedvezménye 2000 Ft-ra nőtt. A gyermekkedvezmény /havi 1000 Ft/ pedig - a családban nevelt gyermekek számától függetlenül - minden gyermekre jár, születése napjától a 6. életéve betöltése napjáig.

Ingyenesen juttatott értékpapír formájában szerzett jövedelem /vagyon érték/ adózása

Az 1990. évben hatályos előírások alapján a személyi jövedelemadó-törvény háromféle megnevezéssel szabályozta a magán-személyek ingyenes értékpapír formájában szerzett adóköteles jövedelmének adózási rendjét:

- Az ún. ingyenes szövetkezeti értékpapír fogalmát a törvény 3. §-ának e/pontja határozza meg. Ebbe a körbe a szövetkezeti tagoknak a szövetkezet 1988. december 31-ig felhalmozott vagyona terhére ingyenesen juttatott üzletrész, vagyonrész, részjegy, illetve vagyonjegy tartozott. Itt a fő szabály az volt, hogy a személyi jövedelemadót az értékpapír elidegenítésekor, illetve az adótörvény 33. §-ának /4/ bekezdésében megjelölt egyéb feltételek bekövetkezése esetén /pl. szövetkezeti gazdasági társasággá átalakulásakor az üzletrész, vagyonrész stb. társasági részesedéssé átalakítása/ kellett csak megfizetni. Az ilyen formában szerzett jövedelem összegyónási és progresszív személyi jövedelemadó-kötelezettség alá esett. Az adó

vetítési alapja - az adókötelezettség kiszámításánál figyelembe veendő jövedelem - az értékpapír elidegenítése fejében kapott tényleges ellenérték, illetve az átalakult társaságban az értékpapír fejében szerzett vagyoni részesedés magánszemély nevére jóváírt összege volt.

- Az ún. ingyenes értékpapír, amelynek meghatározását a jövedelemadó-törvény 10. §-a /1/ bekezdésének a/ pontja tartalmazta. Ebbe a körbe tartozott a szövetkezetek 1988. december 31-ét követően felhalmozott vagyona terhére a tagoknak juttatott, az előző bekezdésben felsorolt értékpapír, továbbá a munkáltató által az alkalmazottjának ingyenesen juttatott vagyonjegy, valamint az ingyenesen, illetve kedvezményes áron juttatott dolgozói részvény. Az ilyen értékpapírok esetében a juttatáskor kellett - a munkaviszonyból származó jövedelem részeként, a juttatáskori névérték alapján /dolgozó részvény esetében a névértéknek a dolgozói térítéssel csökkentett része után/ - a kapott vagyoni értékre jutó adókülönböt, az ún. halasztott adó összegét kiszámítani. Ezt az adókülönböt, függetlenül attól, hogy a számítása során figyelembe vett összeghez az érintettek valóban hozzájutottak-e, vagy sem, az értékpapír elidegenítésekor, illetve az adótörvény 43. §-a /3/ bekezdésében felsorolt egyéb feltételek bekövetkezésekor /itt is pl. akkor, ha a kibocsátó gazdasági társasággá átalakulása-kor az ingyenesen kapott értékpapír fejében az érintett magánszemély az átalakult társaságban vagyoni részesedést szerzett/ kellett megfizetni.

- Szintén a halasztott adós konstrukció szabályai szerint kellett adózni az ún. egyéb ingyenes értékpapír formájában szerzett jövedelem után. Ebbe a körbe a munkavégzési kötelezettséggel nem járó szövetkezeti tagsági viszonyban állóknak juttatott üzletrész, vagyonrész, vagyonjegy, részjegy tartozott.

Az 1991. évi törvénymódosítás előkészítése során ismételen felülvizsgálatra került az ingyenes értékpapírok adórendszerebeli kezelése. Ennek alapján született az a döntés, hogy az ilyen értékpapírok formájában szerzett jövedelmek adóztatási szabályait egyszerűsíteni és egységesíteni kell.

Az új szabályozás lényege:

- minden ingyenes értékpapír /nemcsak a szövetkezeti/ formájában megszerzett jövedelem egységesen adózik;
- az ingyenes értékpapír formájában szerzett vagyoni érték a juttatáskor nem számít bevételnek, csak elidegenítéskor;
- elidegenítéskor jövedelemként a juttatáskori névértéket kell figyelembe venni;
- az ingyenes értékpapír formájában szerzett jövedelem /vagyoni érték/ után elkülönülten, 20 %-os lineáris adóval kell adózni;
- a kibocsátó gazdasági társasággá való átalakuláskor - a ma hatályos, az adó azonnali megfizetését előíró szabályok helyett - a magánszemély birtokában levő ingyenes értékpapírok fejében megszerzett társasági részesedés /kft., üzletrész, részvény stb./ vállalkozásból történő végleges kivonásakor kell csak az adót megfizetni;
- az előzőeket az összes korábbi esetre nézve visszamenőlegesen is alkalmazni kell, amit a már bevallott /megfizetett/ adó vonatkozásában pótlékmentes önrevízióval lehet érvényesíteni.

Az önrevízió nem kötelező. Ha valaki pl. már megfizette a progresszív adót és az számára kedvezőbb, mint az új szabály szerinti, nem kell plusz adót /adókülönbözetet/ fizetnie. Akinek viszont az új szabály alkalmazása az előnyösebb, az önrevízióval visszaigényelheti a befizetett adókülönbözetet.

Befektetésösztönzési kedvezmény

A személyi jövedelemadó-törvény 1990. január 1-jétől a magánszemélyek tőkebefektetéseit ösztönző új kedvezményt tartalmazott, amelynek általános "játékszabályairól" a törvény 35. §-a rendelkezik.

A kedvezmény lényege:

- a magánszemély a progresszív adóköteles /összevonás alá eső/ összjövedelme legfeljebb 30 %-áig terjedő mértékben levonhatja az adóévben az év utolsó napján még birtokolt részvény,

részjegy, vagyonejgy, kft. üzlet rész /törzsbetét/, szövetkezeti üzlet rész /vagyonrész/ megszerzésére pénzben kifizetett összeget;

- ugyanez a lehetőség illeti meg a személyi jövedelemadó-törvény szerint adózó egyéni vállalkozót is saját vállalkozása célját szolgáló, állóeszköznek minősülő gép, berendezés, jármű és ültetvénytelepítés adott évben kifizetett beruházási költségeire nevez;
- az előzőek szerint levont összeggel akkor kell az érintett magánszemélynek a jövedelemadó alapját megnövelnie, ha azt a bizonyos konkrét értékpapírt, vagyoni részesedést elidegeníti, illetve a vállalkozásból kivonja, vagy a 35. § /3/ bekezdésben felsorolt más feltételek valamelyike bekövetkezik /pl. a társaság jogutód nélkül megszűnik/. Az egyéni vállalkozóra érvényes sajátos külön szabály, hogy vállalkozási nyereségadó-törvény hatálya alá történő átjelentkezésének ebben az esetben az a feltétele, hogy az adóalap-csökkentési lehetőség igénybevételekor átmenetileg elengedett adótarozását az átjelentkezés előtt rendezze.

Az adótörvény megkülönbözteti a két éven belüli és az azon túli vagyonkivonást /elidegenítést/. Ha arra a vagyoni érték megszerzési évének utolsó napját követő két éven túl kerül sor, akkor a levont összeget az adókötelezettség keletkezésének /pl. a részvény eladásának/ az évében kell összjövedelmet növelő tételként figyelembe venni. A két éven belüli elidegenítés "szankciója", hogy visszamenőlegesen kell önrevízióval helyesbiteni a megszerzés évére benyújtott adóbevallást, vagyis ebben az esetben önrevíziós pótlékot kell fizetni az adókülönbözet összege után.

Az 1991. évi törvénymódosítás ezt a kedvezményt csak anynyiban érinti, hogy az adóalap-csökkentési lehetőséget - az általános feltételek szerint - az egyéni vállalkozónak minősülő mezőgazdasági kistermelő számára is biztosítja abban az esetben, ha külterületi termőföldet mezőgazdasági művelésre vásárol.

Új szabályként épül be az adótörvénybe az állami tulajdonú vagyon privatizációjához kapcsol - a progresszív adóköteles

/összevonás alá eső/ összjövédelen ugyancsak 30 %-éig terjedő összegekben maximált - levonási lehetőség. Igen fontos azonban, hogy ez a kedvezmény nem általában az állami tulajdonú vagyontárgy /állóeszköz, értékpapír stb./ megvásárlására vonatkozik, a kedvezményezett kör ennél szűkebb.

Az adótörvény előírásainak megfelelően ezzel a lehetőséggel az a magánszemély élhet, aki

- az Állami Vagyonügynökség által szervezett értékesítés keretében vásárol állami tulajdonban levő értékpapírt, állóeszköznek minősülő vagyontárgyat, illetve külterületi termőföldet /a lakástulajdon e formában történő szerzése azonban nem tartozik ebbe a preferált körbe/, továbbá
- az, aki a Munkavállalói Részvételi Program keretében vásárol részvenyt, üzletrészt.

A levonási lehetőséget azonban csak arra az összegre nézve biztosítja a törvény, amit a magánszemély a saját jövedelméből fizet meg. Konkrétan ez azt jelenti, hogy

- az Egyszintű Alapból, MNB privatizációs hitelből történt vásárlásból csak a saját rész vehető figyelembe;
- a Munkavállalói Részvételi Program esetében pedig a magánszemélyt terhelő törlesztőrészlet összege vonható le.

A két éven belüli, illetve az azon túli elidegenítéssel kapcsolatos általános szabályok - az adókötelezettség teljesítésére nézve - természetesen ebben az esetben is érvényesek.

A félreértéseket elkerülendő: a levonási lehetőségnél két korlát van. Az egyik a preferált befektetésre ténylegesen fordított összeg. A másik, az összjövédelen 30 %-ának megfelelő "keret", ami több is, kevesebb is lehet a tényleges befektetésnél. Ha kevesebb, akkor a 30 % a levonható "plafon". A kettes korlát érvényes továbbá akkor is, ha valaki többféle befektetési lehetőséggel él, azok együttesen számított összértékére nézve.

Jóléti juttatásokkal kapcsolatos adózási szabályok

A személyi jövedelemadó-törvény 1991. évi módosult elő-

írásai a munkáltató által biztosított /kifizetett/ jóléti juttatások általános számviteli elszámolási szabályait nem érintik. Bizonyos mértékű szigorítást jelentenek ugyanakkor abból a szempontból, hogy 1991-től már nem lehet adómentesen korlátlan összegben pl. szociális segélyt fizetni bárkinek, illetve változnak a dolgozók üdülésével kapcsolatos adómentes költségviselés, a munkáltatói hozzájárulás szabályai.

A változások lényege konkrétan:

a/ A jövedelemadó-törvény módosult előírásai tétélesen meghatározzák, hogy mi tekinthető adómentes szociális segélynek, függetlenül attól, hogy azt milyen konkrét formában /kézpénzben, illetve természetben/ nyújtják. 1991-től adómentes szociális segély /egyébként értékhatárra vonatkozó korlátozás nélkül/ csak a szociálisan rászoruló olyan volt alkalmazott nyugdíjas, az "aktívak" közül a gyermekeket nevelő, megváltozott munkaképességű, tartósan /egy hónapot meghaladóan/ beteg dolgozó részére fizethető, akinek /eltartottainak/ életfenntartása olyan mértékben veszélyeztetett, hogy azt /vagyoniviszonyaira is tekintettel/ csak külső segítséggel tudja biztosítani. Továbbra is adómentes a temetési, illetve a szülési segély, akkor is, ha a törvényben szereplő értelmezés szerint nem szociálisan rászoruló alkalmazottról van szó. Természetesen bárkinek lehet szociális segélyt fizetni, de ha azt olyan személy kapja, akinél nem állnak fenn a törvényi kritériumok, a személyi jövedelemadót meg kell fizetnie a kapott összeg után.

b/ A munkavállalói érdekképviseleti szerv vagy a munkáltató által adómentesen átvállalható üdülési költségre nézve két szempontból van változás:

- a legfontosabb, hogy csak a belföldi üdülés, illetve belföldi csereüdültetés tartozik ebbe a körbe,
- a másik új előírás, hogy adómentesen a költség /önköltség/ 50 %-át lehet átvállalni /átvállalható a teljes összeg is, de abból 50 % után a dolgozónak már személyi jövedelemadót kell fizetnie/.

Az új szabály a külföldi üdülés kizárása miatt kétségtelenül szigorúbb. Ugyanakkor több szempontból is kedvezőbb az

1990. évihez képest:

- nem korlátozza a munkáltatót /vagy a dolgozó érdekképviselői szervezetét/ abban, hogy akár az egész üdülési költséget átvállalja, ebből a felét adómentesen /a másik felére eső adót szintén "vállalhatja" úgy, hogy többet fizet az adókötelezettség kompenzálása érdekében/;
- minden belföldi üdülés költségének fele adómentesen átvállalható, tehát azé is, amelyet nem a munkáltató vagy az érdekképviselő szervez, hanem a dolgozó "maszek alapon";
- nem korlátozza, hogy hány fő üdülésének költségéről van szó, tehát az egész család üdülési költsége beleérthető;
- amennyiben valóban rászorultakról van szó, arra is van mód, hogy az üdülési költség "másik 50 %-át" adómentes szociális segélyként utalja ki a munkáltató vagy az érdekképviselői szervezet. Továbbá arra is mód van, hogy pl. a férj és feleség munkáltatói külön-külön megtérítsék az 50 %-ot, így két helyről adómentesen jön össze a teljes összeg.

c/ Kedvező változást jelentenek a módosult szabályok az étkezési hozzájárulásnál. Továbbra is érték-/összeg/határ nélkül adómentes a természetben nyújtott étkeztetés, a kizárólag ételvásárlásra jogosító utalvány. A mindezek helyett pénzben kifizetett összeg viszont 800 Ft-ra nőtt az 1990. évi havi 500 Ft-tal szemben.

Költségtérítések, költségátalányok

Az 1990. évi tapasztalatok egyértelműen azt igazolták, hogy a személyi jövedelemadó-törvény költségtérítésekkel, költségátalányokkal kapcsolatos előírásainak hiányosságai továbbá, az adózás szempontjából láthatatlan jövedelemszerzési csatornákat "nyitottak meg".

A törvénymódosítás a jogosan járó összegek adómentességét továbbra is biztosítja, de az adó előli jogpauzátlan jövedelemkivonás lehetőségét korlátozza. Néhány szabályozatlan területen mértékeket és módszert határoz meg és ezáltal megszünteti a fennálló jogbizonytalanságot. A szóban forgó tételekre

pedig az adóhatóság felé adatszolgáltatást ír elő, ezáltal "láthatóvá", mérhetővé teszi az e címen történt kifizetéseket és kizárhatóvá teszi a többszörös igénybevétel lehetőségét.

Az új szabály nem vonatkozik arra az esetre, amikor a magánszemély számlával /bizonylattal/ igazolt tényleges kiadásait térítik meg /pl. kiküldetéskor a saját gépkocsi használatát/. Minden olyan tételre kiterjed viszont, amikor valaki bármilyen jogcímen /pl. akkor is, ha jogszabályban meghatározottak szerint/ átalányösszegben kap költségtérítést. Ezen összegekkel - mint bevételekkel - szemben kétféle módon, bizonylat nélkül, vagy annak alapján lehet elszámolni a költségeket. Nem kell bizonylat akkor, ha a kifizetett összeg valakinek jogszabályi előírásban meghatározott módon jár. Az ilyen tételek a "kiadási oldalon" automatikusan egyenlegezik - természetesen csak a jogszabály szerinti mértékben - a "bevételi oldalon" figyelembe vett összeget.

Adót csak az után a maradék összeg után kell fizetni, amit a bizonylat nélkül elszámolt tételeken felüli részből nem tud a magánszemély igazolni.

A saját gépjármű használata után továbbra is több helyről /többféle jogviszony alapján/ lehet átalányösszeget felvenni. De bizonylat nélkül csak egyet lehet elszámolni akkor is, ha valamennyi így felvett átalányösszeget egyébként jogszabályi előírás alapján /pl. a Munka Törvénykönyve vagy valamilyen ágazati jogszabály alapján, illetve a SZJA-törvény szerinti 500 km-es adómentes havi átalányban/ kapja a magánszemély. Ebben az esetben maga dönthet arról, hogy melyikre választja a bizonylat nélküli elszámolást /nyilván a legmagasabb kilométerkeret lesz az/. Az ezen felüli összegekkel szemben költséget már csak útnyilvántartás alapján lehet elszámolni.

Simóka Kálmánné

A NYERESÉGADÓ VÁLTOZÁSA

A vállalalkozási nyereségadó az adórendszer egyik eleme, amely a vállalalkozások jövedelemcentralizációjának ma még leginkább meghatározója. Az elmúlt években a nyereségadósint fokozatos - 1989-ben jelentős - csökkentésére került sor. Az 1989. évi érdemi mérséklést az tette lehetővé, hogy az állami vállalatoknál bevezették a vagyonarányos részesedés fizetését. E döntéssel a társaságok, szövetkezetek és egyéni vállalalkozások adóterhelése érdemlegesen csökkent, ami további jelentős lépés volt a vállalalkozásösztönzés érdekében.

Az adórendszer továbbfejlesztése irányának meghatározásakor nem az adósint csökkentését - amely egyébként nemzetközi összehasonlításban nem tekinthető magasnak -, hanem az adóalap szűkítését, az amortizációs rendszer átalakítását, az árbevétel nyereségtartalmának és így a nyereségadó alapjának mérséklését, továbbá a vállalalkozások döntését korlátozó, az adórendszertől idegen vásárlóerő-szabályozó elemek kiiktatását tűzték ki célul.

Többek között ebből a megfontolásból, valamint a vegyes tulajdonú vállalalkozói szektorral rendelkező piacgazdaság kialakítása érdekében szükséges a számviteli rendszer egészének felülvizsgálata és szükség szerinti változtatása. Mind a belföldi vállalalkozók, mind a külföldi befektetni szándékozók sürgették a magyar számviteli rendszer olyan irányba történő átalakítását, amelynek alapján a vállalalkozások vagyoni, gazdasági és pénzügyi helyzete a nemzetközileg elismert vagyon-számbavételi elveknek is megfelelően megítélhető.

Az új számviteli elszámolási rend lényege lesz, hogy minden gazdasági esemény bevételként, illetve kiadásként jelenjen meg, így a jelenlegihez képest az eredmény tartalma alapvetően megváltozik, csökken az árbevétel nyereségtartalma.

A legmarkánsabb eltérés a jelenlegi eredménykimutatáshoz képest az amortizáció elszámolásában, az óvatos értékelés elvének érvényesítésében, valamint az alapítói vagyont nem érintő

vagyonmozgások bevételkenti, illetve kiadáskenti kezelésében nyilvánul majd meg. Az elszámolási rend jelzett változtatása új, a maitól filozófiájában eltérő nyereségadó-törvény megalkotását teszi szükségessé, amelyhez azonban az év hátralevő időszaka nem elegendő. Ez indokolja egyébként, hogy a számviteli törvény is csak 1992-től lép majd hatályba.

A piaccgazdaságokban az állóeszközök értékét a vállalkozó döntése szerinti ütemezésben lehet költségként elszámolni. Az ehhez való igazodás jelentős költségnövekedéssel és nyereségcsökkenéssel fog járni, így változatlan feltételek mellett lényegesen csökken a nyereségadó alapja. A vállalkozások adóterhe tehát annak ellenére mérséklődik majd, hogy a nyereségadó mértéke nem változik.

Az adórendszer normativitásának erősítése

Az adórendszer a tulajdonreformot, a vállalkozásélénkítést közvetett módon elsősorban azzal segíti, ha fokozatosan leépíti azokat az adórendszertől idegen elemeket, amelyek a piacot helyettesítik, különböző szervezeti vagy tevékenységi alapon megkülönböztetést, kedvezményt, vagy szankciót tartalmaznak.

Az adórendszer normativitását, a piaci mechanizmusok érvényesülését jelentősen befolyásolja, hogy milyen kedvezmények érvényesülnek az adóztatás során. A kedvezmények az adóalanyokat eltérően érintik. A preferenciára jogosultak adóterhe a meghirdetett adókulcsnál lényegesen alacsonyabb lehet, helyenként teljes egészében mentesülnek az adókötelezettség alól. A szükséges központi bevétel miatt ugyanakkor a kedvezmények léte az adókulcs magasabb szinten való meghatározását teszi szükségessé. Éppen ezért rendkívül fontos, hogy milyen céllal épülnek be az adórendszerbe.

Jelenleg az adópreferenciák döntő része egyes tevékenységek végzői számára jövedelmet biztosítanak, piachelyettesítő szerepet töltenek be. Piaccgazdaságban ezeknek a követelményeknek az adórendszeren kívül kell érvényt szerezni. Ezért közép-

tévon - és már 1991-ben is - szükséges az egyes tevékenységek jövedelemhelyzetével indokolt kedvezmények leépítése, amellyel - a változatlan adószintet tartva - lehetővé válik a vállalkozásélénkítés érdekében ösztönzők beépítése, illetve az adótöbblet fedezetet nyújt az adórendszer más elemeinél bekövetkező bevételkiesésre.

Az 1991-es gazdasági évben számos - előre pontosan nem prognosztizálható - kül- és nemzetgazdasági változás várható, amelyek jelentős része a költségvetés helyzetét negatívan érinti, így az adó átlagos szintjének csökkentésére a támogatások leépítésével, vagy más bevételi forrásokból fedezet nem teremthető elő, következésképpen 1991-ben a nyereségadó mértékének csökkentésére nincs lehetőség.

Az 1991. évi költségvetés helyzetével összhangban a vállalkozásokat tevékenységük jellege alapján megillető kedvezményeket 1991-ben ismételten felül kell vizsgálni úgy, hogy csak azok maradhattak fenn, amelyek megszüntetéséből származó jelentős fogyasztóiár-emelkedés a lakosságot igen közvetlenül érintené.

A vállalkozási nyereségadó-törvény 1991-től hatályos néhány módosítása:

- .. A vállalkozási nyereségadó mértéke az adóalap 40 %-a, tehát megszűnt a 3 millió Ft-os adóalapig a 35 %-os adómérték.
- Továbbra is fennmarad a közszolgáltató és egészségügyi tevékenységek eredményére jutó adóból a 80 %-os mértékű, adóvisszatartás formájában igénybe vehető nyereségadó-kedvezmény.
- A kulturális és sporttevékenységek eredményére jutó 65 %-os mértékű, szintén adóvisszatartás formájában igénybe vett nyereségadó-kedvezmény változatlanul érvényes a kör bizonyos szűkítése mellett.
- Azoknál a mezőgazdasági és erdőgazdasági üzemeknél, ahol alaptevékenységnek minősül a mezőgazdasági, erdőgazdasági, valamint az elsődleges faipari tevékenység, ebben a körben ezen tevékenységek eredményére jutó adóból 35 %-os - adóvisszatartás formájában igénybe vehető - kedvezmény tartható vissza.
- Megszűnt az élelmiszergazdasági, valamint élelmiszer-kiskeres-

kedelmi tevékenység eredményére jutó 20 %-os nyereségadó kedvezmény.

- 1991. I. 1-jétől érvényesülő új nyereségadó-kedvezményrel alapvetően a következő kisvállalkozásokat preferálják:
 - = az 1982. január 1-je után, kizárólag a tagok vagyoni hozzájárulásából alakult kisszövetkezet, szakcsoport, a felsőoktatási intézményekben működő iskolai szövetkezeti csoport,
 - = az az egyéni vállalkozó, szerződéses üzemeltető, aki bejelentkezett a VÁNYA alá, vagy
 - = az a gazdasági társaság, amelynek tagjai kizárólag belföldi természetes személyek, illetve a társaság 100 %-ban belföldi természetes személyek tulajdonában van.

A felsorolt adóalanyok az 1991., 1992., 1993. években a számított adóból 50 %-ot nyereségadó-visszatartás formájában vehetnek igénybe. Amennyiben a fent felsorolt adóalanyok újonnan és nem jogutódlással jöttek létre, működésük első évében az igénybe vehető adókedvezmény 60 %.

A külföldi befektetés ösztönzése az adórendszerben

A külföldi működőtőke Magyarországra történő bevonásának kiemelt kezelését, ösztönzését több szempont indokolja. Az egyik legfontosabb az ország finanszírozási helyzete és a gazdasági szerkezetváltás hatalmas tőkeigénye. Másik oldalról a külföldi tőkebevonás fontos szerepet tölt be a privatizációs folyamatban is, hiszen a bevonható belföldi szűk jövedelemtömeg miatt a külföldi tőke nagysága meghatározza a privatizáció sikerességét és a lebonyolítás gyorsaságát. A harmadik szempontot a korszerű technikai, piaci és vezetési ismeretek elterjesztése, meghonosítása jelenti, amely anyagiakban nem is mérhető, de kihatása többszörösen meghaladja a pénzügyi előnyöket.

A külföldi tőkebevonás kedvező folyamata mellett az ösztönzők egyes elemeiben olyan kedvezőtlen hatások is felszínre kerültek, amelyek módosítása nélkül a vegyes vállalatok működé-

sétől várt gazdaságpolitikai előnyök veszélybe kerülhetnek. Ezért volt indokolt a szabályozás korszerűsítése, amelynek elemei a következők:

A külföldi érdekeltségű gazdasági társaságoknál továbbra is érvényes az adóalap nagyságától függő differenciált mértékű nyereségadó-mérték, így a 3 millió Ft adóalapig 35 %, 3 millió Ft felett 40 % a nyereségadó.

1991-től megszűnik az 5 M Ft, vagy 20 százalékos külföldi részesedés mellett igénybe vehető 20 százalékos adókedvezmény, tekintettel arra, hogy a nemzetgazdasági elvárásokkal összhangban nem levő vállalkozások előnyben részesítése ilyen minimális követelmények mellett indokolatlan.

A struktúraátalakítást szorgalmazó adókedvezmény-rendszer az alábbiak szerint módosul:

A külföldiek magyarországi befektetéseiről szóló törvény alapján azokat a vegyes tulajdonú gazdasági társaságokat, amelyeknél:

- = az éves árbevétel több mint fele termékelőállításból vagy a vegyes tulajdonú gazdasági társaság által épített szálloda üzemeltetéséből származik, és mindkét esetben az alapító vagyon meghaladja az ötven millió forintot és abban a külföldi részesedés hányada legalább harminc százalék, akkor a számított adóból a feltételek együttes meglététől számított első öt évben 60 %-os, a hatodik évtől a tizedik év végéig 40 %-os - adóvisszatartás formájában igénybe vehető - adókedvezmény illeti meg;
- = az éves árbevétel több mint a fele a mellékletben meghatározott tevékenységekből származik, és az alapítói vagyon meghaladja az ötven millió forintot és abban a külföldi részesedés hányada legalább harminc százalék, akkor a számított adóból a feltételek együttes meglététől számított első öt évben 100 %-os, a hatodik évtől a tizedik év végéig 60 %-os mértékű - adóvisszatartás formájában igénybe vehető - adókedvezmény illeti meg. A társaság által épített szállodának minősül az olyan felújítás is, amely a korábban szállodának nem minő-

sülő épület szállodai minősítését, illetve a szálloda magasabb osztályba sorolását eredményezi.

Ha a külföldi részvételű gazdasági társaság külföldi tagja /részvényese/ az őt megillető osztalék /részesedés/ egészét vagy egy részét az alapítói vagyon emelésére fordítja, vagy Magyarországon már működő vagy újonnan alakuló gazdasági társaságba fekteti be, akkor az alapítói vagyont emelő, a már működő, illetve az újonnan alakuló gazdasági társaság az ezen összegre jutó - a befektetés évét terhelő - adójával megegyező - adóvisszatartás formájában igénybe vehető - adókedvezményben részesül.

A külföldiek bizalmának fenntartása érdekében az 1990. december 31-e előtt már működő, illetve az olyan gazdasági társaság, amelynek a társasági szerződését /alapító okiratát/ az alapítók 1990. december 31. napjáig megerősítették, alapszabályát elfogadták és a cégbirósághoz bejegyzés céljából 1991. január 30. napjáig benyújtották - az alapítói vagyonra 1991. január 1. napja előtt előírt feltételek változatlan fennállta esetén - az 1990. december 31-ig hatályos rendelkezések szerinti adókedvezményt további 3 évig, a kiemelt tevékenységet végzők pedig 5 évig, a MT egyedi engedélye alapján kedvezményezettek pedig az engedélyek lejártáig, de legkésőbb tíz évig még a korábbiak szerinti preferenciát élvezik.

Továbbra is fennmarad

- a kutatási, műszaki fejlesztési,
- az 1990. évben a lakosság részére végzett egyes fogyasztói szolgáltató,
- a legfeljebb 1500 lakosú kistelepülésen, illetve tanyán végzett kiskereskedelmi,
- népi iparművészeti és hagyományos háziipari termék előállítását végzők nyereségadó-kedvezménye.

Módosult az elmaradott térségben végzett kedvezményezett beruházások köre, s ennek célja az elmaradottság fokozatos felszámolása. Így az érintett területeken kedvezményezett beruházás maradt az infrastruktúra-fejlesztés, valamint a munkahelyteremtés. A módosult 9. sz. melléklet részletezi e beruházások

körét, így - teljesség nélkül - ide tartozik az utak, vasutak, vezetékek, hidak, vízi építmények létesítése; meglevő tevékenység esetében a létszámnövekedéssel járó bővítést eredményező beruházás.

A módosítás szerint az adóalany jogosult a mezőgazdasági termelési célt szolgáló valamennyi beruházás után - a tényleges bekerülési költség alapulvételével - az adókedvezményre, tehát a korábbi jogszabályban meghatározott beruházási körhöz képest ez bővítés, de a kedvezmény mértéke 40 %-ról 20 %-ra csökkent.

Adókedvezmény lép életbe a környezetvédelem és műemlék-helyreállítás érdekében. A naptári évben elszámolt beruházási költségek 20 %-ának megfelelő összegű adókedvezményt azok a beruházók vehetnek igénybe, akik az általuk okozott környezetszennyezést - a törvény 9. sz. mellékletében meghatározott légszennyezést, vízszennyezést - megszüntetik vagy csökkentik, illetve a tevékenységük során keletkezett veszélyes hulladékok végleges ártalmatlanítását szolgáló fejlesztést hajtanak végre.

Az adózott eredmény terhére felsorolt kifizetésekkel kapcsolatos módosítás:

- a korábbi előíráson nem változtatva, pontosítja a vezetők prémiuma kifizethetőségének, illetve az adóalany döntésétől függő egyéb célra fordítható összegek meglétének vizsgálatát az adózott eredmény oldaláról. Kimondja, hogy e két célra csak minden egyéb felhasználást követően rendelkezésre álló - az adózott eredményt növelő tételekkel és a tartalékvagyonfelhasználással növelt - pozitív adózott eredmény fordítható.

Kiegészült a felhalmozott vagyont növelő kör, s ezentúl - összhangban az 1988. évi VI. törvénnyel - a gazdasági társaság alapításakor és az alaptőke emelése esetén a részvény kibocsátási árának és a névértéknek a különbözete a felhalmozott vagyon javára számolandó el.

Új szabályként lépett az adóelőleg-fizetési rend a VÁNYA-törvénybe. Az adóelőleg számításának alapját, mértékét, a fizetés módját összhangban szabályozza az adózás rendjéről szóló, 1991. január 1-jén hatályba lépett törvényben előírtakkal, mely

utóbbi törvény rendelkezik az általános és a különböző adónekre vonatkozó speciális eljárási szabályokról. Általános szabály, hogy az adóelőleg alapja - a múlttal azonosan - az adóévet megelőző évi /bázisévi/ VANJA-kötelezettség.

A nyereségadó-előleget időben eltérően fizetik az adóalanyok a könyvviteli elszámolás, a vállalkozás mérete és egyes kiemelt népgazdasági ágazatba /pl. mezőgazdaság/ való tartozás függvényében.

Új szabály, hogy az adóelőleg összegét az adóhatóság az adóalannyal fizetési meghagyásban közli.

Néhány módosítás az amortizáció elszámolásában:

- megengedi a törvény 2. sz. melléklet fejezetének V/a és V/b. pontjában meghatározott leirási lehetőségek közötti választást 1991. január 1-jével;
- a 2. sz. melléklet B fejezete szerinti adóalany elszámolhat értékcsökkenést az I. félévben beszerzett állóeszközök után is;
- egyértelművé teszi, hogy a szénbányászatban a külszíni bányaművelésre használt földterületre a bányavagyonnal arányos leírást nem kell alkalmazni;
- a használt állóeszközökre vonatkozó, magasabb mértékű értékcsökkenési leírást engedélyezi alkalmazni a legalább két éves állóeszközre, ha azt apportként gazdasági társaságba viszik;
- egyértelműsíti, hogy az általános normától eltérő leirási lehetőségek közül az adóalany választhat.

Elmont Gizella

AZ ADÓZÁS RENDJÉRŐL

Az Országgyűlés 1990. december 3-án törvényt alkotott az adózás rendjéről. A törvény 1991. január 1-jétől lépett hatályba. Rendelkezései valamennyi vállalkozót és az állampolgárok tömegeit érintik, célszerű és indokolt ezért fontosabb rendelkezéseit, a változásokat széles körben megismertetni.

Az adóigazgatást - beleértve az adózás módját, az ellenőrzést, az eljárást - ma nagyszámú, szerteágazó jogszabály rendezi. Ezek a rendelkezések részben indokolatlan eltéréseket, részben ugyancsak indokolatlan párhuzamosságokat takarnak. Azok számára, akik azért, hogy az előírások szerint járjanak el, vagy azok számára, akik jogaikat szeretnék megismerni, számos jogszabályt kell tanulmányozni, egybevetni.

Az adózás módjára vonatkozó jogszabályok olyan kötelezettségeket írnak elő, amelyeknek egy jogállamban - de a hatályos rendelkezések szerint is - törvényben a helye.

Mindezek mellett az adóigazgatás szabályai csak részben igazodtak az átalakulásban levő gazdasághoz és a nemzetközi kapcsolatokhoz. Ma még sem az adózók - vállalkozók és állampolgárok - számára szükséges jogi garanciák, sem a közösségi kiadások forrását képező, törvényesen járó adóbevételek maradéktalan beszedése nem tekinthető kielégítőnek.

Mindezekre tekintettel szükséges és indokolt az adózás rendjének törvényi szintű szabályozása.

A törvény főbb rendező elveit - az előzőekre is figyelemmel - a következőkben lehet összegezni:

- A szabályozás erősítse a jogi garanciákat. Tegye lehetővé az adózók jogainak érvényesítését, ne írjon elő számukra indokolatlan többletkötelezettségeket, és egyértelműen biztosítsa az adózói - ezen belül a személyiségi - jogok védelmét.

- A törvény rendelkezései adjanak módot arra is, hogy az államháztartás - ezen belül az önkormányzat - a törvényben foglaltak szerint, folyamatosan időben és az előírt mértékben jus-

son hozzá az adóbevételekhez, segítse elő a valós viszonyokon nyugvó köztelherviselést.

- A vállalkozók és az állampolgárok számára viszonylag egységes, áttekinthető s követhető szabályok t alakítson ki. Őrizze meg a szabályozás bevált, jól működő elemeit, igazodjék a nemzetközi gyakorlatban is ismert és alkalmazott megoldásokhoz, és bevezetése az adózók számára ne okozzon méltánytalanságot és ne járjon az elkerülhetetlennél nagyobb zökkenőkkel.

Az új törvény ezeknek az elveknek az alapján egy kényes egyensúlyt érvényesít, alapelveiben és részletes szabályaiban az adóbevételek maradéktalan beszedését úgy kívánja biztosítani, hogy a jövőben az adózási jogok ne sérüljenek.

Ez a magyarázata annak is, hogy a törvény részletes, több mint 100 §-ból és 3 mellékletből áll annak ellenére, hogy nem ismétli meg az államigazgatási eljárás általános szabályairól szóló 1981. évi I. törvénynek az adózás során is érvényesülő rendelkezéseit.

A törvény terjedelmére tekintettel nincs mód annak minden részletére kiterjedő bemutatására, ezért a következőkben csak annak szerkezetét, legfontosabb elveit és a lényeges új vonásait lehet áttekinteni.

A törvény I. fejezetében található alapelvekről azért lényeges szólni, mert ezek - az államigazgatási eljárás általános szabályairól szóló törvény alapelvei mellett - kizárólag az adóztatás során érvényesülő, jelentős garanciákat biztosító rendelkezések. Lényeges, hogy az adóhatóság a törvények megtartásához szükséges tájékoztatást köteles az adózónak - kérelem nélkül is - megadni, jogaira figyelmeztetni. Ez a kötelezettség természetesen nem lehet parttalan. Az adóhatóság ezzel nem vállalja át az adótanácsadók szerepét, a törvényes, de az adózó számára kedvező megoldást továbbra is az adózónak kell kiválasztani. Lényeges az is, hogy az adózás során a szerződéseket valódi tartalmuk szerint, az érvénytelen szerződéseket pedig gazdasági eredményüknek megfelelően kell minősíteni.

A törvény hatálya alá tartozik minden adó /ideértve az önkormányzatoknak járó adókat is/, illeték, továbbá minden olyan kötelezettség, illetve juttatás, amely az állami költ-

ségvetést vagy az önkormányzatot illeti vagy terheli akkor, ha annak megállapítása, beszédese, végrehajtása, visszatérítése, kiutalása vagy ellenőrzése az adóhatóság hatáskörébe tartozik.

E törvényt kell tehát alkalmazni a vállalkozók adói, az ún. lakossági adók, továbbá, az Országgyűlés által a helyi adókról alkotott törvény tekintetében is. E törvény szerint kell eljárni az állami pénzalapokat megillető kötelezettségek-nél, ha azokat az adóhatóság számlájára fizetik. Az illeték esetében sajátos megoldást alkalmaz a törvény; hatálya alá tartoznak az illetékek is, de rendelkezéseitől eltérő szabályokat állapíthat meg az illetékekről szóló törvény.

A törvény hatálya mindenkire kiterjed, aki Magyarországon székhellyel, telephellyel rendelkező vagy gazdasági tevékenységet folytató jogi személy, lakóhellyel, szokásos tartózkodási hellyel rendelkező - vagy éppen Magyarországon tartózkodó - magánszemély, továbbá mindazokra a jogi személyekre, magánszemélyekre vagy egyéb szervezetekre is, amelyek /akik/ vagyonnal rendelkeznek, bevételt, jövedelmet szereznek Magyarországon.

A törvényben szabályozott kérdések tekintetében az előbb felsoroltak az adózók, az adóhatóságok pedig az állami adóhatóság /az APEH/, az önkormányzati adóhatóság /az önkormányzat jegyzője/, az illetékhivatalok és az általános forgalmi adó tekintetében a vámhatóság.

A törvény részletesen felsorolja, melyek azok a kötelezettségek, amelyeket az adózóknak teljesíteniük kell:

- a bejelentés /nyilatkozat/,
- az adómegállapítás,
- a bevallás,
- az adóelőleg és adófizetés,
- a bizonylatkiállítás és -őrzés, nyilvántartás vezetés,
- az adatszolgáltatás,
- az adólevonás és az adóbeszedés.

E kötelezettségeket részletesen szabályozza a törvény III. fejezete.

Az adóhatóság az adózókról továbbra is bejelentés alapján szerez tudomást, ezért az adókötelezettség keletkezését követő 15 napon belül az adóhatóságnál az adózóknak be kell jelentkezniük. Kivételt képeznek a bejelentési kötelezettség alól azok a magánszemélyek, akik nem vállalkozók és az általános forgalmi adónak sem alanyai, továbbá azok a magánszemélyek, akik lakossági vagy helyi adót fizetnek és nem választják az önadózást. Ők - ha adóbevallásra kötelezettek - a bejelentkezésnek az adóbevallás benyújtásával tesznek eleget.

Az általános forgalmi adó alanyainak bejelentkezésükkor továbbra is nyilatkozniuk kell arról, hogy adómentességet vagy különös adófizetési módot választottak. Fennmarad az adószám intézménye is és - az önkormányzatok helyzetét könnyítendő - a törvény lehetővé teszi, hogy e nyilvántartási számot az önkormányzatok is felhasználják.

Az adómegállapítás módja tekintetében fennmarad és tovább szélesedik az önadózás. Önadózásra - amelynek lényege, hogy a törvények előírásai szerint az adózó számítja ki, állapítja meg, vallja be s fizeti meg az adóját - a "lakossági adók", illetve az esetleg bevezetett helyi adók tekintetében is lehetőség nyílik, a vállalkozók valamennyien önadózók, a magánszemély pedig bejelentése alapján választhatja az önadózást. A törvény továbbra is fenntartja a "munkáltatói adómegállapítás" intézményét, azaz az egy munkáltatótól származó jövedelmek után fizetendő adót a jövőben is a munkáltató állapíthatja meg. Az erre vonatkozó előírások - miután rendjük, szabályaik kialakultak, és bármiféle változtatásuk az alkalmazottak és a munkavállalók számára feltehetően nehézségeket okozna - nem módosultak. A törvény a helyi adóként bevezetni javasolt idegenforgalmi adó tekintetében új adómegállapítási módot - az adóbeszedést - iktatja be, amely lényegében az ún. forrásadókhöz hasonló adólevonást jelent.

Adóbevallást az önadózóknak és a kivetés útján adózóknak is tenniük kell, a különbség abban van, hogy míg az önadózó adóalapját és adóját is bevallja, a kivetett "lakossági adók" és helyi adók esetében az adóalapot kell bevallani, az adó összegét az adóhatóság állapítja meg.

Az önadózók adóbevallására vonatkozó szabályok lényegesen módosultak. A törvény 1. számú mellékletében foglalt részletes előírások az összeg nagysága szerint különbözhetnek, a nagy összegű adót fizetők gyakrabban, a kisebb összegű adót fizetők ritkábban tesznek adóbevallást. Azoknak az adózóknak, akiknek 1989-ben a nettó, a fizetendő és az előzetesen felszámított általános forgalmi adó kötelezettsége - akár javukra, akár terhükre - a 10 millió forintot meghaladta, vagy akiknek fogyasztásiadó-kötelezettsége a 10 millió forintot, vagy a levont jövedelemadó-előleg és az adókülönbözet összege az 5 millió forintot meghaladta, valamennyi adójukról havonta kell adóbevallást tenni. /Az értékhatárokat egymástól függetlenül kell figyelembe venni./ Minden más adózó évente egyszer tesz adóbevallást. A havi adóbevallást első alkalommal 1991. február 20-án kellett benyújtani. Az éves adóbevallás benyújtásának időpontja általában a könyvvizetés szabálya szerinti mérlegbeszámoló, illetve vagyonkimutatás készítéséhez igazodik. Az éves adóbevallást - első alkalommal 1992-ben - adónként kell majd benyújtani, azok az adózók pedig, akik havonta is tettek adóbevallást, bevallásaikról összesítést készítenek. Ha az önkormányzatok helyi adókat vezetnek be, az önadózó vállalkozók adóbevallásukat az állami adóhatóságnál benyújtandó adóbevallással egy időben teszik meg az önkormányzatnak.

Az adók, illetve az adóelőlegek megfizetésének előírásai általában nem módosultak. Azokat az adókat, amelyeket havonta kell megállapítani, továbbra is havonta kell megfizetni, és a költségvetési támogatásokat is havonta kell igényelni. A támogatásoknál továbbra is mód nyílik a 15 naponkénti igénylésre, illetve a negyedévenként elszámolandó egyszeri támogatási előlegek engedélyezésére.

Lényegesen módosult azonban a törvény szerint az adóelőlegek megállapításának és fizetésének rendje. 1991-től kezdődően a vállalkozási nyereségadó-előleg alapját, mértékét a vállalkozási nyereségadóról szóló törvény határozza meg. Az állami vagyon utáni részesedés előlegéről is az erről szóló törvény rendelkezik. Az adózás rendjéről szóló törvény a fizetés módját és határidejét írja elő a következők szerint:

Az adóhatóság a törvényben előírt alap után és mértékben a fizetendő előlegről fizetési meghagyást bocsát ki. A fizetési meghagyásban az adóhatóság meghatározza, hogy az előleget milyen összegben és milyen időpontokban kell megfizetni. A kettős könyvvezetésre kötelezett adózóknak - ha adjuk a 3 millió forintot meghaladta vagy meghaladja - havonta két alkalommal, más adózóknak negyedévenként kell az előleget megfizetni. Továbbra is mód nyílik azonban arra, hogy az adóhatóság az adózó kérelmére az előírt adóelőleg összegétől eltérő előlegfizetést engedélyezzen. Az előírt adóelőleget - a bevallott adóhoz hasonlóan - az adóhatóság végrehajthatja. Az adóelőleget a kettős könyvvezetésre kötelezetteknek az év végén december 28-ig továbbra is ki kell egészíteni a várható éves adó mértékére. A "lakossági adók"-at, illetve az esetleges helyi adókat az eddigi előírások figyelembevételével, évente két alkalommal, március 15-ig és szeptember 15-ig kell megfizetni. Az előlegek és a ténylegesen járó adók különbözetét az adóvet követően, az adóbevallás benyújtásával egyidejűleg kell elszámolni.

A törvény az adózással összefüggő bizonylatok, nyilván tartások tekintetében továbbra is a számviteli bizonylat rendszerének, a könyvvezetésnek az előírásaira támaszkodik és csak azokat a rendelkezéseket foglalja össze, amelyek ezekhez képest sajátosak; így előírja, hogy a bizonylatoknak, nyilván tartásoknak milyen - az adóhoz fűződő - követelményeket kell kielégítenie, rendelkezik az általános forgalmi adó és a magánszemélyek jövedelemadójának megállapításához szükséges bizonylatokról, igazolásokról, az adó ellenőrzéséhez szükséges nyilatkozatokról, a vagyony nyilatkozatról.

A törvény rendelkezik arról is, hogy a téves adóbevallás, illetve adómegállapítás helyesbitése hogyan történhet. Nemcsak annak az adózónak ad módot a helyesbitésre, aki az adóját maga állapította meg, hanem lehetőséget ad arra is, hogy az adózó a kivett adó alapjául szolgáló téves bevallását is helyesbitse.

A törvényben foglalt jogi garanciák közül külön is kiemelendők a IV. fejezetben az adatszolgáltatás, az adótitok kerekeire és korlátaira vonatkozó rendelkezések. A törvényesen

járó adó megállapításához, ellenőrzéséhez az adóhatóság számára a megfelelő eszközöket - adatokat, információkat - mindenképpen biztosítani kell, ez azonban nem lehet parttalan és nem sértheti az adózók jogait. A törvény rendelkezései szerint az adóhatóság az adózók azonosítására, az adóalap megállapítására és ellenőrzésére alkalmas más nyilvántartások adataihoz hozzájuthat, a törvényben felsorolt szervezetek az adatok szolgáltatására kötelesek, azonban az adóhatóságot és mindenkit, aki az adókkal összefüggő információ birtokába jutott, titoktartási kötelezettség terheli. Adótitkot az érintett hozzájárulása nélkül jogszerűen csak ellenőrzésre, statisztikai célra lehet felhasználni, és az adótitokról csak a bíróságot lehet tájékoztatni. Az adótitokra vonatkozó rendelkezések megsértése munkajogi, illetve büntetőjogi konzekvenciákkal jár.

Ugyancsak garanciális jelentőségűek a törvény V. fejezete szerinti, az ellenőrzésre vonatkozó rendelkezések. Az adóhatóság jogosult és köteles az adókötelezettségek teljesítésének ellenőrzésére. A törvény az ehhez szükséges eszközöket az adóhatóság számára biztosítja. Az adóhatóság az ellenőrzés lefolytatásához szükséges helyiségekbe beléphet, iratokat megtekinthet, munkafolyamatokat megvizsgálhat, tájékoztatást, nyilatkozatot kérhet, próbavásárlást, leltározást végezhet, a szükséges bizonyítási eszközöket felhasználhatja. A törvény arra is lehetőséget nyújt, hogy bizonylatok, iratok hiányában az adóhatóság az adóalapot sajátos eszközökkel, ún. becslési eljárás lefolytatásával állapítsa meg. Mindezt azonban a törvényben előírt keretek között teheti. Említést érdemel, hogy az ellenőr a megbízatását szolgálati igazolványa mellett külön megbízólevéllel is igazolni köteles. A vizsgálatokat általában munkaidőben, magánszemélynél legfeljebb este 8 óráig végezhet, üzleti tevékenység célját nem szolgáló lakásba csak a törvényben előírt esetekben léphet be. A törvény az adóhatóságot csak kivételesen korlátozza az ellenőrzések lefolytatásának kötelező előírásával, s arra is lehetőséget ad, hogy az adóhatóság - belátása szerint - egyszerűsített ellenőrzést folytasson le. Az ellenőrzéssel egyszer már lezárt időszakot azonban csak kivételes esetben vonhatja ismét ellenőrzés alá.

Ha az adózó nem tesz eleget kötelezettségeinek, a törvényben előírt jogkövetkezményeket kell alkalmazni. A törvény az adókötelezettségek teljesítésének elmulasztása miatt - az adócsalás esetét kivéve, amely büntetőjogi konzekvenciákkal jár - kizárólag e törvényben előírt jogkövetkezmények alkalmazását teszi lehetővé, 1991-től pl. adójogi jogszabálysértés miatt nincs helye szabálysértési eljárás lefolytatásának.

A jogkövetkezmények tartalma és mértéke is jelentősen módosult. A törvény elsősorban azt kívánja jogkövetkezményekkel biztosítani, hogy a közösségi kiadások forrásául szolgáló adóhoz a törvény szerint előírt időben s összegben az államháztartás - a központi költségvetés és az önkormányzat - hozzájusson. Ennek megfelelően az esedékességkor meg nem fizetett adók után késedelmi pótlékot kell fizetni. A késedelmi pótlék mértéke - a korábbi, fix mértékkel szemben - változik, a mindenkori jegybanki alapkamat kétszeresének megfelelő összeg. Ha az adóhatóság utólag azt állapítja meg, hogy az adózó a törvényben előírtnál kisebb összegű adót vallott be és fizetett meg, vagy költségvetési támogatást jogtalanul vett igénybe, a késedelmi pótlék mellett adóbírságot is megállapít. Az adóbírság mértéke ilyen esetekben 50 % lehet. Előfordulhat, hogy az ellenőrzést az adóhatóság csak hosszabb idő elteltével folytatja le, ilyen esetben a késedelmi pótlék méltánytalanul magas összeggel terhelné az adózót. A törvény szerint ezért az adóbírság mellett a késedelmi pótlékot legfeljebb 3 évre lehet felozámitani.

Az adókötelezettségekkel összefüggő mulasztások egy része nem keletkeztet adóhiányt. A kötelezettségek teljesítéséhez fűződő érdekeket ilyen esetekben más jogkövetkezménnyel, a mulasztási bírsággal kell védeni. Mulasztási bírságot szabhat ki az adóhatóság a bevallás, a bejelentés elmulasztása, késedelmre, hiányossága esetén, az előírt adókiegészítési kötelezettség, a bizonylatok kiállítás, a nyilvántartások vezetésének elmulasztása, hiányosságai miatt. A mulasztási bírság ismétlődően, a késedelmi pótlék és az adóbírság mellett is kiszabható. Mértéke vagy százalékban, vagy összegben állapítható meg.

Az adókötelezettségek teljesítésének megszegése az erre vezető okok vizsgálatától függetlenül alkalmazandó jogkövetkez-

mény, és feltehetően számos méltánytalanságot okozna, ha a törvény az okok és körülmények értékelésére nem adna módot. Az ilyen méltánytalanságot a törvény azzal kívánja kiküszöbölni, hogy az adóhatóságnak a megállapított jogkövetkezmények mérséklésére ad lehetőséget. Mérsékelhető a késedelmi pótlék, ha az harmadik személyre nem hárítható át, vagy ha az adóbírság mellett számították fel. Az adóbírság és a mulasztási bírság akkor mérsékelhető, ha az adózó az adott helyzetben a tőle elvárható körültekintéssel járt el.

A törvénynek az adóeljárásgra vonatkozó előírásai nem ismétlik meg az államigazgatási eljárás általános szabályairól szóló törvény rendelkezéseit, így a VIII. fejezetben csak azok az előírások találhatók, amelyek eltérnek vagy kiegészítik azt. Rendelkezik a törvény az adókivetésről, az adókiszabásról. Említést érdemel, hogy a törvény a hiánypótlás elmaradása esetén, illetve a tényállás tisztázása végett kötelezővé teszi az ellenőrzés lefolytatását. Sajátos előírásokat tartalmaz a vámhivatal által kivetett általános forgalmi adó tekintetében is. Rendelkezik arról, hogy az adóellenőrzés során feltárt jogszabálysértések megszüntetése végett az adóhatóság milyen hatósági intézkedést tesz.

E fejezetben található a fizetési kedvezmények engedélyezésének - a részletfizetésnek, a fizetési halasztásnak és az adómérséklésnek - a feltétele. Fizetési halasztás, részletfizetés akkor engedélyezhető, ha az adózó fizetési nehézsége átmeneti és neki fel nem róható okból keletkezett. Nem engedélyezhető fizetési halasztás a levont, beszedett adóra, illetve a termékipport után fizetendő általános forgalmi adóra. Magánszemélynek az adóhatóság akkor is engedélyezhet fizetési könnyítést, ha kötelezettségének teljesítése családi, jövedelmi, vagyoni vagy szociális körülményei miatt aránytalan megterheléssel járna.

Az adóhatóság a magánszemély adóit mérsékelheti, ha annak megfizetése vagy az adózó vagy a vele együtt élő közeli hozzátartozóinak megélhetését súlyosan veszélyezteti. Az állami adóhatóság más személyek adóját nem mérsékelheti, az önkormányzati adóhatóság pedig adótartozást, pótlékot, bírságot az önkor-

mányzat rendeletében előírt feltételek szerint engedhet el vagy mérsékelhet.

E fejezet lényeges eldírása, hogy 1991. január 1-től a bíróság az adóhatóságnak minden másodfokú jogerős érdemi határozatát felülvizsgálhatja. Ez a rendelkezés teremti meg igazán az adózók számára az adóztatás törvényességének jogi garanciáját. A bírósági felülvizsgálat lehetősége azonban nem ad módot arra, hogy indokolatlan pereskedésekkel az adók megfizetése elodázható legyen, ezért az adóhatóság jogerős határozata végrehajtható. A végrehajtást azonban indokolt esetben az adóhatóság, annak felettes szerve vagy a bíróság felfüggesztheti. Pervezetés esetén az adóhatóságnak a jogtalanul beszedett adót kamattal együtt kell visszatéríteni.

Végezetül, de nem utolsósorban a törvény bevezetésével összefüggő rendelkezések közül említést érdemel, hogy bár a törvény rendelkezéseit 1991. január 1. napjától kell alkalmazni, a felkészülés érdekében az 1990. évre vonatkozó, de 1991-ben teljesítendő adóbevallást, adófizetést az 1990. december 31-ig hatályos jogszabályok alapján kell teljesíteni. Meg kell említeni azt is, hogy a törvény a várható jogkövetkezmények miatt nem kívánja az adózókat méltánytalan helyzetbe hozni, ezért minden olyan kötelezettség tekintetében, amelyet 1990. december 31-ig kellett teljesíteni, az adóhatóságnak az adózóra nézve kedvezőbb jogkövetkezményeket kell alkalmaznia.

A törvény az adózók és az adóhatóság jogait és kötelezettségeit széleskörűen és részletekre is kiterjedően, az adózás rendjét illetően a személyes és a közösségi érdekek egyensúlyára figyelemmel rendezi, feltételezve, hogy rendelkezésével az adóeljárás körében megtette a modern állam-állampolgár kapcsolatához szükséges első lépéseket.

Domokos József

TULAJDONREFORM ÉS STRUKTURAVÁLTÁS A FOGYASZTÁSI
SZÖVETKEZETEKNEL

Azoknak a gyökeres változásoknak, amelyek végbemennek az állami szektorban és az állami kereskedelem területén, végre kell menniük a szövetkezeti szektorban és a szövetkezeti kereskedelemben is. E változásoknak két oldala van:

- a privatizáció voltaképpen egy radikális tulajdonreform, amelynek le kell zajlónia a szövetkezetekben is;

- a változások másik vonatkozása, hogy ez a radikális tulajdonreform egyben strukturális változásokat is jelent, vagyis a korszerű, piackonform, a nyugat-európai kereskedelmi struktúrához hasonló magyar kereskedelmi struktúra kialakulását segíti elő.

A tulajdonreform oldaláról két olyan vagyoni intézmény létezik, amely a privatizációs folyamatba való bekapcsolódás során jelentős szerepet játszik: az első ilyen vagyoni intézmény a szövetkezeti üzletrész, amely a vagyonnevesítés legfőbb eszköze a nem mezőgazdasági szövetkezés esetében. A második ilyen vagyoni intézmény a fogyasztási szövetkezetek közös vagyonának, vagyis a mozgalmi vagyonnak a kezelésére hivatott vagyonkezelő részvénytársaság. A fogyasztási szövetkezetek társadalmi, politikai megítélése jórészt ezeknek a vagyoni intézményeknek a sorsától függ, hiszen a tagi tulajdon, a tagi tulajdonlás az egyetlen, ami legitímálhatja ezeket a szövetkezeti formákat. Ha ez a tulajdoni legitimáció nem következik be, akkor ezek a szövetkezetek felbomlanak, eltűnnek, s ha újra is épülnek, az már egy másik történet lesz.

A szövetkezeti üzletrész

A tulajdonreform irányába történő nagy lépés voltaképpen a szövetkezeti vagyon nevesítése. A szövetkezetekről szóló tör-

vény 1989. évi XV. számú törvénnyel történt módosítása lehetővé teszi a szövetkezetek számára, hogy vagyonuk terhére tagjaiknak üzletrészt nevesíthessenek. A szándék, a cél az volt, hogy a tagség tulajdonosi mivoltát erősítse, lehetővé tegye az oszthatatlan szövetkezeti vagyon nevesítésével való tulajdonosi tagsággal rendelkező szövetkezetek kifejlődését. Alapvető kérdés ugyanis annak meghatározása, hogy a szövetkezeti vagyonnak kik a tulajdonosi és a tulajdonosokat tulajdonrészük alapmilyen jogok illetik meg, illetve milyen kötelezettségek terhelik.

Mi is az üzletrész? Jelenleg még korlátozott értékpapír: a szövetkezet tagjai részére bocsátják ki, a szövetkezet tagjára vagy a szövetkezetre ruházható át, tehát csak a szövetkezetben belül forgatható. Az üzletrész alapján megillető jogokat pedig csak az a szövetkezeti tag gyakorolhatja, akinek a nevére kiállították a szövetkezeti üzletrészt. Vagyis az üzletrész örökölhető, az örökös azonban a szövetkezeti üzletrészt csak korlátozott körben értékesítheti. A kilépett tag az üzletrészt megtarthatja, az átruházás azonban korlátozott. A szövetkezeti törvény jelenlegi rendelkezése szerint a szövetkezeti üzletrész - és az ingyenes vagyonjegy - összértéke nem haladhatja meg az 1988. december 31-ei mérleg szerinti szövetkezeti vagyon részjegyalappal és vagyonjegyalappal csökkentett részének 50 %-át. Mindez azt jelenti, hogy a törvény nem engedi meg a szövetkezeti vagyon teljes nevesítését, azt jelentős mértékben bekorlátozza.

Az, amit a kormányzat a szövetkezeti tulajdonreform érdekében tehet, nem más, mint egy új szövetkezeti törvény megalkotása, részben abból a célból, hogy a vagyonnevesítés teljes körűvé válhasson, s az üzletrész mint vagyoni intézmény, korlátozások nélkül tölthesse be szerepét.

El kell törölni az üzletrész juttatására meghatározott 50 %-os korlátot, ki kell mondani, hogy a szövetkezet vagyona a tagok között teljes egészében nevesíthető. A nevesítés mértékét a szövetkezet önkormányzati hatáskörben jogosult meghatározni.

Az új szövetkezeti törvény előkészítése során az a vélemény kristályosodott ki, hogy a szövetkezeti tulajdonnak a magántulajdon körében van helye. Az alkotmány, szakítva a korábbi felosztással, a tulajdonnak két, egyenrangú formáját ismeri el: a köztulajdon /állami tulajdon, helyi önkormányzati tulajdon/ és a magántulajdon. Ez utóbbi körbe tartozik minden más jogi személynek és természetes személynek, továbbá a mindezek által létrehozott szervezeteknek a tulajdona, köztük a szövetkezetek tulajdona is, mint az állampolgárok magántulajdonának önkéntes egyesítése útján létrejött tulajdon.

Az európai országokban a szövetkezet és a tagjai közötti vagyoni kapcsolatnak csak egyetlen formája ismeretes: az üzlet-rész. /A két világháború közötti magyar jogirodalom és az 1947. évi egységes szövetkezeti törvény is ezen az állásponton volt./ Az üzlet-rész forgalomképes értékpapír; ezt akkor is célszerű kimondani, ha valószínű, hogy a szövetkezeten kívüli forgalmazása inkább kivétel lesz. Vagyis érvényt kell szerezni annak az elvnek, mely szerint a szövetkezeti üzlet-rész természetes személynek átruházható, öröklhető, névre szóló értékpapír, biztosítva a tényleges értékpapír működésének valamennyi feltételét, ugyanakkor célszerű a szövetkezet alapszabályának hatáskörébe utalni azt, hogy egy adott szövetkezet mennyiben él ezzel a lehetőséggel.

Mindenek nyomán az üzlet-részt nemcsak tagok, hanem más természetes személyek is megvénnek, s ezzel a jövedelemelosztásban való részvételre jogot nyerhetnének. Az önkormányzati döntésekben azonban az egy tag - egy szavazat elve alapján, továbbra is csak a tagok vehetnének részt. A szövetkezet - önkormányzati döntéssel - az üzlet-részeket megválthatná, s ezzel a többi tag vagyონrészesedése, s ennek megfelelően üzlet-részének értéke is nőne.

A jelenleg működő szövetkezetekben tehát valóban szövetkezeti alapokra kellene helyezni a tagok tulajdonosi minőségét. Az új szövetkezeti törvény a jövő szövetkezeti modelljét szabályozná. Ugyanakkor az ehhez vezető átmenetet is szabályozni kell, nem csupán a tagi tulajdonlás szempontjából, de

az átalakulás egyéb kérdéseiben is. Az átmenet szabályozása csak az egyes ágazatok sajátosságait figyelembe véve történhet.

Szövetkezeti közös vagyon

Már létezik egy olyan újszerű intézmény, amely a fogyasztási szövetkezeti tulajdonreform során jelentős szerepet játszik: a szövetkezeti vagyonkezelő részvénytársaság.

A fogyasztási szövetkezés együttműködést jelent. A fogyasztási szövetkezés alapelvei közt mindenütt a világon tényleges helyet foglal el az együttműködés követelménye, nem csupán tagsági-szövetkezeti szinten /a szövetkezés primér szintjén/, hanem az azonos vagy különböző rendeltetecű szövetkezetek, szövetkezeti szervezetek között regionális, országos és nemzetközi szinten egyaránt.

A fogyasztási szövetkezeti mozgalom mindenütt Nyugat-Európában két szintből, két fő elemből tevődik össze: a szövetkezetekből és központi szervezeteikből. Ez utóbbi azután maga is tagolódhat: a másodlagos szint csak mint eszmei központ létezhet, vagy kialakulhatnak a primér szintet segítő gazdálkodási funkciói is.

Ez a szerveződés mind társadalmilag, mind gazdaságilag természetes és logikus, hiszen az önállóság megtarása és a specifikus érdekek érvényesíthetősége mellett a szövetkezeti alapelvekre épít úgy, hogy a fogyasztási szövetkezetek érdekei kifejeződnek a másodlagos struktúrában. A másodlagos szint akkor tölti be hivatását, ha az őt létrehozók egyformán és egyaránt részesülnek az együttműködés előnyeiből. E meghatározó törekvésekből az alábbiak következnek:

- a primér szint érdekeinek ki kell fejeződnie a másodlagos struktúrában, méghozzá tagoltan, csoport- és egyéni érdekek formájában;

- a másodlagos szint akkor tölti be hivatását, ha a létrehozók egyformán és egyaránt részesülnek az együttműködés előnyeiből;

- az egyenlőséget mindenkor végig kell vezetni a másodlagos szinteken, a másodlagos /szövetségi/ struktúrának nemcsak a gazdasági fejlődéshez kell igazodnia, de a primer szint érdekeinek, törekvéseinek alakulásához, az együttműködés konkrét előnyeit biztosító mindenkori tartalomhoz, formákhoz, módszerekhez.

A másodlagos érekekvényesítő szint kiépülése Nyugat-Európában nagyjából úgy ment végbe, hogy a szervezetkezeti központok érdekvédelmi feladatköre konkrét gazdasági, gazdálkodási feladatok megvalósításához kapcsolódott, vagyis az érdekvédelmi funkció egyértelműen gazdálkodási funkcióra épült. Erre találjuk Nyugat-Európában a legtöbb példát. Ennek az útnak az előnyei nyilvánvalóak, ha egy vagyonérdekelte holding, vagy ha egy, a gazdasági erő növekedésében érdekelte szektor szempontjából vizsgálódunk. Hátránya viszont, hogy a másodlagos struktúra gazdasági jelentősége előbb-utóbb túlnövi az elsődleges struktúráét és ilyen-olyan formában integrálja azt. /Mint pl. az északi államokban: Svédországban vagy Finnországban./

A másodlagos struktúra kiépülése szempontjából sajátos utat jártak be a magyar szervezetkezeti mozgalmak. Mind az ipari, mind a fogyasztási szervezetkezés esetében ugyanis a szervezetkezetek közös tulajdona magától a szervezetkezési szinttől elidegenedve működött, ehhez a szinthez tulajdonlás szempontjából csak áttételesen kapcsolódott, s emiatt maguknak a szervezetkezeteknek a szempontjából meglehetősen alacsony hatásfokkal.

A közeljövő szervezetkezeti versenyképességét jelentősen befolyásolja a szervezetkezeti /közös/ vállalatokban, társaságokban vagy más formában - értékpapír, támogatási, fejlesztési alapok - megtestesülő össz-szövetkezeti vagyon hatékony működtetése. E vagyon jó része a jövőben a Vagyonkezelő Részvénytársaságban összpontosul, tehát együtt marad, tőkeérdekelten működik, és az osztalék és egyéb tényezők révén segíti a szervezetkezetek működését. E vagyon hozadéka a szervezetkezeteké, hiszen egységesen kialakított elvek szerint ők e vagyon nevesített tulajdonosai.

Ez a Vagyonkezelő Rt. több szempontból és alapvetően befolyásolja a szövetkezeti tulajdon sorsát:

1. A közös tulajdon a Vagyonkezelő Rt. létrejöttével eleve társasági formában kezd működni.

2. E Vagyonkezelő Rt. aktív szerepet játszik abban, hogy a szövetkezeti közös vállalatok társaságokká alakuljanak.

3. Hatékonyan mozdítja elő a szövetkezetek fejlődését nem csupán az osztalék révén, hanem azáltal, hogy elősegíti az olyan tőkeerőt igénylő tevékenységek megvalósulását, mint pl. a szövetkezeti kereskedelmi rendszer létrehozása. A vagyonkezelő holding nagy szerepet játszhat általában is a szövetkezeti gazdasági rendszerek piackonform kiépítésében. Komoly tevékenységi hiányokat pótolhat, hogy csak a szövetkezeti értékpapir-forgalmazási, a biztosítási tevékenységet vagy a szövetkezeti hitelintézeti funkciót említsük.

4. Végül pedig a szövetkezetek e vagyonkezelők révén sikerrel tudnának bekapcsolódni magának az állami vagyonnak a privatizálásába is.

Spontán privatizáció a szövetkezetekben

A privatizáció nem jelent egyebet, mint az állami vagyონrészeknek bármely nem állami tulajdonba kerülését. Erre azért van szükség, mert az állami vagyónrészeknek nincsen valós tulajdonosa. Ha az állami vállalat átalakul gazdasági társasággá, ebben a gazdasági társaságban az államot illető vagyónrészek a Vagyonügynökséghez kerülnek, ezután ezeket a Vagyonügynökség értékesíti.

A szövetkezeti átalakulás számára ez az út nyilván nem járható. A privatizáció mint fogalom egyébként sem értelmezhető a szövetkezetek esetében, a szövetkezeti tulajdon ugyanis csoportos magántulajdon. Amennyiben azonban tartalmilag közelítjük meg a kérdést, akkor előtűnik az egyezés: a szövetkezeti tulajdonreform célja ugyanaz, mint a privatizációé, vagyis

az, hogy e tulajdon valóságos tulajdonosok kezébe kerüljön. De hát kié is akkor ma a szövetkezeti tulajdon?

Abból indulhatunk ki, hogy ez a tulajdon ma két részből áll: a szövetkezeti szintű tulajdonból és a szövetkezetek közös tulajdonából. Ez utóbbi sorsát megnyugtatóan rendezi a Vagyonkezelő Rt. létrejötte. A szövetkezetekben levő tulajdont illetően az elmúlt években egy olyan hatalomátcsoportosítás ment végbe, amely az összes hatalmi jogositványt a közvetlen szövetkezetirányítók kezébe tette le. Ez a jövedelemelosztás és jövedelemtulajdonlás legfontosabb területein, elsősorban a tulajdonosi közösségek hatalmi helyzetének a formalitása miatt, anarchiát teremtett.

A piacgazdaság azonban nem anarchia, s mind a rendszer-váltás következetes végigvitele, mind a gazdasági funkciók tisztázása számos feladatot jelöl ki. Hangsúlyozandó, hogy nem személyek megítéléséről van szó, hanem arról, hogy egy meghatározott tulajdonosi körrel bíró, sajátos működési formával rendelkező vállalkozói szervezet a saját tulajdona alapján funkcionáljon..

Ennek három útja képzelhető el:

1. A szövetkezetek valóságos szövetkezetekké válnak. Ennek útja a vagyon nevesítése ennek minden ellentmondásos következményével együtt. Ez a megoldás legitimé teheti a szövetkezeti vagyont.

2. A szövetkezetek átalakulása gazdasági társasággá. A szövetkezetek átalakulását az átalakulási törvény másként rendezi, mint az állami vagy tanácsi alapítású vállalatokét. Az átalakulás a közgyűlés hatáskörébe tartozik, kétharmados szótöbbség elegendő. Az átalakulást kimondó közgyűlés egyben a társaság első taggyűlése, illetve az Rt. alakuló közgyűlése. Az egyes tagsági tagok törzsbetéte, részvénye - amennyiben a szövetkezet tagjairól van szó - a részjegyek, vagyonjegyek, üzletrészek arányában alakul. A fel nem osztott vagyon húsz százaléka kerül a szövetkezeti vagyonkezelő szervezetek tulajdonába, a többi a tagságot illeti. Ez utóbbit a társaság 3 éven belül értékesíti. Ennek 20 %-a megint a vagyonkezelőt illeti.

Az új szövetkezeti törvény kidolgozása az átmeneti szabályok kidolgozását is jelenti. Mind a szövetkezeti tulajdonreform egészében, az átalakulás során is szerepe lehet a szövetkezeti Vagyonkezelő Rt.-nek. Ez a Vagyonkezelő holding - és a szövetkezeti csoportos magántulajdon miatt csakis ez - láthat el a Vagyonügynökséghez hasonló feladatokat, védheti a szövetkezeti tulajdont a különböző manipulációkkal, például az áron aluli kiárusítással szemben, működtethet olyan bizottságokat, melyek szabálysértések esetében szankciókat léptethetnek életbe stb.

3. A szövetkezetek kisebb szövetkezetekre bonlanak, melyekben megvalósulhat a közvetlen tulajdonosi ellenőrzés és méltányos vagyonnevesítés.

A fogyasztási szövetkezetek körében is végbement az a folyamat, amely az állami kereskedelem esetében spontán privatizációnak minősül. Ezt a folyamatot az jellemzi, hogy nem a szövetkezet egésze alakul át, hanem a vagyonát jórészt társasági formákba szervezi.

Nálunk a kereskedelemben sajátos helyzetet teremtettek a különböző szerződéses, bérletbeadási formák. Ezeket alkalmazva a fogyasztási szövetkezetek a napicikk-ellátást egy "kiszervezett" formában működő hálózattal végezhetik, egyéb tevékenységeiket pedig társasági formában. A szövetkezeti központok tehát éppen úgy kiürülhetnek, akár az állami vállalatok központjai. /Természetesen létezik egy jelentős különbség: az üzletrészek közvetlenül kapcsolódhatnak a vagyonnevesítés során egy-egy "kiszervezett" hálózati egységhez./

Kereskedelemfejlődés a piacgazdaságban

A nyugat-európai kereskedelemre változatlanul érvényes a koncentráció szerinti fejlődés törvénye, vagyis az, hogy elsősorban a tőkeerő szabja meg a fejlődés dinamikáját. Mivel az egyes nemzetgazdaságokban egyáltalán nem létezik a területi elhatárolás, vagyis ismeretlen a területi monopólium, így a forgalom területi dinamikája, a vásárlóerő területi jelentkezése csak módosíthatja a vállalkozásoknak alapvetően a gazdasági

erejük és szervezethezük alapján végbemenő fejlődését.

Kétségtelen, hogy az állami kereskedelem privatizációja és az ezzel párhuzamos struktúraváltás egy, a nyugat-európai kereskedelemfejlődéshez hasonló útra tereli az egész magyar kereskedelem fejlődését. Mindezt a magyar fogyasztási szövetkezeti mozgalom is felismerte, és önmaga számára az Országos Tanács állásfoglalásában meg is fogalmazta a megteendő lépéseket:

"Tapasztalhatók a nagykereskedelmi vállalatok részéről olyan lépések, amelyek arra irányulnak, hogy kialakítsák a kiskereskedelmi "fiókhálózatos" rendszerüket, kis részben saját egységekkel, nagyobb részben a magánkereskedelem "felfűzésével". Az áfészek különálló vállalkozásokba adott egységei könnyen "beterelhetők" lehetnek egy ilyen rendszerbe. Ezt követően viszont az összefogott beszerzési háttér megteremtésére és előnyeinek kihasználására az esélyek lecsökkennek."

"Fel kell oldani azt a dilemmát, hogy egy hosszabb folyamat eredményeként az áfészekben a kereskedelem kulcsfigurája a boltvezető lett, háttérbe szorult a központi áruforgalmi szervezés, sok helyütt hiányzik a felkészült, a kereskedelmi szakmát magas szinten művelő menedzserüzletember. A nagybani beszerzéshez való kapcsolódás, a hálózati irányítás összefogása felértékeli az áfészekben a menedzment szerepét."

"Az áfészek bolti kiskereskedelmi hálózata /élelmiszer, napi iparcikk/ jelenleg és potenciálisan hatalmas erőt jelent, amelyre alapozott közös fellépés biztos eredményt hozhat. Élelmiszer-, napiiparcikk-kereskedelem profiljába tartozónak tekinthető az élelmiszerek, háztartási vegyi áruk, egyéb napi iparcikkek /lényegében az ABC-profil/, továbbá különös tekintettel az áfészeknek vidéken elfoglalt súlyára, a mezőgazdasági termeléshez szükséges eszközök viszonylag széles köre /műtrágya, növényvédő szer, szerárúk, kisgépek stb./.

Az Országos Tanács úgy itéli meg, hogy az áfészek akkor járnak el helyesen, ha az élelmiszer-, napiiparcikk-kereskedelmet döntő részben saját keretükben tartva szervezik meg. Ezzel tagérdelkü tevékenységet is szolgálva, biztosítják a nagyvívő-

ként való fellépés lehetőségét, a versenyben történő helytállást, többletárrés realizálását, azt a forrást is, amely a tagsági kedvezményekhez szükséges."

"Az Országos Tanács álláspontja szerint a javasolt rendszer a szövetkezetek gazdasági érdekein alapuló önkéntes társulásaként alakulhat ki. Az egységeket az egyes áfészek megtartják saját tulajdonukban. Nyugat-európai példák vannak arra, hogy kialakulhat "fiókhálózatos" kereskedelem, ún. franchising, ahol az egyes egységek külön tulajdonban vannak. Ehhez csatlakozhatnak azok az önálló vállalkozások is, amelyek az áfészek alapításával jöttek létre. A közösen kialakított szigorú standardokat azonban valamennyi résztvevőnek be kell tartania. Maga az integráció is alulról építkező rendszerként jönne létre, ahol az irányítás az áfészek kezében van. Az árubeszerezés hátterét az áfészek kialakíthatják /termékcsoportonként esetleg eltérő megoldással/:

- regionális vagy országos összefogással,
- profitorientált szervezetként működtetve, vagy a nyereségen az áfészeknél történő realizálását tűzve ki célul."

*

A szövetkezeti tulajdonreformnak tehát a struktúra reorganizációjával kell járnia. Ennek megvalósításában a magyar fogyasztási szövetkezeti mozgalom bizony számíthat a nyugat-európai fogyasztási szövetkezetek segítségére nem csupán a többehozatal terén, de a szakképzésben, menedzserképzésben és a korszerű, piacokonform rendszerek kialakításában is.

A másik oldalról a szövetkezet belső struktúra-megújulását a már készülő új szövetkezeti törvény is segíteni fogja. Az új szövetkezeti törvény célja ugyanis nem csupán az, hogy korszerűen határozza meg a szövetkezetek fogalmát, tartalmi jegyeit és tulajdonviszonyait, garanciákat és jogi védelmet adjon az autonóm szövetkezeti működés érdekében, hanem az is,

hogy széles teret engedjen a belső vállalkozási rendszerek kiépülésének. 1990-ben már számos újszerű megoldást próbáltak ki a fogyasztási szövetkezetek a tagsági tőkével és személyes részvétellel megvalósuló belső vállalkozás terén, ezek kiteljesedésének azonban gátat szabnak a jelen törvény idejétmúlt passzusai. /Emellett természetesen szabályozási oldalról következetessé kellene tenni a piacgazdaságban részt vevő szektorok és szervezetek működésében a versenyesség érvényesítését és meg kellene szüntetni a még fellelhető megkülönböztetéseket.

Drábik László

AZ ELŐPRIVATIZÁCIÓS TÖRVÉNY A GYAKORLATBAN

A válságban levő hazai gazdaság e helyzetének megszüntetése, a válsághelyzetből való kilábolás érdekében elkerülhetetlen a jelenlegi tulajdonviszonyok megváltoztatása. A kialakult gazdasági struktúrában ugyanis az állami tulajdon nyomasztó túlsúlyának, az ezzel összefüggő nagyvállalati szervezetek és az emiatt kialakult monopolhelyzetek megszüntetése nélkül ugyan is nem képzelhető el egy, a jelenleginél sokkal hatékonyabb korszerű piacgazdaság kialakulása. Ezek a tényezők az egész nemzetgazdaságban, s így a kereskedelmi ágazatban is útját állják a valódi piaci viszonyok kialakulását célzó kezdeményezéseknek és olyan társas vállalkozási formák létrejöttének is, amelyek a piac által teremtett versenyhelyzet lehetőségeivel élve a működő tőkét az iparban, a kereskedelemben és a fogyasztási szolgáltatásokban egyaránt a fejlődés hatékonyabb előmozdítása érdekében tudják gyümölcsözően befektetni. Ezért a kormányzat a tulajdonreform keretében - első lépésként - a belkereskedelemben hirdette meg az ún. előprivatizációs programját, amelynek keretében a kiskereskedelemben, a vendéglátóiparban és egyéb fogyasztási szolgáltatásokban működő - állami tulajdonban levő - kisebb üzletek privatizálásának, azaz magántulajdonba adásának törvényes feltételeit teremtette meg annak érdekében, hogy az így létrejövő kisvállalkozások viszonylag nagy száma ebben az ágazatban mozdítsa elő a piaci viszonyok csíráinak kialakulását. A kormányzat ilyen irányú elhatározását elsősorban az a körülmény motíválta, hogy a valódi piac kialakulásának feltételei a kereskedelmi ágazatban már régebben megteremtődtek, egyrészt azért, hogy lehetővé vált olyan ún. belső vállalkozási formák /szerződéses és bérleti rendszer, jövedelemérdekeltségű és egyszerűsített jövedelemérdekeltségű rendszer/ bevezetése, amelyekben az üzletvezető lényegében önálló vállalkozóként működött, másrészt pedig sikerült biztosítani olyan törvényes feltételeket is, amelyek az utóbbi években lehetővé tették a magánkereskedők számának dinamikus növe-

kedését. A közelmúltban pedig az egyéni vállalkozás létrehozása állampolgári joggá vált mind az iparban, mind pedig a kereskedelemben, ideértve a fogyasztási szolgáltatások legszélesebb körét is.

Az előzőekben vázlatosan ismertetett körülmények tették indokolttá azt, hogy éppen a belkereskedelem területén nyiljék mód az előprivatizáció feltételeinek megteremtéséhez, illetve az előprivatizációs folyamat megindítását lehetővé tevő törvény hatályba léptetésére. Ez természetesen nem azt jelenti, hogy a privatizálási folyamat kizárólag a belkereskedelmi ágazat területére szorítkozna. Távlatilag vagy inkább a közeljövőben sor kerül a termelő ágazatok privatizálási folyamatainak megindítására is, aminek feltételei azonban - az ágazati eltérések sajátosságai miatt - előreláthatólag mások lesznek, így kidolgozásuk és előkészítésük hosszadalmasabb tanulmányozást igényel.

A jelenleg hatályos ún. előprivatizációs törvény /az 1990. évi LXXIV. törvény/ rendelkezései csak a kisebb üzleteket érintik /amelyekben a foglalkoztatott létszám a tíz, illetve a vendéglátó- és a szolgáltatóiparban a tizenöt főt nem haladta meg/, ami azonban nem jelenti azt, hogy nagyobb üzlet privatizálásáról a jövőben nem történik rendelkezés. Ezek privatizálásának feltételei nyilvánvalóan mások lesznek, mint a jelenlegi szabályozás szerint a kisebb üzleteké. Alátámasztja ezt az a tény is, hogy már az ún. előprivatizációs törvény is bizonyos esetekben - pl. ha vállalkozói érdeklődés van vagy a vállalat döntése alapján - a nagyobb üzletek privatizálását is lehetővé teszi.

E tanulmánynak nem lehet célja az előprivatizációs törvény rendelkezéseinek részletes ismertetése, ezt már a terjedelmi korlátok is megakadályozzák. A szerző feladatának ezért elsősorban azt tekinti, hogy az előprivatizációs törvény hatályba lépése óta felmerült néhány jelentősebb problémát ismeresse és rámutasson azok - törvényes keretek közötti - megoldásának lehetőségeire.

1. A törvény hatályának értelmezését illetően problémaként merült fel, hogy az kiterjed-e a megyei idegenforgalmi hivatalokra. E hivatalokat annak idején a megyei tanácsok alapították eredményérdekeltségű költségvetési szervként, s minthogy a törvény hatálya az állami tulajdonban álló gazdálkodó szervezetekre terjed ki, megoszlottak a vélemények tekintetben, hogy az eredményérdekeltségű költségvetési szerv - éppen az eredményérdekeltség miatt - a törvény alkalmazása szempontjából gazdálkodó szervezetnek minősül-e vagy sem.

E kérdés eldöntésénél abból kell kiindulni, hogy a gazdálkodó szervezet fogalmát a Polgári Törvénykönyv 685. §-ának b/ pontja határozza meg. Ebben a meghatározásban, illetve a benne található tételes /taxatív/ felsorolásban az állami költségvetésből gazdálkodó szervezetek szerepelnek. Ezért a Polgári Törvénykönyv előbb hivatkozott rendelkezésének megengedhetetlenül kiterjesztő értelmezése lenne, ha az eredményérdekeltségű költségvetési szervként életre hívott megyei idegenforgalmi hivatalokat vagy akár más rendeltetésű, ilyen rendszerben működő szervezeteket - az ún. előprivatizációs törvény alkalmazása szempontjából - állami gazdálkodó szervezetnek minősítenék.

2. A törvény szerint a vállalat azon üzlete esik privatizálási kötelezettség alá, amelyben kiskereskedelmi, vendéglátóipari vagy más szolgáltatóipari tevékenységet /pl. fodrászatot, kozmetikát, elektromos, háztartási vagy híradástechnikai gépjavitást, tisztítást stb./ folytatnak. A törvény végrehajtása szempontjából azonban nem közömbös a privatizálási kötelezettség alá eső üzlet fogalmának tisztázása, figyelemmel arra, hogy a köztudatban, de nem egy esetben a nyomtatott és elektronikus sajtóban is az üzlet fogalmát gyakran összetévesztik az üzlethelyiséggel, vagyis annak a helyiségnek a fogalmával, amelyben magát az "üzletet" folytatják. Az üzlethelyiség ugyan nem egy esetben nem egyéb egy bérleménynél vagy esetleg az egyéni vállalkozó tulajdonában álló, az üzleti tevékenység céljára szolgáló berendezési és felszerelési tárgyakkal ellátott helyiségnél. Az üzlet azonban ennél sokkal több, mert azt a pénzben sem mindig pontosan kifejezhető - rendszerint magas -

értéket jelenti, amely a kereskedő vagy egyéb szolgáltatóipari tevékenységet folytató egyéni vállalkozó huzamos, rendszerint hosszabb időn át végzett üzleti tevékenységével folyamatosan kialakított, mintegy "kitermelt" állandó vevőkörben, illetve annak értékében /az ún. good will/ realizálódik. Ha tehát valaki a privatizálási eljárás során üzletet vásárol, az nemcsak az üzlethelyiség bérleti jogát vagy az esetleg abban levő berendezési és felszerelési tárgyak /állóeszközök, tartós használatra szolgáló fogyóeszközök stb./ tulajdonjogát szerzi meg, hanem egyidejűleg őt illeti az előbbiekből részletesen körülírt "üzlet", illetve az ehhez kapcsolódó good will tulajdonjoga is.

Itt szükséges megjegyezni, hogy a törvény differenciál aszerint is, hogy az üzletet megvásárló egyéni vállalkozó vagy gazdasági társaság bizonyos esetekben megszerezheti az üzlethelyiség tulajdonjogát is olyan esetekben, ha az ingatlan nem magántulajdonban van és kezelője az állami vállalat, amely a helyiségben a tevékenységet folytatja /vagyis aki a privatizálási kötelezettség alá eső üzlet/. További feltétel, hogy az ilyen ingatlannányad a telekkönyvben /az ingatlannyilvántartásban/ elkülönítetten nyilvántartott ingatlanrészként /önálló telekkönyvi egységként/ szerepeljen. Amennyiben az említett feltételek közül bármelyik hiányzik, az üzlet vevője nem szerez a privatizálási eljárás során tulajdont az üzlethelyiség felett. Ilyen esetnek minősül például, ha az ingatlan kezelője helyi önkormányzat, ingatlankezelő vállalat vagy más harmadik személy /pl. gazdálkodó szervezet/.

Annak a körülménynek, hogy a pályázatot elnyert egyéni vállalkozó csupán az üzlet felett szerez-e tulajdonjogot /és a helyiségnek csak bérelője vagy más jogcímen alapuló használója lesz/, avagy az üzlettel együtt az üzlethelyiség /ingatlan, ingatlantulajdoni részarány/ tulajdonjogát is megszerzi-e, jelentősége van a pályázati feltételek kiírásánál a kikiáltási ár meghatározásában is. Abban az esetben ugyanis, ha a pályázatot elnyert egyéni vállalkozó /vagy gazdasági társaság/ a pályázat megnyerésével nemcsak az üzletet, hanem az üzlethelyiségen /in-

gatlanon, ingatlantulajdoni részarányon/ is tulajdont szerez, a kikültási ár jelentős mértékben magasabb, mintha a versenytárgyalás eredményeként megkötendő szerződés alapján a nyertes az üzlettel együtt csupán a helyiség bérleti jogát szerzi meg.

3. Több esetben előfordult, hogy egy-egy állami vállalat olyan kérelemmel fordult az Állami Vagyonügynökséghez vagy az Ipari és Kereskedelmi Minisztériumhoz, hogy mentesítse őket egészben vagy részben az előprivatizációs törvény végrehajtásának kötelezettsége alól, azaz olyan üzletek értékesítésének a kötelezettsége alól, amelyek tevékenységi körüknél /kiskereskedelem, vendéglátóipar, fogyasztási szolgáltatás/ és a bennük foglalkoztatottak létszámánál fogva a törvény hatálya alá esnek, vagyis azok értékesítése kötelező. Az ilyen kérelmek természetesen nem teljesíthetők.

A kérelmező állami vállalatok szem elől tévesztik azt a tényt, hogy jogállamban az Országgyűlés által alkotott és kihirdetett törvény rendelkezései magára a törvényhozóra is kötelezőek. Ezért a törvény hatálya alól nem tehet kivételt, nem adhat felmentést, csak abban az esetben, ha maga a törvény erre kifejezetten felhatalmazza. Még kevésbé tehet kivételt, illetve adhat felmentést a törvény hatálya alól a végrehajtó hatalmat gyakorló közigazgatási szerv, pl. a minisztérium vagy az állami vagyon kezelésével megbízott olyan intézmény, mint az Állami Vagyonügynökség.

Mint ahogy az előprivatizációs törvény sem az Országgyűlést, sem pedig a végrehajtó hatalom központi szerveit, sem pedig az Állami Vagyonügynökséget nem hatalmazza fel arra, hogy rendelkezései alól kivételt tehessenek, a vállalatok ilyen irányú kérelmeit sem a minisztérium, sem az Állami Vagyonügynökség nem teljesítheti, azokat elutasítani kénytelen. Az ilyen jellegű vállalati kezdeményezések tehát egyrészt félreértik /vagy nem ismerik/ az Alkotmány rendelkezéseit, másrészt kérelmük nincs összhangban a kormányzat gazdaságpolitikájával, amelynek célja, hogy az üzletek privatizálásának intézményesítésén keresztül az állam minél nagyobb mértékben vonuljon ki a gaz-

dasági életből, s ennek érdekében a tulajdoni hányada, érdekelt-sége a vállalkozásokban jelentős mértékben csökkenjen.

A fentiek előrebocsátása után szükséges felhívni a figyelmet arra, hogy az előprivatizációs törvény rendelkezéseinek végrehajtása csak ott mellőzhető, ahol azt maga a törvény mellőzni rendeli /pl. az üzletben kizárólag az állam részére fenn-tartott tevékenységet folytatnak, gyógyszerár, utazási iroda, üzletlánc stb./.

4. Az előprivatizációs törvény rendelkezéseinek hatálya alóli kivételeket előíró szabályokat számos vállalat helytele-nül értelmezi. Különösen sokan értik félre az ún. üzletláncok számára kivételt biztosító szabályt, illetve helytelenül értel-mezik az üzletlánc fogalmát. Ugy vélik, hogy az üzletlánc szá-mára biztosított kivételek érvényesítéséhez megalapozottan le-het igényt támasztani abban az esetben is, ha a törvényben - ugyan példálózóan, de viszonylag részletesen - felsorolt kö-vetelmények valamelyike vagy azok közül néhány fennáll. Az ilyen értelmezés azonban nem megalapozott. Az üzletlánc fogal-mának meghatározásához nélkülözhetetlen kritériumok egyike vagy másika nem elegendő ahhoz, hogy a kivételt megalapozó szabály alkalmazható legyen. Az üzletláncra hivatkozva a privatizálás alóli mentesség megállapítását kérni, illetve ilyenre hivatkoz-ni csak abban az esetben lehet, ha az érintett üzletek mind-egyike vonatkozásában a törvényben felsorolt kritériumok mind-egyike együttesen fennáll. Üzletláncról tehát csak akkor be-szélhetünk, ha az üzlet az üzletkörén belül sajátos árukinála-tot, szolgáltatást nyújt, azonos értékesítési módszerek szerint egységes áron folytatja az üzleti tevékenységet és ennek a meg-határozó jellemzői /berendezés, felszerelés, technológia, for-maruha, portál stb./ egységesek. Ha e követelmények közül csu-pán egy vagy néhány, de nem mindegyik együttesen áll fenn, nincs üzletlánc. A törvényben említett követelmények legfonto-sabbika az üzletkörön belüli sajátos árukinálat. Ez alatt az üzlet üzletköréhez jellemzően tartozó és más üzletekben is rendszeresen árusítani szokott termékeken túlmenően több olyan sajátos termékből álló rendszeres és hosszú időn át tartósan

kiegyensúlyozott állandó áru kínálatot kell érteni, amely az üzlet áruválasztékát - más hasonló profilú üzletekével szemben - sajátossá /mondhatni egyedivé/ teszi. Ez az a követelmény, amely jelenleg Magyarországon még megvalósításra vár, a vállalatok általában teljesíteni nem tudják, mert a legtöbb termékénél rendszeresen tapasztalható időszakos hiány, s ez pedig elve kizárja a tartósan kiegyensúlyozott áruválasztékot, ami a sajátos áru kínálat alapvető kritériuma. Nem jellemző továbbá a tartósan stabil árszínvonal sem, ami ugyancsak egyik követelménye az üzletlánc-jellegnek. Ami hazai viszonyainkat illeti, jelenleg a McDonald's és a City-Grill üzletek azok, amelyek ezeknek a követelményeknek minden tekintetben megfelelnek.

5. A bennük foglalkoztatott dolgozók létszámánál fogva, illetve üzemeltetési formájuk miatt privatizálási kötelezettség alá eső üzletek körében kivételt képeznek többek között azok az üzletek, amelyekben - a törvény kifejezését használva - a vállalat túlnyomó részben a saját előállítású termékeit értékesíti vagy azokhoz kapcsolódó szolgáltatást nyújt. Ezt a létszólólag egyértelmű rendelkezést - az eddigi tapasztalatok szerint - a vállalatok igen eltérő módon értelmezik. Vannak, amelyek a "túlnyomórészt" kifejezést a forgalomba hozott árumennyiség tekintetében értelmezik, ezért azon az állásponton vannak, hogy ha a saját előállítású termékek úgymond számbeli, mennyiségi fölényben vannak az üzlet által forgalomba hozott termékek összmennyiségéhez viszonyítva, ez esetben az üzlet nem esik privatizálási kötelezettség alá abban az esetben sem, ha az egyébként számbeli fölényben levő saját termékforgalom forintértéke az összforgalom forintértékéhez viszonyítva aránylag csekély. Más értelmezés szerint viszont a "túlnyomórészt" kitétel egyértelműen az összforgalom forintértékéhez viszonyítva jelent nagyobb arányt. Példa lehet erre egy olyan virágüzlet, amelyben a vállalat a saját termelésű /előállítású/ virágokat, dísznövényeket nagy számban hoz forgalomba, de ennek a nagy mennyiségű és munkaigényes virágeladásnak a forintbevétele kisebb összegű az ugyanabban az üzletben azonos időszakban eladott két-három darab más termelőtől beszerzett virágállvány.

kristályváza értékénél. Az ilyen példák nagy számban adódnak más szakmákban is, így például a sütőiparban, a vegyes profilú iparcikk-üzletekben. Éppen ezért nem lehet az ismertetett jogszabályi rendelkezést mereven egységesen értelmezni, hanem a "túlnyomórészt forgalmazott" termékek körét egyes kereskedelmi szakmák szerint differenciáltan kell meghatározni, értelmezni. Ebből következően, ha a szakma jellege a forgalmazott termékek értéke szerint teszi indokolttá az említett vonatkozásban a forgalom minősítését, akkor általában 75 %-os forgalmi részesedés tekinthető túlnyomónak. Olyan esetekben viszont, ha a termék jellege miatt ez egyértelmű, indokolt lehet a részesedési arány meghatározásánál az érték helyett a naturális mutatókat alapul venni.

Tekintettel arra, hogy ennek a kérdésnek az eldöntéséhez közvetlen pozitív vagy negatív joghatás fűződik, azaz a forgalom minősítése közvetlenül kihat az üzlet sorsára, mert változást idézhet elő az üzletben megtestesülő tulajdoni viszonyokban, ezért ezt a kérdést nem döntheti el a vállalat, hanem ez a jog az állam tulajdonát kezelő, s ebben a vonatkozásban az állam tulajdonosi jogait gyakorló Állami Vagyonügynökség jogosítványa. Éppen ezért a vállalatnak az a kötelessége, hogy fel tárja a tényeket, ismertesse az Állami Vagyonügynökséggel a forgalmi arányokat és szakmai sajátosságokat, amelyek alapján az Állami Vagyonügynökség /mint tulajdonos/ - szükség esetén az ágazati minisztérium meghallgatása után - dönteni tud a kérdésben.

6. Az előprivatizációs törvény egyértelműen meghatározza, hogy melyek azok az üzletek, amelyek privatizálási kötelezettség alá esnek. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a kötelezően privatizálandó üzletek körén kívül eső más, nagyobb, több munkavállalót foglalkoztató üzletek /pl. ABC-áruház, kisáruház/ privatizálási tilalom alá esnének, vagyis ne lennének privatizálhatók. A törvény ugyanis egyértelműen kimondja, hogy a privatizálási kötelezettség alá eső üzletek körén kívül eső más üzletekre is alkalmazhatja az Állami Vagyonügynökség a törvény rendelkezéseit, ha az üzletet a vállalat privatizálás céljából

kijelöli vagy ilyen üzletre vásárlási szándékát a vállalkozó az Állami Vagyonügynökségnél bejelenti.

A törvény hatálybaléptét követően több vállalkozó bejelentette vásárlási igényét egyes nagyobb - kötelező privatizálás alá nem eső - üzletre vonatkozóan. Ezzel kapcsolatban szükséges megjegyezni, hogy az ilyen igénybejelentéseknek semmiféle alanyi jog keletkeztető joghatása nincs. A vásárlási szándékát bejelentő vállalkozó szándéknyilatkozata tehát sem a vállalatot, sem az Állami Vagyonügynökséget nem kötelezi arra, hogy az igénybejelentés alapján az érintett üzlet privatizálásáról döntsön, az azzal kapcsolatos privatizálási eljárást megindítsa, arra pályázatot írjon ki, versenytárgyalást hirdessen. Mindezekre vonatkozóan tehát sem a vállalattal, sem az Állami Vagyonügynökséggel szemben semmiféle igény nem támasztható.

Nem fűződik jogkeletkeztető hatás az igénybejelentő vállalkozó javára abban az esetben sem, ha az Állami Vagyonügynökség - a bejelentést figyelembe véve - a szóban forgó üzlet privatizálása mellett dönt. Ebben az esetben ugyanis a szándéknyilatkozatot tevő vállalkozó a többi pályázóval együtt azonos feltételek mellett indulhat, illetve vehet részt a versenytárgyaláson. Az üzlet megvételére jogot tehát csak akkor szerez, ha a részt vevő pályázók közül ő az, aki a legkedvezőbb ajánlatot teszi.

7. Felmerült az a kérdés is, hogy az előprivatizációs törvény közvetlenül érinti-e, s ha igen, milyen mértékben a szerződéses üzletvezetők helyzetét. Erre a kérdésre a válasz az, hogy közvetlenül nem. A törvény szerint ugyanis a szerződéses üzletvezető a tevékenységét - az Állami Vagyonügynökség által meghatározott időponttól kezdve - az egyéni vállalkozókra irányadó szabályok szerint folytatja. Amennyiben tehát az Állami Vagyonügynökség ilyen időpontot meghatároz, a szerződéses üzletvezető ettől az időponttól kezdve egyéni vállalkozóvá válik, így köteles mindazoknak a rendelkezéseknek megfelelni és követelményeknek eleget tenni, amelyeket az egyéni vállalkozásról szóló 1990. évi V. törvény, valamint a hozzá kapcsolódó

jogszabályok [pl. a szakképesítésről szóló 5/1990./IV.5./ KEM rendelet, az üzletek működéséről szóló 6/1990. /IV.5./ KEM rendelet] előírnak. Ha azonban az Állami Vagyonügynökség nem él ezzel a jogositvánnyal, a szerződéses üzletvezető jogi státusában nem következik be semmiféle változás. Az Üzemeltetési szerződés tekintetében továbbra is azzal a vállalattal marad kapcsolatban, amellyel a szerződést megkötötte. Így tehát az üzemeltetési díj fizetését, valamint az üzemeltetési szerződésben vállalt egyéb kötelezettségeit azzal a vállalattal szemben köteles továbbra is teljesíteni, amellyel a szerződést megkötötte, mindaddig, amíg a szerződés meg nem szűnik.

Amennyiben a szerződéses üzletvezetők az Állami Vagyonügynökségtől nem kapnak olyan jognyilatkozatot, amelynek következtében a szerződéses üzletvezetői státusuk egyéni vállalkozóvá módosul, a tevékenységüket továbbra is azonos feltételek szerint folytathatják. Feltehető, hogy az Állami Vagyonügynökség a törvényben számára biztosított, fentebb említett jogositványával csak egészen kivételesen indokolt esetben fog élni [pl. a vállalat megszűnése esetén/, mert az állam vagyoni érdekei /a szerződéses üzletvezetők tekintetében/ a már megkötött üzemeltetési szerződés lejártáig /megszűnéséig/ teljes mértékben biztosítva vannak, hiszen a vállalat folyamatos működése és a szerződés teljesítése esetén nincs olyan gazdasági érdek, amely az üzemeltető állami vállalattal fennálló kapcsolat megváltoztatását tenné indokolttá.

* * *

Az előprivatizációs törvény végrehajtása során az ismertett problémákon kívül még számos olyan kérdés is felmerült, amelyeknek megválaszolása mind az állami vállalatok, mind pedig a potenciális vásárlóként érintett vállalkozók részéről közérdeklődésre tarthat számot. A tanulmány terjedelmi korlátai azonban nem nyújtanak lehetőséget arra, hogy valamennyi kérdésrel és az azokkal összefüggő törvényi értelmezéssel e helyütt foglalkozni lehessen.

Herner Ernő

AZ ELŐPRIVATIZÁCIÓ TECHNIKAI LEBONYOLITÁSA

A kiskereskedelmi, vendéglátóipari és a fogyasztási szolgáltatató egységek privatizációjáról szóló 1990. évi LXXIV. tv. /továbbiakban törvény/ értelmében az Állami Vagyonügynökség az érintett üzletek értékesítésével az adott vállalatot más gazdálkodó szervezetet, esetleg magánszemélyt biz meg.

A Vagyonügynökség elsősorban az egységet üzemeltető vállalattal köt szerződést - ha vállalja - az értékesítés megszervezésére, lebonyolítására. Ez sok szempontból előnyös a vállalatnak is, hiszen az üzletet neki kell működtetni az értékesítési szerződés napjáig. Más szervezet megbízása akkor indokolt, ha a vállalat nem vállalja, vagy megszűnés folytán erre nem képes.

Az üzletek értékesítésének előkészítése, végrehajtása nagy gondosságot, körültekintést kíván. Az állam szempontjából nem lehet közömbös, hogyan, mennyiért és kinek értékesítik az üzletet. A vállalkozónak pedig jövőjét, megélhetését, vagyonának gyarapítását vagy elvesztését jelentheti az egység megvásárlása.

Az Állami Vagyonügynökség szerződést köt az értékesítés lebonyolítójával. Az értékesítés előkészítésének, végrehajtásának feladatait, a lebonyolító kötelezettségeit - a törvény előírásain és a Vagyonügynökség útmutatóin kívül - az erre vonatkozóan megkötött szerződés tartalmazza.

Fontos, hogy a lebonyolító vállalat /esetleg az arra vállalkozó más szervezet vagy személy/ a szerződés megkötése előtt tisztában legyen a rá váró feladatokkal. Ezért tekintjük át a következőkben az üzletek, szolgáltatató egységek privatizációjával összefüggő tevékenység egyes szakaszait időrendi sorrendben.

Bejelentés

A törvény hatálya alá tartozó egységek bejelentése 1990. október 25-ig - határidő-hosszabbítás esetén 1990. november 25-ig - megtörtént.

A bejelentésre vonatkozó Utmutató - idő hiányában - újsághirdetés formájában jelent meg. Előfordulhatott, hogy az Utmutató megjelenése elekerülte egyes vállalatok figyelmét, vagy valamely bejelentésre vonatkozó kötelezettséget tévesen értelmeztek. Ilyen esetben sürgősen pótolják a mulasztást, hogy az esetleges szankciót elkerüljék.

Ütemezés

Az érintett üzletek privatizálását két év alatt kell lebonyolítani. Egy időpontban nem is volna megoldható az értékesítés. Az értékesítés ütemezése az Állami Vagyonügynökség Előprivatizációs Programigazgatóságának a feladata. Az elsők között fogják beütemezni a megszűnő vagy átalakuló vállalatok üzleteit, majd azokat, ahol az értékesítés problémamentes.

Az ütemezés a Vagyonügynökség feladata, a vállalatok azonban, kapacitásukat és egyéb szempontokat figyelembe véve, javaslatot tehetnek az üzletek értékesítésének célszerű időpontjára. Egyes vállalatok már a "bejelentés" alkalmával javasolták a privatizálás ütemezését. Ahol ez nem történt meg, pótlólag bejelenthetik elképzeléseiket az egységek értékesítésének időpontjára vonatkozóan.

Vagyonértékelés

A privatizálandó üzletek, szolgáltató egységek vagyonának értékelését az érintett vállalatoktól független szervezetek, illetőleg szakértők végzik a Vagyonügynökség megbízásából. A Vagyonügynökség pályázat útján jelöli ki a vagyonértékelőt az ütemezésnek megfelelően.

A vagyonerőtelkelést a 30/1989. /VII.1./ P.M. rendelet mellékletében foglaltak és az Állami Vagyonügynökség erre vonatkozó irányelvei alapján végzik. Valamennyi vagyontárgynál az elhasználódás mértékével korrigált újraelőállítási, újrabeszerzési érték a kiinduló alap. Az ingatlanoknál és a bérelt ingatlanok eszmei értékének megállapításánál az összehasonlító értékelés módszerével figyelembe veszik az adott területen kialakult piaci árakat, lelépési díjakat.

A teljes üzletre vonatkozóan hozamszámításra épülő vagyonerőtelkelés is készül.

A különböző módszerekkel kidolgozott vagyonerőtelkelések elemzése, a szakmai tapasztalatok, a helyi sajátosságok alapján tesz javaslatot a vagyonerőtelkelő a kikiáltási ár összegére.

A vállalat feladata a vagyonerőtelkelés elősegítése az adatok szolgáltatásával, információk nyújtásával. A vagyonerőtelkeléshez a következő tájékoztatást készítsék elő a vállalatok:

- az 1990. június 30-ai bejelentett vagyon, s ennek igazolt változásai az értékelés időpontjáig;
- az ingatlanok műszaki adatai;
- speciális gépek újrabeszerzési ára;
- az állóeszközök, berendezési tárgyak bruttó és nettó értéke, a használatba vétel időpontja;
- a kisebb értékű fogyóeszközök 50 százalékos nyilvántartási értéke;
- minden egyéb információ, ami a vagyonerőtelkelést befolyásolhatja.

Felhívjuk a figyelmet, hogy a vagyonerőtelkelés az áru-, anyag-, göngyölegkészletre nem terjed ki. A bejelentett 1990. június 30-ai vagyonerőtelék "Fogyóeszközök és anyagok" rovatából az anyagok értékét az "Áruk és göngyölegek" rovatába kell átvézetni.

A szerződéses üzletekben a vagyonerőtelkelés nem terjed ki az állóeszközöknek nem minősített fogyóeszközökre sem. Nem ál-

lapitható meg ugyanis, hogy mely fogyóeszközök tulajdonosa a vállalat vagy az üzletvezető. A fogyóeszköz-juttatással a vállalat felé számol el a szerződéses vezető. Ennek formája lehet készpénz /ha az üzletvezető lesz az új vállalkozó, vagy a vállalkozó az üzletvezetőtől megvásárolja a fogyóeszközöket/, esetleg vissza is adhatók /kölcsönös megállapodás alapján/ egyes fogyóeszközök.

Szerződéses üzlet vagyonértékében tehát az üzlet, az állóeszközök és az állóeszköznek minősített \bar{L} többször módosított 38/1980. /IX.30./ M.T. rendelet 5. §. /1./ bekezdés⁷ fogyóeszközök szerepelnek. Ebből vonható le az üzletvezető beruházásai folytán bekövetkezett értéknövekedés. A vagyonértékelő feladata annak meghatározása is, hogy a szerződéses üzletvezető beruházásai milyen értéknövekedést idéztek elő.

A lebonyolítási szerződés megkötése

A vagyonértékelő javaslata alapján a Vagyonügynökség határozza meg a kikiáltási árat. Ezt követően záros határidőn belül értékesíteni kell az üzletet, mivel egyébként a vagyonértékelés elavul, újabb vagyonértékelésre lehet szükség.

A Vagyonügynökség kezdeményezi az értékesítés lebonyolítására vonatkozó szerződés megkötését. Ebben rögzítik a privatizálandó üzletek körét, kikiáltási árakat, a meghirdetések és árverések ütemezését, a bonyolítás módját, a jelentési és elszámolási kötelezettséget stb.

A szerződéses megállapodás két témáját emeljük ki. A szerződés meghatározza azt a módszert, ahogyan a saját forrással fedezett áru-, anyag- és göngyölegkészlet értéke meghatározható. A számítás alapja az áruk, anyagok és göngyölegek bejelentett és a számviteli adatokkal igazolt 1990. június 30-ai beszerzési /elszámoló/áras értéke.

Ezt kell megszorozni az eszközök és a saját forrás korrigált hányadosával.

A korrekciónál mind a mérleg szerinti eszközértékből, mind a saját források értékéből levonják az állóeszközök nettó értékét, a beruházások, a vagyoneértékű jogok és a befektetett vagyon értékét.

Meg kell állapodni a szerződő feleknek a privatizáció lebonyolítási költségeinek megtérítésében. Ez lehet fix összegű térítés, amikor a Vagyonügynökség egy üzletenként meghatározott összeget fizet a lebonyolítási költségek fedezeteként. A másik megoldás a ténylegesen felmerült költségek megtérítése. Utóbbi esetben a vállalat köteles tételesen kigyűjteni a meghirdetés, a tájékoztatás, az árverés, a leltározás, a szerződéskötés, a nyilvántartás és elszámolás költségeit.

Meghirdetés

A törvény szerint legalább két alkalommal, legalább két napilapban és az üzletben kell meghirdetni a privatizálandó egységeket. A Vagyonügynökség a szerződésben meghatározhatja a napilapot és kiköthet további hirdetéseket is.

A hirdetés feltétlenül tartalmazza a következőket:

- az üzlet megjelölését, címét, üzletkörét,
- az árverés helyét és idejét,
- a kikiáltási árat,
- a tájékoztató hol vehető át,
- az árverésre jelentkezés helyét, határidejét,
- a meghirdető nevét, címét.

A hirdetés szövegét a vállalatok egyeztessék a Vagyonügynökséggel. A hirdetés feladása előtt meg kell állapodni a közjegyzővel az árverés időpontjáról. A legutolsó újsághirdetés megjelenése és az árverés napja /az árverésre jelentkezés határideje/ között legalább 30 nap eltérés legyen.

Az eredménytelen hirdetést 2-3 hónap múlva célszerű megismételni az eredeti hirdetéssel azonos módon. A kikiáltási

arat kizárólag a Vagyonügynökség módosíthatja.

Tájékoztatás

A hirdetés feladása előtt készítsék el a vállalatok az üzletenkénti írásos tájékoztatót. A kötelező tartalmú írásos tájékoztatót díjmentesen adják át a hirdetés alapján jelentkező minden érdeklődőnek.

- A tájékoztató feltétlenül ismertesse a következőket:
- az árverésre jelentkezés feltételeit,
 - az árverés lebonyolítási rendjét,
 - a bánatpénz összegét, befizetésének módját,
 - a Vagyonügynökség által rendelkezésre bocsátott vagyonértékelő jelentés másolatát,
 - az üzlet ismert forgalmi, létszám- és egyéb gazdálkodási adatait,
 - a szerződéses üzletnél a vezető beruházásai nyomán bekövetkezett és készpénzben megtérítendő érték növekedés összegét,
 - minden egyéb, a vállalkozó döntése szempontjából fontos információt.

A tájékoztató ismételje meg a hirdetésben közölt adatokat is.

A vállalat adjon korrekt, őszinte választ mindazokra az egyéb kérdésekre, amelyeket az érdeklődők feltesznek. Lehetővé kell tenni az érdeklődőknek az üzlet, a berendezések és a kiszolgáló helyiségek megtekintését. Mindent kövessen el a vállalat annak érdekében, hogy a jelentkezők a vállalkozás szempontjából fontos valamennyi információ birtokában licitálhassanak és köthessék meg a szerződést. Meg kell előzni, hogy a vállalkozások - a hibás vagy elmaradt információ hiányában - eredménytelenek legyenek.

A jelentkezés /pályázat/ feltételei

A felelőtlen licitálások megakadályozását szolgálja a bánatpénz. Előfordulhat azonban jószándékú tévedés, ami megkadályozhatja, hogy az árverés nyertese megkösse az üzlet megvásárlására vonatkozó szerződést.

Az ilyen hibák megelőzése érdekében indokolt az árverésre jelentkezőktől a következő feltételek meglétének igazolását megkérni.

A jelentkező rendelkezik-e vállalkozói igazolvánnyal? Ennek hiányában nyilatkozzon, hogy a vállalkozói igazolvány megszerzésének nincsen akadálya, a kizáró feltételek /nem magyar állampolgárság, büntetett előélet, foglalkozástól eltiltás/ nem állnak fenn.

Magánszemélyekből álló gazdasági társaság mutassa be a cégkivonatát, vagy nyújtsa be a gazdasági társaság alapítására vonatkozó szándéknyilatkozatot. Meg kell jelölni azt a személyt, aki a társaságot képviseli az árverésen. A hivatalos képviselői meghatalmazás természetesen akkor is szükséges, ha az egyéni vállalkozó nem kíván személyesen licitálni.

Kérje meg a vállalat a banki hiteligérvény bemutatását, ha a vállalkozó az Egzisztencia Alapból, az MNB privatizációs hitelkeretéből vagy más banki hitel felhasználásával kívánja az üzletet megvenni. Nyilatkozni kell, ha a vállalkozó készpénzben kívánja az üzletet megvenni, mivel ez - a törvényi szabályozás értelmében - előnyt jelent. Szerződéses üzleteknél a vállalat kérjen nyilatkozatot - ha nem a korábbi üzletvezető pályázik -, hogy a szerződéses vezető beruházásai folytán bekövetkezett értéknövekedést készpénzben megfizeti. /Ezt az összeget ugyanis a Vagyonügynökség is készpénzben téríti meg a korábbi szerződéses üzletvezetőnek, ha nem pályázott, vagy nem nyerte meg az árverést./

Igazolni kell a bánatpénz letétbe helyezését, továbbá azt a tényt, hogy a pályázó korábbi munkahelye, beosztása folytán előnyt élvez az árverésen. /Korábbi üzletvezető, beosztott, vállalati dolgozó stb./

Árverés

Az árverés levezetőjét a Vagyonügynökség jelöli ki. Feladata az árverés szabályszerű levezetése, a törvényben meghatározott feltételek ellenőrzése és a közjegyző előtti igazolása. Ismerteti az árverésre jogosultakat, az árverés módját, a kikiáltási árat és a licitálási küszöbértékeket /a tét emelésének összegeit, lépcsőit/.

A licitálás a jelentkezők között kiosztott sorszám felmutatásával történhet. A téteket addig kell emelni, amíg több jelenetkező mutatja fel sorszámát. A törvényben meghatározott előny alapján dől el az árverés - az előző lépcső összegén -, ha már senki nem mutat fel számot. Egyenlő feltételekkel rendelkező, azonos ajánlatot tevők között kisebb léptékű további licitálásra vagy végső ajánlat írásos bekerésére kerülhet sor.

A közjegyző jelenléte garantálja az árverés szabályszerűségét. Ellenőrzi a feltételek meglétét, és jegyzőkönyvben rögzíti az árverés eredményét.

Szerződés az üzlet értékesítéséről

A szerződést a vevővel a Vagyonügynökség köti meg. Ez azt jelenti, hogy a Vagyonügynökség az üzletet a szerződéskötést megelőzően elvonja.

A vállalat a szerződés megkötéséig saját hasznára és kockázatára működteti az egységet. Az elvonásig az általános szabályok és a kialakult gyakorlat szerint irányítják és számoltatják el az egységet.

A szerződés megkötésekor - a Vagyonügynökséggel egyetértésben - adja át a vállalat az üzletet a vállalkozónak. A vagyonértékelés jegyzőkönyvében szereplő eszközöket leltár szerint adják át. Egyidejűleg átadják az ingatlant, illetőleg a bérleti jogot, továbbá valamennyi üzleti jogosítványt. A vállalat az átadó leltár, illetőleg jegyzőkönyv alapján csökkenti vagyonát az átadott eszközök értékével.

Az áru, anyag és göngyöleg készlet nem volt tárgya a vagyónértékelésnek. A vállalat megállapodhat a vállalkozóval ezen készletek átvételéről. A megállapodás szokásos adásvételi ügyletnek tekinthető. Az átadott készleteket a vállalat - a megállapodás szerinti áron - leszámolja a vállalkozónak.

A szerződéses üzletvezető - ha nem nyerte el az üzletet - ugyancsak értékesítheti a vállalkozónak az áru, anyag és göngyöleg készletét, továbbá a fogyóeszközöket. A befolyt ellenértékből köteles a vállalatnál még fennálló forgóeszköz-juttatás miatti tartozását rendezni.

A vállalat, illetőleg a szerződéses üzlet vezetője köteles a szerződés megkötésekor a készleteket /fogyóeszközöket/ az üzletből elszállítani, ha a vállalkozó azokat nem kívánja átvenni, illetőleg a vételárban a felek nem tudtak megállapodni.

Elszámolás a Vagyonügynökséggel

A szerződés megkötésével, az üzlet átadásával megszűnik a vállalat Vagyonügynökséggel szembeni privatizációs kötelezettsége. Sor kerülhet az elszámolásra.

A vállalkozónak átadott eszközökkel a Vagyonügynökség felé nem kell elszámolni. Az átadási leltár és jegyzőkönyv alapján törli a vállalat könyveiből a privatizált vagyont. A vállalat az eredeti nyilvántartási áron vezeti ki könyveiből az átadott eszközök értékét, függetlenül az árverésen kialakult vételártól. Az eszközök nyilvántartási áron /nettó értékben, beszerzési, illetve elszámoló áron/ számított értékét a felhalmozott vagyonnal szemben kell leírni, a tértítés nélkül átadott vagyontárgyak elszámolásához hasonlóan.

A vevő a vételárat a Vagyonügynökség felé számolja el. A készpénzt a megjelölt bankszámlára befizeti, elismeri a felvett hiteleket, és kötelezettséget vállal a törlesztő részek és a kamatok ütemezés szerinti megfizetésére.

A szerződéses üzletvezető - ha megnyerte az árverést -

saját beruházásainak a vagyonértékelő által megállapított értékét a vételárból levonhatja. Más vállalkozó köteles a teljes vételárat befizetni, s ebből a Vagyonügynökség fogja visszautalni a szerződéses üzletvezetőt megillető összeget.

A vállalat a Vagyonügynökséggel elszámol az áru-, anyag- és göngyölegkészlet 1990. június 30-ai beszerzési /betéti díjas/ áron számított értékének saját forrással finanszírozott hányadával. A lebonyolítási szerződés szerint meghatározott értékéből a következő tételek vonhatók le:

- a készletek privatizáció miatti értékesítésének, elszállításának, tárolásának, leértékelésének igazolt külön költsége. /A működés során keletkezett leértékelés, selejt, értékvesztés a vállalatot terheli, míg a szokásos értékesítés költségeire az árrés nyújt fedezetet./;
- nem vonható le az adott üzlet létesítése, berendezése, gépi felszerelése céljából felvett közleplejratú bankkölcsön még fennálló /nem törlesztett/ kamat nélküli összege. Ezt a vállalat külön igényli a Vagyonügynökségtől.

A levonásokkal a Vagyonügynökség felé el kell számolni és a különbözetet átutalni.

Az értékesítés lebonyolításának szerződés szerinti meghatározott költségét, díját külön számolja el a vállalat a Vagyonügynökséggel. Az összegyűjtött költségeket, illetőleg a fix összegű díjat a vállalat leszámolja. A Vagyonügynökség ennek alapján térít.

Elszámolás a korábbi üzletvezetővel

Az átadáskor felvett leltár alapján a szokásos módon számol el a vállalat az üzlet vezetőjével. A működés során keletkezett veszteségeket a vállalat saját eredménye terhére leírja. Leltárhiány esetén a megfelelő szankciók alkalmazhatók.

A szerződéses üzlet vezetője megtéríti az átadás napjáig

esedékes átalány- és forgóeszköz-használati díjat, kifizeti a vállalaton keresztül beszerzett áruk, anyagok, göngyölegek számlák szerinti ellenértékét. A forgóeszköz-juttatás még ki nem egyenlített összegét a vezető készpénzben megtérítheti, vagy áruban, eszközökben viaszszolgáltatja. A forgóeszköz-juttatás készpénzes megtérítését értékesítésnek kell tekinteni. Így az ÁFA-köteles, kivéve, ha az átadás az ÁFA bevezetését megelőzően, 1988. január 1. előtt történt. A vállalat a megtérített összegnek megfelelő számlát ad, s ennek alapján a szerződéses üzlet vezetője az ÁFÁ-t visszaigényli az adóhatóságtól.

Nyilvántartás, adminisztráció

A törvény hatályba lépése korlátozta a vállalatok rendelkezési jogát az érintett üzletek, illetőleg az ott tárolt vagyontárgyak felett. Ezért a Vagyonügynökségnek bejelentett üzletek 1990. június 30-ai adatait és a bekövetkezett változásokat - az áru-, anyag- és göngyölegkészlet-változások kivételével - a O.Számlaosztályban vagyoncsoportonként nyilván kell tartani.

Kevés számú egység esetén a O.Számlaosztály számlái üzletenként nyithatók meg. Nagyobb üzletszámnál célszerű a gyűjtött főkönyvi számla mellett az üzletenkénti adatokat az analitikus nyilvántartás keretében részletezni.

A privatizálendő vagyon könyvelése - a O.Számlaosztályban való elkülönítésen kívül - az üzlet értékesítéséig /átadásáig/ nem változik.

Indokolt a privatizálással kapcsolatos adatok folyamatos nyilvántartása. Az információk operatív módon jegyezhetők fel, egy üzletenként felfektetett adatlapon. /Ezen nyilvántartás egybeköthető az előbbi, vagyont rögzítő analitikus könyveléssel./

Az operatív nyilvántartásba folyamatosan, naplószerűen vezessék fel a vállalatok üzletenként a következő adatokat:

- az üzlet pontos megjelölése,
- a vagyonértékelés időpontja és a Vagyonügynökség által megállapított kikiáltási ár,
- a meghirdetés adatai,
- az árverés időpontja és eredménye,
- a bánatpénz befizetése és visszafizetése,
- a szerződésalkötés és a vagyon átadása,
- elszámolás a készletekkel,
- hasznosításra való átadás.

Ismételt meghirdetés, hasznosítás

A privatizációra vonatkozó hirdetést - amint erre már utaltunk - 2-3 hónapon belül megismétlik, ha az első hirdetés eredménytelen volt.

A Vagyonügynökség 6 hónapon belül bármely vállalkozónak árverés nélkül átadhatja az üzletet, ha a második meghirdetés sem járt eredménnyel.

Ezt követően vagy ezen idő alatt a vállalat javaslatot tehet a hasznosításra. Ez általában a polgári jog szabályai szerinti bérleti jellegű üzemeltetést jelent. A Vagyonügynökség a vállalattal vagy más vagyonkezelővel megállapodhat a hasznosítás bonyolítására vonatkozóan. A hasznosítás jövedelme - a vagyonkezelői költségek levonása után - a Vagyonügynökséget illeti. A hasznosításra történő elvonáskor a vállalat a Felhalmozott vagyon terhére vezeti ki könyveiből az álló- és fogyóeszközök, valamint az áru-, anyag- és göngyölegkészletek értékét.

Szerződéses üzlet átadása

Előfordul, hogy a szerződéses üzemeltetésre vonatkozó szerződés a privatizáció időszakában nem jár le, s az üzlet-

vezető nem járul hozzá a meghirdetéshez.

Ilyenkor a Vagyonügynökség veszi át - bizonyos korlátozásokkal - a szerződésből származó vállalati jogokat és kötelezettségeket.

A vállalat a Vagyonügynökség által meghatározott időpontban elszámol a szerződéses üzlet vezetőjével. /Áru- anyag- és fogyóeszköz-szállítások, nyújtott szolgáltatások ellenértékének behajtása, munkaadók, társadalombiztosítási díjak és járulékok elemezése, üzletvezetői felújítás rendezése, átalány- és forgóeszköz használati díjak beszedése az átadás napjáig./ Egyidejűleg megszünteti az üzletvezető szünetelő munkaviszonyát, a beosztott dolgozókat áthelyezi a vállalkozó üzletvezetőhöz. A bérleti jogot átadja a Vagyonügynökségnek.

A Vagyonügynökség új szerződést köt az üzletvezetővel mint önálló vállalkozóval. A szerződés annyiban módosul, hogy a Vagyonügynökség nem vállal bizonyos szolgáltatásokat. Ennek megfelelően az átalánydíj csökken a vezető nyugdíjjárulékkal, a társadalombiztosítási járulékkal és az egyéb vállalati szolgáltatások ellenértékével. Az üzlethelyiség bérleti díját a vállalkozó közvetlenül fizeti a bérbeadónak. /A Vagyonügynökség a szerződés lejártáig albérletbe adja az üzletet a bérleti díj közvetlen megfizetése ellenében./

A vállalat az átadáskor a Felhalmozott vagyon számlával szemben kivezeti könyveiből az üzletben levő

- állóeszközök nettó értékét,
- az állóeszköznek minősített fogyóeszközök nyilvántartás szerinti /50 %-os/ értékét,
- a forgóeszköz-juttatás miatt fennálló követelését.

Megszűnő, átalakuló vállalat

A vállalatok a megszűnés, átalakulás előtt végrehajtják az üzletek privatizálását.

Át kell adni az érintett üzletek vagyonát, ha valamilyen

oknál fogva a privatizáció a megszűnés, átalakulás előtt nem oldható meg.

Ilyenkor a Vagyonügynökség által megállapított időpontban az általa kijelölt vagyonkezelőnek az érintett üzletek álló- és forgóeszközeit átadják.

A térítés nélküli átadást a nyilvántartott nettó értéken a Felhalmozott vagyon számlával szemben vezetik ki a vállalatok könyveikből.

Az 1990. január 1. után eladott egységek

A vállalat köteles a törvény hatályba lépése előtt, de 1990. január 1-je után eladott üzlet értékesítéséből származó bevétel teljes összegét az Állami Vagyonügynökségnek átutalni. Az átutalás a felhalmozott vagyon terhére számolandó el. Az eszközértéket meghaladó bevételt különféle veszteséggént könyvelik le a vállalatok.

A Vagyonügynökség követeléseként számolják el az értékesítés bevételeit a vállalatok, ha azt az 1990. évi mérleg fordulónapjáig nem utalták át. Így elkerülhető az eszközértéket meghaladó bevétel adózása.

Érdekeltségek átadása

A vállalat tulajdoni hányada /üzletrész, betét, részvény/ a Vagyonügynökségre száll át, ha a törvény szerint privatizálható üzlet gazdasági társaságként működik, vagy az ilyen üzletek üzemeltetésére gazdasági társaság alakult.

A tulajdonosi jog térítés nélküli átadását ugyancsak a Felhalmozott vagyon terhére számolják el.

Az értékpapirokat - azok átadásáig - letétként kezeljék a vállalatok és a O.Számlaosztályban tartásuk nyilván.

A gazdasági társaságnak mellékszolgáltatásként biztosított helyiség- és eszközhasználat, továbbá egyéb szolgáltatások díja a törvény hatálya lépését követően a Vagyonügynökséget illeti meg. A befizetésre vonatkozóan a Vagyonügynökség megállapodást köt a gazdasági társasággal.

Ez utóbbi vonatkozik a gazdasági társaság által kibocsátott és a Vagyonügynökség tulajdonába került kötvények kamataira is. Külön megállapodás szerint kell átutalni a megánszemé-lyek betéteire megállapított legmagasabb értékű pénzintézeti kamatnak megfelelő összeget.

A vállalatok előzőekben vázlatosan összefoglalt előprivatizációs feladatairól az Állami Vagyonügynökség útmutatókat jelentetett meg.

Molnár Györgyné

NÉHÁNY GONDOLAT A FOGLALKOZTATÁSPOLITIKÁRÓL
ÉS A MUNKAERŐPIACI FOLYAMATOKRÓL

A 80-as évek közepén a foglalkoztatáspolitikát a teljes és hatékony foglalkoztatás megvalósítását tűzte ki célul. E kettős - egyes kutatók szerint már akkor is megvalósíthatatlannak tűnő és egymásnak tulajdonképpen ellentmondó - célkitűzést az ország érzékelhetően gyengülő gazdasági eredményei indokolták, ugyanakkor a politika, de a társadalom számára is még elfogadható alternatívát jelentett, hiszen a hatékony foglalkoztatásra való törekvés mellett a teljes foglalkoztatás "ígéretét" is rögzítette.

Ettől az "ígérettől" eltérően alakultak azonban a munkaerőpiaci adatok, azok a megfigyeléseink, melyek időszakonként /negyedévente, havonta/ rögzítették a hazánkban jelentkező munkaerő-kereslet /a munkáltatók által bejelentett betöltetlen munkahelyek száma/ és a munkaerő-kinálat /a munkaviszonnyal nem rendelkező, de elhelyezkedni kívánó és a munkaerő-közvetítő szervezetnél nyilvántartásba vett munkanélküliek/ nagyságát.

Azt tapasztaltuk, hogy a nyolcvanas évek elejére, de még középre is jellemző munkaerőhiány /munkaerőhiány/ először csak egyes földrajzi területeken és népgazdasági ágakban, majd fokozatosan szinte minden területen mérséklődött.

A munkaerő-kereslet számokban is jól nyomon követhető csökkenése mellett jelentősen átalakult a munkáltatók még meglévő munkaerőigényének a szerkezete is. Jellemzően csökkent a kereslet az első években elsősorban a szakképzetlen munkaerő, míg a későbbiek során a szellemi dolgozók iránt is. A munkaerőpiac keresleti oldalának csökkenése és szerkezeti átrendeződése mellett főleg az utóbbi egy-két évben olyan szükségszerű gazdasági /munkaerő-gazdálkodási/ intézkedések is általánosossá váltak, mint a gazdálkodó szervezetek átalakulása, a létszámleépítés, a veszteséges tevékenységek megszüntetése, üzemek, üzemegységek értékesítése, munkáltatók felszámolása, jog-

utód nélküli megszüntetése. E kettős folyamat, valamint a demográfiai csúcs együttes hatásaként folyamatosan nőtt az utóbbi években a munkaerő-kinálat, és míg az első időszakban a munkanélküliek jelentősebb részét a szakképzetlenek és a családi, egészségügyi vagy egyéb szempontból hátrányos helyzetben levők tették ki, későbbi statisztikáink már ettől eltérő képet mutatnak. Hiszen egy munkáltató felszámolása, jogutód nélküli megszüntetése már nemcsak a "gyengébb" munkaerőt érinti, hanem a dolgozók minden csoportját. E folyamatos munkaerőpiaci változások már az elmúlt években szükségessé tették egy olyan foglalkoztatáspolitikai eszközrendszer kialakítását és a változásoknak megfelelő, szinte állandó fejlesztését, bővítését, mely megpróbálta mérsékelni a munkaerő-kinálatot, ill. élnékíteni a munkaerő-keresletet. Így alakultak ki olyan ismert foglalkoztatáspolitikai eszközök, mint az átképzési támogatás, a közhasznú munka, a munkahelyteremtő beruházások támogatása, az újrakezdési kölcsön stb.

Ezek mellett a foglalkoztatást, az elhelyezkedést elősegítő aktív eszközök mellett a munkaerő-kinálat növekedése miatt sajnos olyan passzív eszközöket is be kellett vezetni, amelyek - legalábbis átmenetileg - nem az elhelyezkedést, hanem a szociális biztonság megteremtését szolgálták /pl. munkanélküli-segély, korengedményes nyugdíjazás/. Természetesen az eszközrendszer folyamatos bővítése az elmúlt évek során a pénzügyi finanszírozással szemben is egyre nagyobb igényeket támasztott. /Pl. az ezen eszközök pénzügyi forrását biztosító Foglalkoztatási Alap /FA/ az 1988. évi 1,2 Mrd Ft-ról 1990-ben már 5,5 Mrd Ft-ra növekedett./

1990-ben az ország életében lezajló gazdasági változások a korábbi évek munkaerőpiaci tendenciáit tovább erősítették. 1990 májusában rögzítettünk először olyan adatokat, amikor már a munkaerő-kinálat országosan és összességében is meghaladta a munkaerő-keresletet. A piacgazdaságra való áttérés első lépéseként ugyanis a legtöbb munkáltató a veszteséges tevékenységtől való "megszabadulást" és az ahhoz tartozó munkaerő leépítését választja. Az így felszabaduló munkaerő tulaj-

donképpen három csoportra osztható: egy része a jelenlegi szak tudásával elhelyezhető; második része bár, átmenetileg kiszorul a munkaerőpiacról, de a foglalkoztatáspolitikai eszközök felhasználásával visszajuttatható; míg a harmadik - sajnos növekvő - csoport kora, szakképzetlensége, rossz alkalmazkodóképessége stb. miatt véglegesen kiszorul az egyre inkább tényleges piaccá váló hazai munkaerőpiacról.

E változások a statisztikai adatok tanúsága szerint nem kimélték a kereskedelmet sem, hiszen 1990 I. félévében a megfigyelt szervezetekben 9,5 %-kal csökkent a foglalkoztatottak száma /1989 I. félévéhez képest/. Ugyanakkor mérséklődött a munkaerő-kereslet a kereskedelemben is. A korábbi munkaerőpiaci tendenciák erősödését az is jelzi, hogy 1990 október végén az ország egészében már csak 22 ezer üres álláshelyet tartottak nyilván a munkaerő-közvetítő szervek, míg ezzel szemben a regisztrált munkanélküliek száma meghaladta a 60 ezer főt. Ebből több mint 40 ezer fő részére folyósítottak október végén munkanélküli-segélyt és 1900 felett van azoknak a száma, akik átmeneti munkanélküli-járadékban részesültek /vagyis letelt a munkanélküli-segély folyósításának 365 napja és még mindig munkanélküliek/.

E tekintetben nem számíthatunk kedvezőbb helyzetre 1991-ben sem, sőt a Munkaügyi Minisztérium prognózisa szerint a már megismert és várhatóan bekövetkező gazdasági, gazdálkodási, piaci problémák, nehézségek hatására 200-250 ezer főt is elérheti a munkanélküliek száma.

A munkanélküliek egy részét, bár kisebb részét - átmenetileg legalábbis - a kereskedelem és a szolgáltatás privatizációja során felszabaduló munkavállalók alkotnák. Egy eredményesebb gazdálkodás érdekében ugyanis elkerülhetetlen a piaci viszonyokra való áttérés, a tulajdonviszonyok átalakítása, ill. a privatizáció megvalósítása, és azt is tudomásul kell venni, hogy ennek a folyamatnak lesznek nyertesei és vesztesei is. Nyertesei lesznek azok, akik képességük, képzettségük és anyagi lehetőségeik alapján tulajdonosokká válnak, bár az ő kockázatuk is nyilvánvalóan óriási.

A munkavállalók másik csoportja, amely nem válik tulajdonossá, számíthat arra, hogy az új tulajdonos hosszabb távon nem biztos, hogy igényt tart a munkájára, mert esetleg kisebb létszámmal vagy más alkalmazottakkal kívánja tevékenységét tovább folytatni. Ezek egy része, ha átmenetileg is, de munkanélkülivé válhat. Ugyancsak munkanélkülivé válhatnak a jelenleg különböző kereskedelmi központokban dolgozók, ha az új tulajdonosok más-tól vagy más jellegű szolgáltatást kívánnak.

Az 1991-re prognosztizált 200-250 ezer fős munkanélküli-ség kezelése érdekében a Munkaügyi Minisztérium új elgondolásc-
kat dolgozott ki. Elképzelései szerint 1991-től - hasonlóan más piacgazdaságokhoz - alapvetően növekedne mindhárom munkaerőpia-
ci szereplő /kormány, munkaadók, munkavállalók/ feladata és fe-
lelőssége a munkanélküliség elleni harcban. Ennek intézményes
fórumaiként alakulnának meg középszinten is az érdekegyeztető
tanácsok. Felügyeletük alatt működnének a MÜM területi szervei,
az önkormányzatoktól szervezetileg független megyei /területi/
foglalkoztatási központok. E központok a jelenleginél nagyobb
hatáskörrel rendelkeznének, mivel a foglalkoztatáspolitikai
eszközök működtetését szolgáló pénzügyi források /a nem alanyi
jogon járó juttatások pénzügyi fedezetének egy része/ decentra-
lizálásra kerül a központokhoz. E források felhasználásának el-
veit a megyei érdekegyeztető fórum határozná meg.

A háromoldalú felelősségvállalást tükrözné a foglalkozta-
tási eszközök finanszírozása is. Az elképzelések szerint ezek
pénzügyi forrását a munkaadók, a munkavállalók és a költségve-
tés együttesen biztosítanák.

1991-től a foglalkoztatás elősegítését és a munkanélküli-
ség kezelését az eddig működő foglalkoztatáspolitikai eszköz-
rendszer mellett új elemek bevezetése is segítené. Pl. a rész-
munkaidősök foglalkoztatásának támogatása, a vállalkozóvá válás
támogatása, előnyüdj bevezetése, pályakezdeők munkanélküli-se-
gélye, munkanélküli-járadék bevezetése stb. 1991-től várhatóan
nem vehető igénybe a kritikus körzeteknek adható többlettámoga-
tás rendszere és a gyakornoki foglalkoztatás lehetősége.

Csehné Kántor Margit

AZ 1991. ÉVI FOGYASZTÁSI CIKK-IMPORT ÉS VÁRHATÓ
HATÁSA AZ ÁRUELLÁTÁSRA

Az előző kormány 3 évvel ezelőtt kidolgozott programjának megfelelően az 1988. évtől kezdődően - a piaci viszonyok megteremtésére, fejlesztésére, a hazai monopolhelyzetek oldására, az árverseny érvényesítésére, a műszaki, technológiai korszerűsítés felgyorsítására, valamint a fogyasztás feltételei, az árukinálat javítására - elindította az importliberalizációt.

1989-ben a megkezdett importliberalizáció rendező elvének elsődleges célja volt, hogy az importengedélyezés a hazai ipar termelését ne akadályozza, a műszaki, technikai színvonal növekedjen. Így az importliberalizáció első két évében a beruházások tőkésimport-igényének elvi lehetőségét, a termeléshez szükséges alapanyagokat, alkatrészeket, félkésztermékeket kellett felszabadítani. Másik rendező elv az importliberalizáció végrehajtásánál az volt, hogy a hazai ipar 1 év előnyt élvezzen, vagyis adott ipari ágazatra a késztermékek importját az alkatrészek, alapanyagok importja előzze meg, természetesen figyelemmel az ország fizetőképességére.

Az importliberalizáció eddigi tapasztalatai

A program rendező elvét követően 1989-ben az importliberalizáció - 1988. évi bázison számítva - az import 35 %-ára, 1990-ben pedig 65 %-ára terjedt ki. Az első évben az összes ipari termelés 15 %-a, a második évben mintegy 33 %-a került versenyhelyzetbe.

Az eddigi tapasztalatok azt mutatják, hogy az importliberalizáció pozitív hatása egyértelmű: a termelésben importengedélyek hiánya miatt nem volt fennakadás /az importhoz jutást legfeljebb pénzügyi fedezet hiánya okozza/, és a stagnáló beruházások mellett is a műszaki, technikai összetétel javult,

mivel nőtt a tőkés relációjú gépipport aránya.

Az elmúlt két évben a fogyasztási cikkek importjának liberalizációja lassabb ütemű volt, mint az átlagos ütem. Ennek oka az általános rendező elven túlmenően az, hogy az importliberalizáció hatása a fogyasztási cikkekénél rendkívül ellentmondásosan alakult. A behozatal dinamikus bővülése mellett jelentős kereskedelmi készletek keletkeztek. A "relative" olcsóbb import árletető hatása csak részlegesen érvényesült annak ellenére, hogy az első két évben olyan gépipari, híradástechnikai, gyermekruházati cikkek importjára került sor, amelyeknél jelentős árelőnye volt az importnak a hazai termeléssel szemben. Ezeket a termékeket a hazai ipar vagy egyáltalán nem, vagy nem elégséges mennyiségben állítja elő.

Az importliberalizáció eddigi tapasztalatai alapján az összes import nem nőtt kiugró mértékben - ennek oka a szigorú fiskális, monetáris politika -, de a liberalizált termékek behozatala ezen belül jelentősen bővült. /Az 1989. évi liberalizáció az 1988. évi import 33 %-ára, 1990. évben 65 %-ára terjedt ki, ez az 1989-90. évi tényleges forgalom alapján már 41, illetve várhatóan 72 %-ot fog kitenni./ Az import összetétele is módosult, a forgalmon belül nőtt a beruházási gépek részaránya mellett a fogyasztási cikkeké.

A liberalizáció 1991. évi célkitűzései, lehetőségei

Az Antall-kormány 3 éves gazdaságpolitikai programja célul tűzi ki az importliberalizáció kiterjesztését és gyorsítását mellett az engedélyezési rendszer módosítását is.

Az 1991. évben a kormány 1990. december 23-i rendelete alapján a külkereskedelmi tevékenység engedélyezési rendszere egyszerűsödik, alanyi joggá válik. Ez lehetőséget teremt a vállalkozók esélyegyenlőségének érvényesítésére. Ugyanakkor az 1991. évi importliberalizációt olyan körülmények között kell végrehajtani, amikor a politikai és külgazdasági feltételek lényegesen megváltoznak. Ezek közül a legfontosabbak az ún. Öböl-

válság, az aszálykár, a volt szocialista országokkal folytatott külkereskedelem pénzügyi feltételeinek módosulása. A fogyasztási cikkek importja szempontjából különösen az utóbbinak van jelentősége, hiszen a szabad devizában folytatott és vámmal, illetékekkel terhelt kereskedelem a beszerezhető áruk körét és mennyiségét lényegesen befolyásolhatja. Ettől csak átmenetileg - egyes országok tekintetében -, a kétoldalú kereskedelmi kapcsolatokban, a piaci, intézményi és eszközrendszer hiánya miatt lehet eltérni.

Az 1991. évi liberalizáció - a kormány szándékának megfelelően - az import közel 90 %-ára terjed ki. Az 50 ipari alágazat közül 45-ben az alapanyagtól a késztermékig a teljes vertikumot felöleli.

Az 1991. évi előirányzatok azt célozták meg, hogy a piacgazdaság kiépítése gyorsuljon, ugyanakkor segítse elő a világ-gazdaságba, a nyugat-európai gazdaságba történő integrálódásunkat, szélesedjen a külkereskedelemben részt vevők köre. Ez természetesen jár, hogy egyes ipari alágazatokban nő a kapacitáskihasználatlanság, a munkanélküliség, gyorsul viszont a struktúraátalakítás. Emellett az engedélyezés alá tartozó körben is egy transzparens, a diszkrecionális hatósági engedélyezést a lehető legnagyobb mértékben kiszűrő, de a nemzetközi kötelezettségeinknek és a jogszabályi előírásoknak megfelelő rendszer alakuljon ki.

Az importliberalizáció 1991. évi útja már a fogyasztási cikkek széles körét fogja felölelni. A késztermékek importjának széles körű felszabadítása új szempontból veti fel egyrészt a hazai ipar védelmének szükségességét, másrészt a volt szocialista országokkal eddig folytatott kereskedelem megváltozott feltételei miatt vámrendszerünk korszerűsítését.

A vámtarifáknál a védelmi rendszernek olyan általános, nemzetközileg elfogadott szintjét kell kialakítani, amely egyrészt megfelel a GATT-körtárgyalásokon /Tokió, Uruguay/ vállalt kötelezettségeink teljesítésének - miszerint az európai mértékkel mérve magas általános vámszintünk a jelenlegi 16 %-ról 8 %-ra csökken -, kellő védelmet biztosít a hazai iparnak, és nem

akadályozza meg a volt szocialista országokból eddig nagy volumenben bonyolódott kereskedelem fennmaradását tudomásul véve azt, hogy 1991-ben minden korábbi évnél feszítettebb fizetési-mérleg-követelményt kell teljesítenünk.

A Közép-Kelet országaival folytatott kereskedelmünk megváltozott feltételei 1991-ben rendkívüli kihívást jelentenek a hazai iparra. A szabaddevizás elszámolás ugyanis az eddiginél nagyobb struktúraváltási kényszert jelent. De az áttérés az import áttérődésének a felerősödésével is együtt járhat, növelve a hagyományos konvertibilis elszámolású térségekből származó importot, csökkentve ezzel a KGST-térséggel folytatott külkereskedelmünket, s ezzel tovább növelve a kétoldalú áruforgalomban ez ideig is megnyilvánuló egyensúlyi problémákat.

Nemzetközi tapasztalatok azt mutatják, hogy a piaccgazdagságú országok is hosszabb időszak alatt liberalizálták az importjukat éppen azon megfontolásból, hogy a gazdaság képes legyen felkészülni az élesedő importversenyre.

Mindezek figyelembevételével került összeállításra az 1991. évi importliberalizáció és az evvel szorosan összefüggő vámrendszer korszerűsítése. A vámrendszer korszerűsítése mellett szükség van a piacvédelem egyéb eszközeinek kialakítására is. Ezt szolgálja az antidömping eljárásról és a piacszavazásról alkotott kormányrendelet is. Az 1991. évtől az engedélyezési kötelezettség elsősorban azokon a területeken marad fenn, ahol - nemzetközi egyezményekhez való csatlakozásunk ezt indokolja /nukleáris, kábítószerek-egyezmény; ózonvédelmi egyezmény, haditechnika, hulladék stb./;

- olyan tevékenységek folytatásához kapcsolódó termékek külkereskedelménél, amelyeknél az engedélykötelezettség hosszabb távon fennmarad, az állam érdekeinek érvényesítésére /nemesfém, fegyver, lőszer, gyógyszer stb./;

- valamint azon termékeké, ahol a világgazdaságba, Európába történő csatlakozásunk elősegítésére önkorlátozó megállapodásaink vannak érvényben /EGK - EFTA: mezőgazdaság, textilgyermény stb./.

Mind ezek figyelembevételével 1991. január 1-jétől a lakosság számára fontos termékek közül engedélykötelesek maradnak:

- a kész humán gyógyszerek: ennek oka az, hogy az importliberalizálás következtében a kereslet eltolódna a drágább külföldi gyógyszerek irányába, növelve ezzel a társadalombiztosítás támogatási kiadásait;
- a szilárd energiahordozók: ahol még jelentős a lakosság részére nyújtott támogatás; a kőolajnál és származékainál pedig egy készletszint-entartási kötelezettség kerül meghatározásra az engedély kiadásához;
- az élelmiszer-gazdaság által előállított termékek azon része, amelyek az agrárpiaci rendtartás hatálya alá fognak tartozni, az EKG-val és a GATT-tal folyó agrártárgyalásaink függvényében. Itt a rendtartáshoz illeszkedő vámrendszer kidolgozása is elengedhetetlen. E termékek importjának liberalizációja szorosan összefügg a magyar exporttal, amely a jelenlegi rendszerben komoly gátakba ütközik;
- a fogyasztási cikkek viszonylag szűk köre; ezen belül is elsősorban a könnyűipari termékek és egyéb iparcikkek. Az EKG-val kötött textílegyezmény keretében, mint exporttörök, kivitelünk "önkorlátozását" vállaltuk. A liberalizációval, mint importtörök, egyoldalúan tennénk ki magunkat a korlátlan versenynek, rontva tárgyalási pozícióinkat. Mindezekben túlmenően a verseny kikényszerítése itt is kívánatos lenne, de importnövekmény - becslés alapján mintegy 200-300 M USD - a jelenlegi rendkívül feszített fizetési követelmény mellett nem kívánatos.

1991-ben az áruk, szolgáltatások és anyagi értékét képviselő javak behozatalának és kivitelének szabályozását a 112/90. /XII.23./ kormányrendelet írja elő. A rendelet mind az exportban, mind az importban engedélyköteles termékek listáját tartalmazza. Az engedélyköteles termékek köre a várható összes import mintegy 20 %-át öleli fel.

A rendelet - mind a kivitel, mind a behozatal befolyosulására - lehetőséget biztosít arra, hogy egyes országok tekin-

tetében - átmeneti jelleggel - engedélyezési kötelezettséget
irhat elő, pl volt szocialista országoknál. Ennek indoka a már
említett új kereskedelmi pénzügyi rendszerre való áttérés,
amelynek alapján a transzferábilis rubelt a konvertibilis devizában
való elszámolás váltja fel világszintű árakon.

Már megegyezés van arról Cseh és Szlovákiával és Lengyel-
országgal, hogy 1991-től piaci típusú kapcsolatépítésre kerül
sor. Az ügyleteket a két ország vállalatai érdekeltységüknek
megfelelően, világszintű árakon, a nemzetközi kereskedelemben
szokásos feltételekkel, konvertibilis devizában kötik. A part-
nerországok kölcsönösen biztosítják egymásnak a legnagyobb ked-
vezményes elbánást, a diszkriminációmentességet, és nem szándé-
koznak központi kliringmegoldásokat alkalmazni. Felvetődött
azonban mindkét relációnál, hogy a kezdeti, átmeneti időszak-
ban - a kölcsönös forgalom stabilizálására, a vállalati munka meg-
könnyítésére - nem kötelező jellegű központi indikatív árulís-
ták kerüljenek egyeztetésre.

Romániával és Bulgáriával elvi egyetértés van abban,
hogy 1991-től az új kereskedelmi feltételeket bevezetik. Mind-
két fél viszonylag széles körben javasol kliringelszámolást,
mégpedig úgy, hogy ezekre a kormányok vállaljanak állami köte-
lezettséget. Ezt mi nem vállaljuk.

A Szovjetunióval 1991-től várható kereskedelem főbb vona-
lai szintén kirajzolódtak. Az áttérés itt is megtörténik a
transzferábilis rubel elszámolásról a szabaddevizás elszámolás-
ra. Össz-észövetségi szinten indikatív lista került elfogadásra
a kölcsönös áruszállításokban, amely az 1990. évi áruforgalom-
nak csak mintegy 1/4-ét öleli fel. A kereskedelem további szint-
jei még csak körvonalazódtak, mivel az új szövetségi törvényt
nem fogadták el. Ezért nem rendezett a szövetség-köztársaság
viszonya, feladatmegosztása, ezen belül az egyes vállalatok le-
hetőségei. Mindezt nehezíti még az is, hogy a Szovjetunióban a
piaci típusú kapcsolatépítésnek még kevésbé van meg a feltéte-
le, az alkalmazott közgazdasági módszerek, eszközeik a gyakor-
latunktól eltérőek. Nem tisztázott, hogy a vállalatok hogyan
jutnak szabad devizához, milyen lesz a finanszírozás, fejletlen

a bankrendszer, a vámrendszer stb./

Az egységes Németország keleti tartományaival folytatott kereskedelmünk elszámolási rendjében már 1990 nyarán megtörtént az áttérés. A kétoldalú kereskedelem jelentősen csökkent. Ennek állandósulásával a jövőben számolnunk kell. Várható viszont, hogy az 1991. évre olyan megállapodás születik, hogy a kölcsönös áruforgalomban - az 1990. évi tényleges forgalom nagyságáig - a két ország vámmentességet alkalmaz.

Mind ezek jól mutatják, hogy ma még makroszinten sem lehet pontos képet adni a közép-kelet-európai országokkal várható 1991. évi kereskedelmi és fizetési kapcsolatok alakulásáról. Emiatt a magyar vállalatok nem tudnak szerződéskötéseket létrehozni. Így a volt szocialista országokból származó fogyasztási cikkek importja teljesen bizonytalan.

Az egyes országok kereskedelmében várható indikatív listák döntően a stratégiai fontosságú termékkört tartalmazzák, ezeken még a nagy értékű tartós fogyasztási cikkek /pl. személygépkocsi/ sem szerepelnek, kivéve a Szovjetuniót, akik a korábbi években szállított mennyiség mintegy felét kívánják 1991. évben biztosítani. Az elszámolási rendszer változása, a Rbl-USD konverzió önmagában is jelentős árnövekedést fog okozni, ha ez még párosul a vám alkalmazásával, megkérdőjelezheti az ezen országokból való behozatalt.

Mind ezeket figyelembe vettük a fogyasztási cikkek 1991. évi liberalizációjánál, emiatt - az eredeti elképzelésekhez, programhoz képest - is gyorsabb ütemben kerül sor a liberalizálásra. Azon termékek importjának liberalizációját hoztuk előre, ahol a hazai ellátás eddig döntően szocialista importra épült a korábbi KGST-szakosodások eredményeképpen, illetve azokét, ahol a hazai ipar nem vagy nem elégséges mennyiségben képes az árukinálatot biztosítani. Ilyen termékcsoportok: háztartási és vendéglátóipari finomkerámia termékek, üvegáruk, mopedek, motorkerékpárok, kerékpárok, elektromos háztartási készülékek /tűzhely, porszívó, mosógép stb./, szárazelemek, lakásvilágítási cikkek, fotó-, optikai termékek /fényképező-

gép, szemüvegkeret, -lencse stb./, testápolási, kozmetikai cikkek, háztartási műanyagok, járművekhez gumiköpeny, -tömlő, hárisonya, zokniárúk, alsóruházat.

Az engedélyköteles körben maradó fogyasztási célú termékek: energiahordozók, nemesfém-ből készült ékszer, díszmű, érme, plakett, humán gyógyszerek, mosó- és mosogatószer, bútörök, bőrárúk, lábbeli, felsőruházat, háztartási és lakástextília, hanglemezek, felvételt tartalmazó hang-mágnesszalagok, az élelmiszerek, mezőgazdasági termékek döntő többsége.

Nincs végleges döntés a személygépkocsik 1991. évi behozatalának rendjéről. E témakört külön, önállóan tárgyalja meg a kormány, hiszen itt a belföldi forgalmazás feltételeit, az árrendszert is figyelembe kell venni az 1991. évi intézkedéseknél.

A behozatal teljes körű liberalizációja mellett a pályázati feltételekhez kötött engedélyezési rendszer bevezetése körvonalazódik, párosulva az előjegyzési rendszer megszüntetésével és az árak felszabadításával.

Lényegi változások a fogyasztási cikkek engedélyköteles körénél

A GATT-tal kötött megállapodásunk lehetőséget ad arra, hogy a fogyasztási cikkek behozatalánál globálkvótát alkalmazzunk. A globálkvóta meghatározására, a korábbi tényleges import nagysága alapján - az érdekelt miniszterekkel egyetértésben - a nemzetközi gazdasági kapcsolatok minisztere kapott felhatalmazást a kormánytól.

A kvótát nyilvánosan meg kell hirdetni, mégpedig olyan módon, hogy a behozatal minden piaci szereplő számára azonos lehetőséget biztosítson. A fogyasztásicikk-globálkvótán belül egyes termékeknek értékplafonok határozhatók meg, behatárolva ezzel a minimálisan, illetve maximálisan behozható árú értékét. A kormányrendelet alapján a globálkvóta meghirdetésére legalább 2 ütemben kerül sor, a fel nem használt kvóta újra-

osztható, és a rendszer nem zárja ki a pótkvóta meghirdetésének lehetőségét sem.

Ez a rendszer termékorientált, szakit a korábbi vállalatcentrikus elosztási rendszerrel, biztosítja a szektor-szemlegességet. Ugyanakkor több veszélyt hordoz magában, hiszen a külkereskedelem alanyi joggá válik, ezzel a piaci szereplők száma lényegesen nő. Az áruellátás érdekei háttérbe szorulnak, a gazdálkodás, a jövedelemtermelő képesség szempontjai kerülnek várhatóan előtérbe.

Hátrányos az új engedélyezési rendszer a szakosodott kereskedelmi gazdálkodó szervezetek számára is, mivel meggátásra kerül az egy termékcsoportra benyújtható devizaérték nagysága is.

A jelzett gondok miatt a kormány felhatalmazza a nemzetközi gazdasági kapcsolatok miniszterét - az érintett miniszterek egyetértésével -, hogy a lakosság alapellátását súlyosan veszélyeztető helyzet kialakulása esetén a behozatalt /kivitelet/ engedélyhez körhetsi, határozott vagy határozatlan időre felfüggesztheti, illetve más korlátozásokat is alkalmazhat, pótkvótát állapíthat meg.

Mire számíthatunk 1991-ben a fogyasztási cikkek piacán?

Ma nagyon nehéz erre megbízható prognózist adni, hiszen a fizetőképes kereslet mecsítélésére sem lehet vállalkozni. Az azonban látható, hogy a lakosság teherviselő képességének felső határát közelíti. Az energiahordozók áremelésének jövő évre áthúzódó hatása, az év elejétől további energiaár-támogatás leépítése következtében a fogyasztóiár-színvonal jelentősen növekedni fog. /A Pénzügyminisztérium pl. 30 %-os inflációval számol, több kutatóintézet 50 % körülit prognosztizál./ A lakáshitelek finanszírozásában bekövetkező változások, a tömegközlekedés tarifaváltozásai, az élelmiszerek és mezőgazdasági termékek ártámogatásainak leépítése a lakossági jövedelmek jelentős részét determinálják, a diszkracionális

hányad tovább, a lakosság többségénél minimálásra szűkül.
Mindezek együttesen a fogyasztás drasztikus csökkenését vetik előre.

A volt szocialista országokkal folytatott kereskedelemben az új elszámolási rendszerre való áttérés szintén növeli a fogyasztóiár-színvonalat, részben a Rbl-USD konverzió, részben a vámtarifák bevezetése miatt.

Ezzel az árukinálatból várhatóan az alacsonyabb műszaki-technikai színvonalat képviselő, de ún. olcsó áruk köre eltűnik.

Kínálati oldalról a nagyfokú liberalizáció és a nagyszámú piaci szereplő következtében - egyes termékeknel átmenetileg - túlkínálattal kell reálisan szélni, amelynek eredményeképpen - fizetőképes kereslet hiányában - jelentős készletek keletkezhetnek. A készletek mobilizálására az árak csökkenésével lehet reagálni, ami kikényszerítheti a "reális" árszínvonalat. /Ez már 1988-ban a híradástechnikai termékek liberalizációjánál részben megvalósult./

Kínálati oldalról az engedélyköteles körben sem kell hiánnyal számolni, hiszen a globálkvóta nagysága rugalmasan kezelhető, pótkvóta meghirdethető, plafonértékek az árueállítás szempontjából különösen fontos termékcsoportoknál meghatározhatók. Az évi kétszori meghirdetés mellett tartalékképzésre is lehetőség nyílik, az áruellátási zavarok áthidalására.

Mindezek alapján úgy ítéljük meg, hogy 1991-ben az árukinálat színvonala javul, hiányhelyzet csak átmenetileg - a rendszer hibájából adódóan - fordulhat elő, ami viszont a rendszer rugalmassága miatt rövid idő alatt korrigálható.

Doros Béláné

AZ 1991. ÉVI HITELPOLITIKAI IRÁNYELVEK

Az 1991. évi monetáris politika fő célkitűzése a külső egyensúly megőrzése, az ország fizetőképességének fenntartása, az infláció gyorsulásának fékezése, a konvertibilis viszonylatú piacokra irányuló export növelése, a magánszektor és a kisvállalkozások tevékenységének ösztönzése.

A monetáris politika kialakításánál a jegybank a GDP és a belföldi felhasználás csökkenésével, a termelői- és fogyasztóiár-színvonal jelentős növekedésével számol. A jegybank antiinflációs törekvéseiben az inflációs nyomás minimalizálására törekszik, a forint reál, effektív árfolyamának szintentartásával, a pénz árának reálértéken tartásával, a megtakarítások értékét megőrző betéti kamatpolitikával igyekszik mérsékelni az inflációt.

A kínálati oldal erősítése érdekében a belföldi hitelkihelyezéseken belül a gazdálkodói - főként a kisvállalkozói - szféra részesedésének növelésére törekszik, az állami szféra hitelezésének szűkítése révén.

A monetáris folyamatok tervezését erősen nehezíti a KGST-országokkal folytatandó külkereskedelem bizonytalansága. A jegybank a gazdasági folyamatokhoz való igazodás érdekében a piaci alapokon nyugvó, a tényleges helyzethez alkalmazkodó rugalmas szabályozást kíván megvalósítani.

A kamatszínvonalat alapjaiban a pénzkinálat /hitelkereslet/ fogja szabályozni. A magas inflációs ráta és a szűk likviditás miatt a nominálkamatok piaci szintje egyelőre magas marad. A kamatok csökkenését az inflációs nyomás enyhülése alapozhatja meg. A kamatszintet emelő pénzügyi konstrukciók felülvizsgálatára tesz a jegybank javaslatot, ezen belül változtatást hajt végre a jegybanki kötelező tartalékok esetében, mely szerint e tételek után a jövő évben a jegybank kamatot fizet.

A jegybanki politika egyébként a privatizáció és az export elősegítése érdekében kedvezményes kamatozású hitelkonstrukciókat működtet.

A monetáris politika megvalósításának eszköztára

A jegybank a monetáris irányítás eszköztárában fokozni kívánja a piaci típusú irányítás módszereit. A likviditás-szabályozásban bővíteni kívánja a nyílt piaci műveletekkel, az értékpapírok adás-vételével történő szabályozást, a refinanszírozási hitel egyre nagyobb részét bocsátja a bankok rendelkezésére aukciók útján.

A kötelező tartalékképzés

A kötelező tartalék a bankok pénzteremtési lehetőségét befolyásolja. Mértéke a forint- és devizabetétek után egyaránt 15 %.

Jegybanki refinanszírozás

A jegybank a gazdaságszerkezet átalakításának és modernizálásának megvalósítása érdekében kedvezőbbé teszi a hosszú lejáratú hitelek feltételeit a rövid lejáratú hitelekkel szemben. A refinanszírozási hitelek normatív keretszerű elosztásának aránya tovább csökken, ugyanakkor nő a refinanszírozási hitelek aukciókon való megszerzési lehetősége, illetve a devizaforrások forintra váltásához kötődő refinanszírozás aránya. Az export élénkítése érdekében továbbra is fennmarad az export-előfinanszírozási hitelkonstrukció, annak feltételei azonban változnak.

A hosszú lejáratú refinanszírozási hitelnyújtás elsősorban az exportfejlesztést, a privatizációt, a magánvállalkozások ösztönzését kívánja segíteni.

- A gazdaság szerkezeti átalakítását célzó, a nemzetközi pénzügyi intézmények és külföldi bankok által nyújtott kölcsönöket a jegybank az ezekre vonatkozó szerződések /megállapodások/ feltételrendszerének megfelelően bocsátja a pénzügyi intézmények rendelkezésére. A nemzetközi pénzügyi intézmények által nyújtott hitelkeretekből igénybe vett refinanszírozási hitel-

hez, annak 40 %-a mértékéig kiegészítő refinanszírozási hitel kapcsolódik.

Számos világbanki hitelkeretben áll rendelkezésre szabad forrás a magán- és kisvállalatok részére, úgy az agrárkorszerűsítési program, az Integrált mezőgazdasági exportprogram, a Növénytermesztés-fejlesztési program, az Integrált Állattenyésztési és feldolgozási program nyújt hitellehetőséget a magán- és kisvállalkozások részére. Az egyes programokról és a - cikk írásának időpontjában - rendelkezésre álló szabad keretéről az 1.sz. melléklet ad tájékoztatást. A vállalkozók az üzleti bankokat kereshetik fel hitelkérelmeikkel.

- A magyar gazdaság szerkezetátalakítási programjának segítésére számos külföldi bank ajánlott fel hitelnyújtást. A külföldi bankokkal kötött hitelmegállapodások feltételeit a 2.sz. melléklet mutatja be. E hitelkeretek igénybevételénél bizonyos korlátok érvényesülnek, így például: a hitelnyújtó országból származó beruházási javak finanszírozására vehetők igénybe. Ezekkel az országokkal tehát bővíteni kell a kereskedelmi kapcsolatokat, hogy a hitelkeretek felhasználhatók legyenek.
- Az exportkapacitások létrehozását célzó fejlesztések finanszírozásához a jegybank szintén nyújt hosszú lejáratú refinanszírozási hitelt. Ennek mértéke a banki hitelnyújtás 50 %-a lehet átlagban. A bankok a refinanszírozási hitelt olyan fejlesztések finanszírozására vehetik igénybe, amelyek ráfordításai a nettó devizahozamból öt éven belül megtérülnek.

Az export célú fejlesztésekhez kapcsolódó jegybanki hiteletet a bankok aukció keretében szerezhetik meg. E keretkből nyílik mód a nagyobb ráfordítási igényű fejlesztések finanszírozásához szükségképpen létrejövő bankkonzorciumok forrásainak kiegészítésére is.

- Az állami tulajdon értékesítését két hitelkonstrukció segíti. Az Egzisztenciális hitelkeret feltételeit a 27/1991.sz. Kormányhatározat tartalmazza. Az MNB privatizációs hitelkonstrukciója annyiban tér el lényegesebben az Egzisztenciális

hitelkonstrukciótól, hogy magasabb a saját erő követelmény /egységesen 25 %, a hitel igénybe vehető a vagyonrészét képviselő, első kibocsátású értékpapír /részvény/ megvásárlására is. Az esetben tehát nem feltétel az, hogy a hitelfelvevő vállalkozóvá váljék, a konstrukció a magántulajdon-szerzést is támogatja, mindkét konstrukció csak az Állami Vagyonügynökség által értékesített vagyontárgyak megszerzéséhez használható fel, és a hitelnyújtással egyidejűleg csökkentésre kerül az államadósság.

- A jegybank a magán- és kievállalkozások élénkítéséhez 1991. évben is működteti az 1989. évben bevezetett hitelkonstrukcióját, mely szerint a bankok által nyújtott vállalkozói hitelek 25 %-ához refinanszírozási hitelt nyújt. E hitel a privatizált állami vagyon további fejlesztési szükségletének finanszírozásához is igénybe vehető.
- A rövid lejáratú refinanszírozási hitel a bankok saját forrásaik kiegészítésére szolgál. A jegybank csökkenti a normatív hitelelosztás arányát, ugyanakkor a gazdaság szezonális pénzigényének kielégítéséhez bankközi pénzüiaci kihelyezéssel biztosít forrást. Bővíteni kívánja a hitelaukciók szerepét is.

Az exportérdekeltség fenntartását a jegybank rövid lejáratú refinanszírozási hitelnyújtással is támogatni kívánja. A bankok/számára az exportra termelő vállalatok részére a szállítást megelőző időszakban nyújt a jegybank refinanszírozási hitelt, ezek feltételei azonban módosulnak. A nemzetközi versenyképesség biztosítása érdekében a hitelkonstrukció kamata a nemzetközi pénzüiaci kamatokhoz igazodik. A kereskedelmi bankok e hitelnél 0,5 %-os kamatmarge-ot érvényesíthetnek. A vállalatok az export devizabevétel megfinanszírozott hányadának a hiteligénybevétel napján érvényes árfolyammal számított ellenértékét kapják hitelként, amit forintban hitvatnak le, a hitel visszafizetése a befolyt devizabevételből történik. A hitelek után kamatként a devizahitel-kamatot kell fizetni. Amennyiben a devizabevétel elmarad, a rövid lejáratú hitelezés kamatfeltételei érvényesülnek. A hitel tör-

lesztéséhez ez esetben meg kell vásárolni a devizát, a törlesztéskori árfolyamon.

- A jegybanki refinanszírozás speciális formája, hogy a bankok a devizaforrásaikat forintra válthatják. A feltételek a futamidő függvényében változnak, 3 hónapon belüli lejáratú devizaforrás esetén kizárólag swap műveletet alkalmaz a jegybank /eladás napi árfolyamon, vásárlás határidős árfolyamon/, 3 hónapon túli lejáratú devizabetét esetén speciális refinanszírozási hitelszerződést köt a jegybank.

A jegybanki kamatpolitika

A jegybank arra törekszik, hogy minden jövedelemtulajdonos számára egységes, piaci alapú kamatrendszer működjön. Emellett azonban a privatizáció és a vállalkozásélénkítés elősegítése érdekében preferenciákat is alkalmaz a jegybank.

- A jegybanki irányadó kamatként továbbra is a jegybanki források forintban jelentkező határköltségét tükröző alapkamatot tekinti a jegybank. /Ez a külföldi források devizakamataiból tevődik össze./ Az alapkamat a piaci kamatszínvonalhoz képest jelentős preferenciát jelent, ezért csak az éven túli, elsősorban beruházási hiteleknel érvényesíthető.
- A rövid lejáratú hitelek kamatának meghatározásánál a jegybank növelni kívánja a piac szerepét.

Az aukcióra bocsátott rövid lejáratú refinanszírozási hiteleknel a kereslet és kínálat fogja meghatározni a kamatokat. A jegybanki kamatok folyamatosan felülvizsgálatra kerülnek és a módosításuk is gyakoribb lesz.

A jegybank kedvezményes, az alapkamat 75 %-át kitevő kamatot számít fel a bankoknak a privatizációt célzó két hitelkonstrukciónál, a kereskedelmi bankok által felszámítható kamatrés limitált, az Egyszintenciális hiteleknel 4 %, a privatizációs hitelnel 5 %.

A lakossági betéti kamatokra vonatkozó kamatplafonok eltörlését javasolja a jegybank /egyelőre a fél éven túli lejáratú betéteknél/.

Árfolyampolitika

A szűk likviditást célzó monetáris politika mellett az árfolyampolitika a külső pénzügyi egyensúly javítása érdekében a belföldi kereslet szabályozását, a relatív versenyképesség fenntartását célozza oly módon, hogy egyidejűleg lehetőség szerint ne járuljon hozzá a gazdaságban meglevő inflációs impulzusok növeléséhez. Ezért a jegybank olyan árfolyampolitikát folytat, amely a forint reál, effektív árfolyamát nem értékeli le.

Az árfolyam piaci módszerekkel történő alakítása érdekében a jegybank korlátozott devizapiac bevezetését tervezi azzal a céllal, hogy

- piaci alapon történjék a devizák allokációja az igénylők között,
- a piac adjon jelzést az alkalmazott árfolyamok gazdasági racionalitását illetően,
- folytatódjék a devizaműveletek decentralizációja a kereskedelmi bankok felé.

Nyílt piaci műveletek

A jegybank a monetáris szabályozás rugalmasságának fokozása érdekében bővíteni kívánja az értékpapír-műveletek monetáris célú alkalmazását. A nyílt piaci típusú eszközök közül továbbra is forgalmaz a jegybank aukciós kincstárjegyeket a költségvetés finanszírozása céljából és a jegybanki letéti jegyre visszavásárlási megállapodást köt a pénzintézetekkel.

Magán- és kisvállalkozások élénkítését célzó világ-
banki programok

Magánvállalkozások fejlesztését elősegítő világbanki
programok

A világbanki programok közül az

- Agráripari korszerűsítési program
- III. Ipari szerkezetátalakítási program
- Integrált mezőgazdasági exportprogram
- Növénytermesztés-fejlesztési program
- Integrált állattenyésztési és feldolgozási program

célkitűzései között szerepel a magánvállalkozók fejlesztésének

- piaci kamatnál kedvezőbb kamatozású - hitellel történő támogatása, az alábbi célokra és feltételekkel:

Agráripari korszerűsítési program

A kölcsön célja: Exportkereskedelem ösztönzése, agrár-
ipari termékek: fa-, baromfi és egyéb mezőgazdasági termékek
és melléktermékek feldolgozására szolgáló létesítmények re-
konstrukciója és bővítése.

Feltételek: Futamidő maximum 10 év, ebből maximum 3 év
túrelmi idő.

Szabad keret: A programon belül szerződéssel még le nem
kötött ún szabad keret terhére 45,7 millió világbanki dollár
nyújtható* /a kölcsön teljes összege 70 millió VB dollár/.

* Megjegyzés: A világbanki hitelek felvétele és nyilvántartá-
sa ún. világbanki dollárban történik. Ennek árfolyamát a Vi-
lágbank valutakosár alapján határozza meg. A szabad keretek
az 1990. szeptember 30-i állapotot mutatják.

III. Ipari szerkezetátalakítási program "kisevállalkozói csomag" rész

A kölcsön célja: A kisevállalkozások növekedése, fejlődése érdekében eszközeik modernizálása, fejlesztése, bővítése.

Feltételek:

- egy fejlesztéshez egy magánvállalkozó maximum 150 000 USD-nek megfelelő kölcsönt vehet fel. Egyedi /világbanki/ engedély alapján ennél nagyobb összeg is igényelhető;
- világbanki kölcsönből a fejlesztés összköltségének 75 %-a finanszírozható;
- a kölcsönt fordíthatja a magánvállalkozó csak belföldi kiadásra is /nem köteles nemzetközi versenytárgyalás keretében vásárolni/;
- forgóeszköz-finanszírozásra a hitel maximum 30 %-a fordítható;
- a kölcsön futamideje maximum 5 év, legfeljebb 2 éves türelmi idő beszámításával.

Szabad keret: E programon belül a Világbankkal kötött eredeti megállapodás a kisevállalkozók részére 10 millió USD hitel nyújtását tette lehetővé. Ebből ez ideig közel 8 millió USD már szerződéssel le van kötve. A Világbankkal történt újabb tárgyalások feloldották a 10 millió USD felső határt, gyakorlatilag nem korlátozva azt. A szabad keret a III. ISZP programban 116,2 millió VB dollár /a kölcsön teljes összege 140 millió VB dollár/.

A származékos kölcsönszerződésben foglalatok szerint a jegybank a befogadott kereskedelmi bankoknak a hitelt ún. "Kisevállalkozói csomagok"-ban [250000 USD/csomag], utólagos elszámolással, visszaforgatási kötelezettséggel biztosítja.

Integrált mezőgazdasági exportprogram

A kölcsön célja:

Program A része:

1. növényi szaporítóanyag, tenyészállat, hizóállat beszerzése,

a növénytermelés és állattenyésztés javításához szükséges gépek és berendezések beszerzése, beleértve a szükséges épületek építőanyagát és berendezéseit;

2. tárolási és anyagmozgató berendezések;
3. kismértékű élelmiszeripari tevékenység;
4. mezőgazdasági vagy élelmiszeripari tevékenységgel vagy falusi turizmussal foglalkozó mezőgazdasági vállalkozók és a farm szolgáltatási vállalkozók tevékenységének fejlesztése.

Program B része: Technikai segítségnyújtási és képzési program megvalósítása, fejlesztés:

1. mezőgazdasági gazdálkodási technikák kistermelőknek;
2. helyi konzultánsi szolgáltatások, elsősorban üzleti tervezéshez;
3. állattenyésztéshez tanácsadói szolgáltatások nyújtása.

Feltételek:

- futamidő: maximum 10 év, maximum 3 év türelmi idő beszámításával,
- szükséges előzetes gazdálkodási gyakorlat, megfelelő eszközök, farm-terv kialakítása,
- a hitel fordítható csak belföldi kiadásra is.

Szabad keret: A program kidolgozásakor a bankok meghatározták azt a dollárkeretet, amelynek forint ellenértékének továbbhitelezését vállalják. Ennek alapján a 100 millió VB dollár kölcsönszerződéssel lekötött.

Növénytermesztés-fejlesztési program

A köcsön célja: A növénytermesztés bővítése, fejlesztése, a mezőgazdasági vállalatok működésének és vezetésének továbbfejlesztése:

- növénytermesztési műveletek modernizálása, gépek, berendezések beszerzése,

- mezőgazdasági melioráció, a talaj szerkezeti átalakítása és javítása,
- műtrágya gyártás-szállítás fejlesztése.

Feltételek: Futamidő maximum 10 év, beleértve legfeljebb 2 év türelmi időt.

Szabad keret: A szabad keret terhére nyújtható hitel 7,5 millió VB dollár. /A kölcsön teljes összege 100 millió VB dollár./

Integrált állattenyésztési és feldolgozási program

A kölcsön célja: Az exportorientált állattenyésztés és kapcsolódó feldolgozó ágazatok fejlesztése.

Szabad keret: terhére nyújtható hitel 3,4 millió VB dollár. /A kölcsön teljes összege 80 millió VB dollár./

A fenti programoknál azonos feltételek:

- A kölcsönfelvevőnek hitelképesnek kell lennie /hitelképességi vizsgálat/, saját erővel kell rendelkeznie /ált. 20 %/.
- A kölcsönök kamatlába a jegybanki éven túli refinanszírozási kölcsön kamatlába /jelenleg 22 %/ + a kereskedelmi bank kamatréte.
- A világbanki programoknál jegybanki normatív hitel áll a kereskedelmi bankok rendelkezésére, amelyet az egyéb belföldi kiadások fedezésére fordíthatnak a vállalkozók.

Külföldi bankokkal kötött hitelmegállapodások

Bajor és baden-württembergi hitelkeret /250-250 millió DM/

A hitel lehetséges végső felvevője bajor-magyar vagy baden-württembergi-magyar vegyes kisvállalat lehet, magyar kereskedelmi bankon keresztül.

A kölcsön célja: NSZK-ból, illetve Magyarországról származó beruházási cikkek vásárlása, építési költsége finanszírozása. Forgóeszköz finanszírozására csak a baden-württembergi hitel és csak új vállalat beindításánál használható fel /alaptőke a keretből nem finanszírozható/.

Feltételek: A minimális hiteligény 400 000 DM, maximális hiteligény 20 millió DM lehet.

A hitelkeret devizahitelként is igénybe vehető, devizában történő igénybevétel esetén a jóváhagyott project, illetve az import 100 %-a finanszírozható. Forintban történő igénybevétel esetén a project, illetve az import 90 %-a finanszírozható a hitelkeretből, a fennmaradó 10 % finanszírozását a vegyes vállalatnak vagy a kereskedelmi banknak kell biztosítania.

A hitel futamideje 9 év, ebből 2 év türelmi idővel.

Kamatozás: Devizahitel esetén: AKA Plafond "C" + 1/2 % p.a. /változó/. Az AKA Plafond "C" a nyugatnémet exporthitelek kamatlába, jelenleg 9 %.

Forinthitel esetén: a mindenkori éven túli refinanszírozási kamatláb.

A Finnish Export Credit Ltd. 100 millió USD összegű import finanszírozási kerete

A kölcsön célja: Finnországból származó beruházási javak, szolgáltatások, valamint know-how vásárlások finanszírozása, magánvállalkozások a hitel felhasználásánál előnyben részesülnek.

A kölcsön feltétele: a magyar importőr és a finn exportőr között megkötendő szerződés összeghatára minimálisan 100 000 USD legyen. A megállapodás keretében befogadott szerződések összegének legfeljebb 85 %-a finanszírozható.

A kölcsön lejárat: 11 év, 3 év türelmi idővel.
A kölcsön devizahitelként vagy forint hitelként egyaránt tovább adható a kereskedelmi bankok útján.

Kamatozás: Devizahitel esetén:

- a lehvástól számítva 1993. február 23-áig az igénybevétel valutanemében
LIBOR + 1/4 % p.a., amely minden év január 31-én és július 31-én fizetendő,
- az 1993. február 23-a utáni időszakra alkalmazandó kamat az MNB választásától függően lehet változó vagy fixen meghatározott. Ezek a kamatok a hitelösszegek törlesztésével együtt térítendőek.

Forintban történő igénybevétel esetén a mindenkori éven túli refinanszírozási kamatláb.

Crediop és az Istituto Mobiliare Italiano olasz pénzüintézetek egyenként 100 milliárd ITL összegű hitelkerete

A kölcsön célja: Olaszországból származó, kulcsra kész gyárak, beruházási javak és kapcsolódó szolgáltatások, alkatrészek és tartozékok, vegyi, kohászati, acél- és textiltermékek és tartós fogyasztási cikkek az olasz állami hitelbiztosító /SACE/ fedezete mellett történő 85 %-os finanszírozására szolgálnak. A hitelkeretek legalább 35 %-át kis- és középszintű olasz vállalatok termékeinek vásárlásával kell kitölteni. A hitelt Olaszországból importálni kívánó magyar vállalatok vehetik igénybe.

A hitel igénybevételének feltételei: A szállítási szerződések minimális értékhatára a beszerzés tárgyától függően 50 millió ITL-től 2,5 milliárd ITL-ig terjed. A szállítási

szerződés teljes értékének maximum 15 %-a lehet nem olasz eredetű hányad.

A hitel lejárat: Szintén a beszerzés tárgyától függően 2 évtől 8,5 évig terjed.

A hitel devizahitelként és forinthitelként egyaránt felhasználható.

Kamatozás: Devizahitel esetén: "Konszenzus Ráta" + 0,75 p.a., ahol a Konszenzus Ráta a "Matrix Consensus" és a "Commercial Interest Reference Rate", CIRR közül a kereskedelmi szerződés aláírásakor érvényben levő mindenkori alacsonyabbik. /A szállítási szerződés befogadását követően a kamat már nem változik! / A 0,75 %-os p.a. kamatmarge az MNB kezelési költségén túl tartalmazza a kötelező biztosítás 30 %-ának előre történő kifizetéséből adódó kamatveszteség átalányát is. Forinthitel esetén: a mindenkori jegybanki refinanszírozási kamatláb.

A Swedish Export Credit Corporation /AB SEK/ 150 millió USD összegű hitelkerete

A hiteligénybevétel célja: Svédországból származó beruházási javak és kapcsolódó szolgáltatások finanszírozása. A befogadott szerződések összegének legfeljebb 85 %-a finanszírozható a hitelkeret terhére.

A kölcsön igénybevételének feltételei: A külkereskedelmi szerződés értékének el kell érnie a 300 000 SEK összeghatárt.

A hitel visszafizetése: félévenkénti ütemezésben történik, minden egyes külkereskedelmi szerződés külön kerül megállapításra, az MNB és a Nordbanken között rögzítetteknek megfelelően.

A hitel devizahitelként és forinthitelként egyaránt igénybe vehető.

Kamatozás: Devizahitel esetében az MNB és a Nordbanken közötti eseti megállapodásban kerül rögzítésre, az megegyező

lesz az igénybevételi deviza érvényes "konszenzus rátájával", és félévenként utólag fizetendő a törlesztési időszakban a hitel-visszafizetésekkel egyidejűleg.
Forintban történő igénybevétel esetén: a mindenkori éven túli refinanszírozási kamatláb.

A japán EXIMBANK és más japán pénzüintézetek 5 milliárd Yen hitelkerete

A hiteligénybevétel szabályozása folyamatban van.

A hiteligénybevétel célja: Japánból származó beruházási javak vásárlásának finanszírozása. A hitelkeretből az import 85 %-a finanszírozható.

A futamidő az értéktől függően 3, illetve 3,5 év lehet, félévenkénti törlesztési ütemezéssel.

Nagy Gábor

GONDOLATOK A SZÁMVITEL TÖRVÉNYI SZABÁLYOZÁSÁRÓL

A magyar gazdaság átalakítása vegyes tulajdonú piacgazdasággá megköveteli, hogy a piac szereplői /a vállalkozók, a tulajdonosok, a befektetők, a hitelezők/ hozzájussanak azokhoz az információkhoz, amelyek döntéseik megalapozásához feltétlenül szükségesek. A piacgazdaság nem működőképes, ha a piac szereplői nem ismerhetik meg a számukra szükséges információkat, függetlenül attól, hogy azok külső vagy belső információk.

A magyar gazdaság átalakítása során megváltoznak a tulajdonviszonyok, ezzel a piac szereplői is változnak, de megváltozik a gazdaságirányítás szerepe is. A vegyes tulajdonú piacgazdaság kiépítéséhez ki kell alakítani egy olyan számviteli rendszert, amely a piacgazdaság körülményeinek, feltételeinek, tulajdonviszonyainak a legjobban megfelel. A fejlett piacgazdasággal rendelkező országok tapasztalatait, számviteli előírásait figyelembe véve, a nemzetközi számviteli rendszerekkel összhangban levő számviteli szabályozás hozzájárulhat a tulajdonosi szemlélet általánossá válásához, elősegítheti a piacgazdaság gyorsabb kialakulását.

A magyar számvitel jogi szabályozásának egyszerűsítése és korszerűsítése, a felesleges megkötések feloldása a piac valamennyi szereplőjének közvetlen érdeke. A fejlett piacgazdasággal rendelkező országokban a vállalkozó a számviteltől azt is elvárja, hogy a számvitel a döntéseihez megfelelő, szükséges és a döntéseit megalapozó információkat szolgáltatson. Ezért a számvitel törvényi szabályozásának lehetővé kell tenni, hogy a vállalkozó kialakíthassa az érdekeinek megfelelő - de a számviteli törvény követelményeivel összhangban levő - vezetői számviteli rendszert és érvényesítse saját számviteli politikáját.

A számviteli törvény célja - a nemzetközi számviteli rendszerekkel összhangban levő - olyan számviteli szabályok rögzítése, amelyek alapján megbízható és valós összképet bizto-

sító információk adhatók a törvény hatálya alá tartozók vagyoni, pénzügyi, jövedelmi helyzetéről, annak alakulásáról.

A számvitel törvényi szabályozása a külsők számára információt tartalmazó végtermékre, a beszámolóra helyezi a hangsúlyt, a vezetői számvitel kialakítását viszont központi előírásokkal nem korlátozza, a vezető azt saját döntési rendszere megalapozásához felhasználhatja.

A beszámolóból ismerheti meg a hitelező, a befektető a beszámolót készítő vállalkozó valós vagyoni, pénzügyi helyzetét, tárgyévi eredményét, az eredmény összetevőit, az eredményre ható tényezőket. Milyen adatokon alapul a vállalkozó vagyoni, pénzügyi helyzetéről információt adó beszámoló? A nemzetközi számviteli rendszereknek megfelelően a magyar számvitel információs rendszere is alapvetően múltbeli adatokra támaszkodik, azaz a mérlegbe az eszközök maximum a beszerzési, illetve az előállítási költségeken állíthatók be, de el kell számolni a törvényben előírtak szerint az értékcsökkenést és az értékvesztéseket is, csökkentve ezekkel a beszerzési, illetve előállítási költségeket. Miért nem a mindenkori piaci értéken szerepelnek az eszközök? A számvitel törvényi előírásai a piacgazdaság számvitelét szabályozzák, feltételezik a piacgazdaságot. A piacgazdaságban a forgóeszközök valóban gyorsan cserélődnek, és ennek megfelelően a forgóeszközök múltbeli értéke megegyezik a jelenlegi értékével. A fejlett piacgazdaságú országokban a tartós befektetéseknél, az állóeszközöknél a gyorsabb leírás lehetősége hozza közelebb egymáshoz a múltbeli és a jelenlegi értéket. Az eszközök értékeléséből már következik az eredmény megítélése is: a jelenlegi értéken elszámolt árbevételhez múltbeli költségek kapcsolódnak, s minél jobban eltér a jelenlegi és a múltbeli érték, annál nagyobb lehet - más tételek változatlanóságát feltételezve - az eredmény. Ha ez az eltérés az infláció miatt következik be, akkor az eredmény egy része inflációs nyereség. Az inflációs nyereség adóztatása vagy nem adóztatása nem tartozik a számviteli szabályozás hatáskörébe.

A nemzetközi számviteli rendszereknek való megfelelés mellett a mindenkori piaci - de a beszerzési, illetve előállítási költségeknél magasabb - értéken történő értékelés ellen szól az a körülmény is, hogy a valós piaci érték mindaddig nehezen határozható meg, amíg az adott eszköz értékesítésre nem került. Így nagymértékben érvényesülhetne a vállalkozói, tulajdonosi szubjektivitás, továbbá az értékelésből adódó eltérések minősítése - elsősorban az adózás szempontjából - jelentene problémát, vezethetne ellentmondásossághoz.

A törvény hatálya alá tartoznak a vállalkozók /ideértve a pénzügyintézeteket, a biztosító intézeteket is/, függetlenül attól, hogy a vállalkozási nyereségadóról vagy a magánszemélyek jövedelemadójáról szóló törvények szerint adóznak, továbbá a költségvetés alapján gazdálkodó szervek, az egyéb szervezetek, a Magyar Nemzeti Bank. Ezáltal biztosított, hogy Magyarországon a törvényi szabályozás legfontosabb elvei egységesen érvényesüljenek.

A törvényi szabályozás során érvényesítésre és megfogalmazásra kerültek azok a nemzetközileg is alkalmazott számviteli alapelvek, amelyek a megbízható, a valós vagyoni, pénzügyi és jövedelmi helyzetet tükröző információkhoz nélkülözhetetlenek. Ezek közül néhányról röviden:

A vállalkozás folytatásának elve azt jelenti, hogy a vállalkozó a belátható jövőben továbbra is fenn tudja tartani működését, továbbra is folytatni tudja tevékenységét, nem várható a működés beszüntetése vagy bármilyen okból történő jelentős csökkenése. Ezen elv érvényesülése mellett a vállalkozó eszközeit a törvényben előírt módon - az előbbieken leírtak szerint alapvetően a múltbeli adatokra támaszkodva - értékeli. Amennyiben az üzletmenetre ez az elv már nem érvényes, mert a csődeljárás kezdeményezése már megtörtént, vagy a vállalkozás egészét vagy egy részét értékesítik, vagy a vállalkozás megszűnik, vagy a vállalkozást átalakítják, vagy az eszközök újraértékelése - a gazdaságirányítás döntése alapján - aktuálissá vált, akkor az eszközöket, a kötelezettségeket - az adott körülmények mellett, külön jogszabályban előírt sajátos értéke-

léssel - tényleges vagy várható piaci értéken, és nem a számviteli törvényben leírt módon kell számításba venni.

Az összeszerés elve azt jelenti a kettős könyvvitelt vezető vállalkozóknál, hogy az adott időszak eredményének meghatározásakor a tevékenységek adott időszaki teljesítéseinek elismert bevételeit és a bevételeknek megfelelő költségeit számításba kell venni, függetlenül a pénzügyi teljesítéstől. Az árbevétel akkor kell elszámolni, amikor az áruszállítás, a szolgáltatás teljesítése megtörtént. Az árbevétellel szembe kell állítani azokat a költségeket, amelyek a termék értékesítése, a szolgáltatás teljesítése érdekében felmerültek. Ebből az elvből következik az is, hogy a bevételek és a költségek ahhoz az időszakhoz kapcsolódjanak, amikor azok gazdaságilag keletkeztek, felmerültek.

Az óvatosság elve azt jelenti, hogy nem lehet nyereséget kimutatni akkor, ha valamely árbevétel, bevétel pénzügyi realizálása bizonytalanra válik, függetlenül attól, hogy a teljesítés /a termék, a szolgáltatás átadás-átvétele/ megtörtént. Az óvatosság elvéből következik az is, hogy nyereséget csökkentő tételként figyelembe kell venni valamennyi előre látható kockázatot és feltételezhető veszteséget még akkor is, ha az a mérleg fordulónapja és a mérleg elkészítésének időpontja között vált ismertté. Ezeket a számviteli mérlegeléseket az óvatos üzletmenet szemszögéből kell elvégezni.

A vállalkozóknál a beszámolási kötelezettség formáját a nemzetközi számviteli előírásoknak megfelelően indokolt az éves nettó árbevétel nagyságától, a mérleg főösszegétől, a foglalkoztatottak létszámától függően meghatározni. Ezen fő ismérvektől bizonyos körben eltérésre is van lehetőség, illetve a könyvvételezés módja meghatározza a beszámoló formáját is. A költségvetés alapján gazdálkodó szervek, az egyéb szervezetek, a pénzügyintézetek sajátos beszámolójáról külön rendelet intézkedik, a számviteli törvény előírása figyelembevételével.

A beszámoló formái a vállalkozóknál:

- éves beszámoló,
- egyszerűsített éves beszámoló,

- összevont /konszolidált/ éves beszámoló,
- egyszerűsített mérleg.

Az éves beszámoló mérlegből, eredménykimutatásból, kiegészítő mellékletből és üzleti jelentésből áll.

A mérleg a vállalkozó vagyoni, pénzügyi helyzetét mutatja úgy, hogy a mérleg legalább a törvényben előírtak szerint részletezve tartalmaz minden eszközt, továbbá a saját tőkét, a céltartalékokat, és minden kötelezettséget /figyelembe véve az időbeli elhatárolásokat is/, tárgyév végi és előző év végi adatokkal.

Az eredménykimutatás tartalmazza - legalább a törvényben előírtak szerint részletezve - a naptári év és az előző év bevételeit és ráfordításait, költségeit, a mérleg szerinti eredmény levezetését az eredményre ható főbb tényezők bemutatásával.

A kiegészítő melléklet azokat - a törvényben előírt, továbbá a vállalkozó által szükségesnek tartott - adatokat, szöveges indoklásokat tartalmazza, amelyek a vállalkozó valós vagyoni, pénzügyi helyzetének, működése eredményének bemutatásához szükségesek, amelyek a mérleg és az eredménykimutatás adatait mindenki számára egyértelművé, használhatóvá, hasznosíthatóvá teszik.

Az üzleti jelentés az éves beszámoló adatainak értékelésével bemutatja a vállalkozó helyzetét, az üzletmenetet úgy, hogy az üzleti jelentés azokról a tényleges körülménynek megfelelő képet adjon és térjen ki a várható fejlődésre is.

Az éves beszámoló használhatóságát növeli, hogy az nemcsak a tárgyév, hanem az előző év adatait is tartalmazza.

A mérleg eszköz oldala a vállalkozó vagyonának konkrét megjelenési formáit tartalmazza, a mobilitás sorrendjében. A törvényi szabályozás az eddigiektől eltérő elnevezéssel és tartalommal csoportosítja az eszközöket a befektetett eszközök, illetve a forgóeszközök kategóriájában. Befektetett eszközként csak olyan eszközöket /immateriális javakat, tárgyi eszközöket, befektetett pénzügyi eszközöket/ szabad kimutatni, amelyeknek az

a rendeltetése, hogy a vállalkozási tevékenységet tartósan - legalább egy éven túl - szolgálja. Ebből viszont következik az is, hogy azok az eszközök /a készletek, a követelések, az értékpapírok, a pénzeszközök/, amelyek nem tartósan, tehát egy évet nem meghaladóan szolgálnak a vállalkozási tevékenységet, minősülnek forgóeszközöknek.

Az eszközöknek a befektetett eszközök vagy a forgóeszközök közé sorolása a vállalkozó feladatkörébe tartozik, mivel az eszközök vállalkozáson belüli rendeltetését, várható használatát a vállalkozó ismeri a legjobban. Eddig az ide tartozó eszközök egy részét állóeszközöknek, más részét fogyóeszközöknek tekintettük és a minősítésnél két feltételt: az elhasználódási időt és beszerzési, előállítási értéket kellett figyelembe venni. Az új előírás szerint a befektetett eszközök közé sorolásnak csak egy feltétele van: tartósan, legalább egy éven túl szolgálja a vállalkozási tevékenységet, akár közvetlenül, akár közvetetten.

Az eszközöknek az előbbiekre szerinti csoportosítása meghatározza a költségkénti elszámolás módszerét is: a befektetett eszközök előállítási, illetve beszerzési költségét általában a várható használati idő alapján, a vállalkozó által meghatározott módon, több éven át kell költségként elszámolni, a forgóeszközök beszerzési, illetve előállítási költségeinek költségkénti elszámolása viszont általában egy összegben történik meg, a használatba vétellel egyidejűleg.

A mérleg forrás oldala a vállalkozó vagyonának eredetét, származását mutatja, először a kevésbé mobil eszközöknek /befektetett eszközöknek/ megfelelően a saját tőkét, majd az egyéb eszközöket finanszírozó céltartalékokat és a kötelezettségeket sorolva fel.

A törvényi szabályozás a saját vagyon fogalma helyett bevezeti a saját tőke fogalmát, mint olyat, ami az eddigiéknél jobban - a külföldiek számára is egyértelműen - kifejezi azt, hogy az az eszközök saját forrása. A saját tőke azt mutatja meg, hogy a tulajdonosok /alapítók/ milyen összeget bocsátottak véglegesen az alapított cég rendelkezésére, amely a vál-

lalkozási tevékenység folytatásához szabadon, idő megkötöttsége nélkül áll a vállalkozó rendelkezésére /általában a vállalkozás megszűnéséig/. A saját tőkének része a tulajdonosok /az alapítók/ által az adózott eredményből a vállalkozónál hagyott összeg is. A törvényi szabályozás a saját tőke elemeit az eddigiektől eltérően nevesíti /jegyzett tőke, tőketartalék, eredménytartalék, előző évek áthozott vesztesége, mérleg szerinti eredmény/ és általában a tartalomban is lényeges változtatásokat eszközöl.

Uj tartalmat kap a "mérleg szerinti eredmény" kifejezés is. A szabályozás abból indul ki, hogy a mérlegben kimutatott saját tőkének valódi tőkének kell lennie, amelyet sem adó, sem osztalék már nem csökkent. Ezért a mérleg szerinti eredmény olyan adózás utáni eredmény, amelyet a mérleggel lezárt év után kifizetett /kifizetésre jóváhagyott/ - a tulajdonosoknak járó - osztalékkal, részesedéssel is csökkentettek. A mérleg szerinti eredmény levezetését az eredménykimutatás tartalmazza.

Uj elem a források között az óvatosság elvének érvényesítésére - a nemzetközi szemviteli elveknek megfelelően - a céltartalék. Céltartalék képezhető - a törvényben meghatározott feltételek mellett - az adózás előtti eredmény terhére, egyéb ráfordításként történő elszámolással a várható veszteségekre, a várható kötelezettségekre és egyéb címen. A céltartalék-képzéssel biztosítani lehet, hogy a várható, a később konkréttá váló eredménycsökkenést már akkor el lehessen nyereséget csökkentő tételként számolni, amikor az még ténylegesen ugyan nem következett be, de azok a körülmények már ismertté váltak, amelyekből egyértelműen következtetni lehet a várható veszteségekre /például a határidőn túli, illetve a kétes követelések-nél/, vagy a várható kötelezettségek költségkihatásaira /például garanciális kötelezettségeknél/, bár összegszerűségük vitatott vagy még nem is ismert, illetve különböző tényezők hatására még változhat.

A mérleg mindkét oldalát érintő változás az időbeli elhatárolás új értelmezése, melynek alapelve: a kettős könyv-

vitelt vezetőknél azon gazdasági események kihatásait, amelyek két évet is érintenek, az adott időszak bevételei és költségei között olyan arányban kell számolni, ahogyan az az alapul szolgáló időszak és az elszámolási időszak között megoszlik.

Az eredménykimutatás a vállalkozó mérleg szerinti eredményének levezetését tartalmazza. A mérleg szerinti eredmény meghatározható, ha

- az üzemi /üzleti/ tevékenység eredménye, a pénzügyi műveletek eredménye /a kettő együtt a szokásos üzemi, üzleti eredmény/ és a rendkívüli eredmény együttes összegéből
- levonásra kerül az adófizetési kötelezettség /összevontan adózott eredmény/,
- növelő tételként pedig az osztalékra, részesedésre igénybe vett eredménytartalék, illetve
- csökkentő tételként a fizetett /a kifizetésére jóváhagyott/ osztalék, részesedés.

A mérleg szerinti eredmény kialakításában meghatározó szerepe van az üzemi /üzleti/ tevékenység eredményének. A törvény a vállalkozóra bizza, hogy a nemzetközi számviteli előírásoknak megfelelő kétféle módszer közül /összköltség, illetve forgalmi költség eljárással készített eredménykimutatásból/ a vállalkozó melyikkel állapítja meg az üzemi /üzleti/ tevékenysége eredményét. A két módszer ugyanazon eredményre vezet.

A pénzügyi műveletek bevételeinek és ráfordításainak elkülönítését a nemzetközi számviteli előírások is indokolták, ezeknek összevontan jelentkező eredménye viszont a mérleg szerinti eredmény kialakulását befolyásolhatja, tehát elemzési, értékelési szempontokból bir nagy jelentőséggel.

A rendkívüli bevételek és a rendkívüli ráfordítások függetlenek a vállalkozási tevékenységtől, a vállalkozó rendes üzletmenetén kívül esnek, a szokásos vállalkozási tevékenységgel nem állnak közvetlen kapcsolatban. Az ide sorolt tételek többségét korábban az adózott eredmény vagy a felhalmozott vagyon javára, illetve terhére kellett elszámolni. /A jövőben az adó-

zott eredmény terhére csak osztalék, részesedés számolható el, a felhalmozott vagyon viszont megszűnik./

Egyszerűsített éves beszámolót készíthet a kettős könyv-
vitelt vezető vállalkozó, ha két egymást követő évben a mérleg
fordulónapján a törvényben rögzített - a nemzetközi számviteli
előírásokban is szereplő - három mutatóérték közül kettő nem
haladja meg az előírt határértékeket. Ezek a határértékek:

- a mérleg-főösszegnél 150 millió forint,
- az éves nettó árbevételnél 300 millió forint,
- a tárgyévben átlagosan foglalkoztatottak számánál 100 fő.

Az egyszerűsített éves beszámoló az éves beszámólótól ab-
ban tér el, hogy az éves beszámoló mérlegének és eredménykimu-
tatásának összevont tételeit tartalmazza, kiegészítő mellékle-
tében pedig néhány adattal kevesebb szerepel. Nem tartalmazza
viszont az üzleti jelentést. Az egyszerűsített éves beszámoló
a kisebb vállalkozók érdekeit védi, hiszen így a nyilvánosság-
ra hozandó adatok köre is leszűkül.

Összevont /konszolidált/ éves beszámolót köteles készi-
teni az a vállalkozó /anyavállalat/, amelyik más vállalkozónál
vagy többségi részesedéssel rendelkezik, vagy döntő irányítást,
ellenőrzést gyakorol egy vagy több vállalkozó fölött.

Az összevont /konszolidált/ éves beszámoló elkészítésé-
kor az anyavállalat és a többségi részesedés, vagy döntő irá-
nyítás, ellenőrzés révén hozzá tartozó leányvállalatok, gazda-
sági társaságok, illetve ez utóbbiak egymás közötti kapcsola-
taiból adódó halmozódásokat ki kell szűrni.

Az összevont /konszolidált/ éves beszámoló készítésének
célja az anyavállalat és a hozzá tartozó leányvállalatok, gaz-
dasági társaságok belső gazdasági kapcsolataiból adódó összes
halmozódás kiszűrése, a mérlegben az eszközök és a források,
az eredménykimutatásban az árbevételek és a költségek, valamint
a nyereség és a veszteség olyan halmozódásmentes bemutatása,
mintha az anyavállalat és a hozzá tartozó leányvállalatok, gaz-
dasági társaságok egyetlen önálló jogi személy lenne.

Egyszerűsített mérleget készíthet az a magánszemély, szakcsoport, iskolai szövetkezeti csoport, önálló iskolai szövetkezet, kistermelői szövetkezet, jogi személyiségű munkaközösség /kivéve a jogi képviselést ellátó munkaközösséget/, jogi személyiség nélküli gazdasági társaság, amelynek vállalkozási tevékenységből származó éves nettó árbevétele - két egymást követő évben - nem haladja meg az 50 millió forintot és egyszeres könyvvitelt vezet, függetlenül az általa foglalkoztatottak létszámától és a mérleg főösszegétől.

Az egyszerűsített mérleg készítésének feltétele az egyszeres könyvvitel. Az egyszeres könyvvitel a befolyt pénzbevételek és kifizetések árbevételeként, illetve költségként történő elszámolására épül. Ez azt jelenti, hogy az eszközökben és a forrásokban beálló változásokat az egyszeres könyvvitel nem teljeskörűen rögzíti. Ebből következően, az egyszeres könyvvitel alapján készített mérleg az éves beszámoló mérlegéhez viszonyítva szükségszerűen bizonyos korlátozásokat és egyszerűsítéseket alkalmaz, amelyek azonban az alapvető összefüggéseket nem érintik. Ezek a korlátozások és egyszerűsítések indokoltak is, mivel egyszerűsített mérleget általában az üzleti kötelezettségeikért korlátlan felelősséget viselő vállalkozók /magánvállalkozók, magánvállalkozók korlátlan felelősségű társaságai/ készíthetnek.

A törvényi szabályozás nagy jelentőséget tulajdonít a beszámolók nyilvánosságra hozatalának, közzétételének. A beszámolók nyilvánossága az üzleti kapcsolatokhoz, a befektetésekhöz, a pénzügyi műveletekhez, a hitelezéshez nélkülözhetetlen. Az ügyfelek, a partnerek, a hitelezők, a befektetők a vállalkozó valós vagyoni, pénzügyi és jövedelmi helyzetéről a cégbiróságon legkésőbb a tárgyévét követő év május 31-ig letehetően helyezett beszámolókból, illetve a hivatalos lapban közzétett beszámolókból tájékozódhatnak. Mindez a fejlett piacgazdasággal rendelkező országokban természetes, hiszen a beszámolók nyilvánosságra hozatala nem jelenti az üzemi /üzleti/ titkok elárulását, nem sérti a vállalkozó érdekeit. Éppen ellenkezőleg, a megalapozott, nyílt beszámoló növeli a vállalko-

zóval szembeni bizalmat, a hiányos, az önmaga tevékenységét nem vagy nem megfelelően értékelő beszámolót készítő, a beszámolókat nyilvánosságra hozatalát késleltető vállalkozói magatartás teszi bizalmatlanná a partnereket, a hitelezőket és a befektetőket.

A törvényi szabályozás a könyvvizsgálat intézményét az eddigieknél szélesebb körre terjeszti ki. Minden olyan esetben kötelező a könyvvizsgálat, amikor a vállalkozó a számviteli vagy más törvény rendelkezése alapján, vagy saját elhatározásából beszámolóját közzéteszi, illetve köteles közzétenni. A hitelezők, a befektetők, a piac szereplői ugyanis a beszámolót csak akkor fogadják el valósnak és megbízhatónak, ha annak adatait független könyvvizsgáló megvizsgálta és hitelesítő záradékkal látta el.

A hitelesítő záradék arról tanúskodik, hogy egyrészt a beszámoló a vállalkozó vagyoni, pénzügyi és jövedelemhelyzetét a valóságnak, a tényleges viszonyoknak megfelelően mutatja be, másrészt a beszámolót a számviteli törvény és az általános számviteli alapelvek megtartásával készítették el.

Azoknál a kettős könyvvitelt vezető vállalkozóknál, ahol más törvény vagy jogszabály közzétételi kötelezettséget nem ír elő, a számviteli törvény a nettó árbevétel függvényében fokozatos és lépcsőzetes közzétételi /ebből következően: könyvvizsgálati/ kötelezettséget fogalmaz meg 1994. január 1-jétől. A közzétételi kötelezettség 1998. január 1-jétől valamennyi kettős könyvvitelt vezető vállalkozóra kiterjed.

A számviteli törvénynek a vállalkozási szférában nem lesz végrehajtási rendelete. Így a törvényi előírások alapján a számviteli szakemberek alkotó- és kezdeményezőképesége, önállósága jobban kibontakozhat, felelősségük egyértelműbbé válik, korlátozások nélkül érvényesíthetők a vállalkozói érdekek a helyi előírásokban.

Annak érdekében, hogy a részletes központi előírások hiányában is az elvárásoknak megfelelő színvonalú számviteli rend alakuljon ki, a számviteli törvényben foglaltak alkalma-

zására segédlet, ajánlás jelenik meg. A segédletben, ajánlásban foglaltak nem kötelezőek, a beszámoló elkészítéséhez és a szabályszerű könyvvezetéshez szolgálnak részletesebb magyarázattal, elősegítik az alkalmazott számviteli fogalmak /kategóriák/ egységes értelmezését.

A számviteli törvényben foglaltak pontos, maradéktalan végrehajtásának garanciája egyrészt a végrehajtók szakmai felkészültsége, másrészt a beszámolóik nyilvánossága, független könyvvizsgálóval történt hitelesítése.

532574